

ADALÉKOK KASSA VÁROS KÖZJOGI
HELYZETÉHEZ ÉS KÖZIGAZGATÁSI
SZERVEZETÉHEZ I. LIPÓT KORÁIG.

VB 22956

IRTA

DR. OSVÁTH GYULA

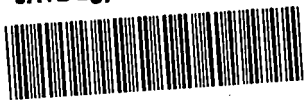
LT. 2107

Kassa, 1913

Mildner Ferenc akad. könyvkereskedő (Kassa) bizománya

Lelt. napló: ~~X~~ Lsz. 5941
 csoport: ~~X~~ szám.

JATE Egyetemi Könyvtár

J910003611

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
 Magyar Történelmi Intézet és Könyvtára

Lelt. napló: ~~X~~ Lsz.: VI.
 csoport: ~~X~~ szám.

KASSA, 1918.

NYOMATOTT VITÉZ A. UTÓDA KÖNYV-, KÖ- ÉS MŰNYONDÁJÁBAN.

B 22356

Tartalomjegyzék.

Előszó	...	5. lapon.
Bevezetés	...	8. "
I. Kassa közjogi helyzetének történeti kifejlődése	...	17. "
II. A városi szervezet.		
1. §. A városi lakosság. Polgárjog. Letelepülés joga	...	44. "
2. §. A választott község (electa communitas.)	...	53. "
3. §. A főrmender	...	57. "
4. §. A városi tanács	...	61. "
5. §. A bíró. Hivatalnokok. Pecsét	...	66. "
III. Oklevéltár	...	75. "

ELŐSZÓ.

Közel két éve kassai kir. jogakadémiai tanárrá nevezetvéni ki, nagy szeretettel fogtam hozzá Kassa város régi jogának tanulmányozásához. Olyan kiváló példák lebegtek előttem, mint *Krones Ferenc* és *Hajnik Imre*. Mindketten egykor a kassai kir. jogakadémián működtek mint tanárok; Krones később a gráczi, Hajnik pedig a budapesti egyetemen kapott katedrát. Mindketten végeztek kutatásokat Kassa város levéltárában és ezen kutatásaik eredményei Kassa város múltjával foglalkozó műveik. Krones német nyelven írt és több értekezésben foglalkozott főleg Kassa város legrégibb politikai történetével, valamint XVI. századbeli büntető jogával¹⁾; Hajnik pedig Kassa város szerepét a magyar kereskedelmi történetében világította meg egy értekezésében²⁾. Ezen két kiváló, de egyrészt már elavult, másrészt pedig töredékes

¹⁾ Krones F.: *Zur ältesten Geschichte der oberungarischen Freistadt Kaschau*. (Wien, 1864.) *Das Gerichtsprotokoll der kön. Freistadt Kaschau in Ober-Ungarn aus den Jahren 1556—1608*. (Mittheilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung. XII. kötet 4. füzet.)

²⁾ Hajnik Imre: *Adalékok a magyar kereskedelem történetéhez a egyes házakbeli királyok alatt*. (Századok. 1868. évfolyam.)

munkán kívül Kassa város jogáról csak röviden emlékeznek, meg egyes jogtörténeti monographiák, továbbá Abauj-Torna vármegye és Kassa monographiája.¹⁾

Kassa város joga tehát még kizárólag ezzel foglalkozó, rendszeres munkában nem lett feldolgozva. Pedig Kassa városa Felső-Magyarországon a legrégebb időktől fogva nagy jelentőségű szerepet játszott, joga önálló fejlődéssel bír s ma is meglévő oklevelei elsőrangú jogtörténeti jelentőséggel bírnak. Hogy ez így van, ennek megállapítása művem szakértő kritikusainak lesz a feladata. Ez alkalommal Kassa város régi jogából két nagyobb részletet bocsátok a nyilvánosság elé. Tárgyalom Kassa város közbizleti helyzetét és közigazgatási szervezetét I. Lipót koráig. I. Lipót korát azért választottam határpontúl, mert ezen idő után magyarországi városaink közigazgatása már sokkal egyöntetűbb lett a központi dicasteriumok által kiadott nagyszámú rendelet következtében. Végül közlöm a Kassa város jogállására (autonomia, vásártartási jog, vámmmentesség stb.) vonatkozó királyi privilegiumokat, továbbá kiadatlan statutumokat, az 1404. évi tanácsi rendtartás XVI. századbéli magyar fordítását, a Krómer Lőrinc, Kassa város jegyzője által az 1563. évben szerkesztett kassai articulusokat stb.; egyszóval Kassa város okleveles emlékeinek legfontosabb részét.

Midőn munkámat a nyilvánosság elé bocsátom, e helyen is hálás köszönetet mondok nagyságos Blánár Béla úrnak, Kassa város kiváló polgármesterének azon előzékenységeért, amellyel megengedte Kassa város levéltára teljes anyagának tanulmányozását s azon meleg érdeklődésért, amellyel művem iránt viseltetett. Öszinte hálával tartozom továbbá Kassa város

¹⁾ Ifj. Kemény Lajos: *Kassa története*. Lásd Sziklay János és Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai*. I. kötet. *Abauj-Torna vármegye és Kassa*. (Budapest, 1896.)

tudományszerető Törvényhatósági Bizottságának azon áldozatkészségért, amellyel művem kiadásában anyagi erővel is támogatott; végül melegen köszönöm Kemény Lajos úrnak, Kassa város főlevéltárosának azon fáradhatatlan szívességet, amellyel kutatásaimhoz a városi levéltárban való teljes jártasságát, kiváló szakértelmét rendelkezésemre bocsátotta.

Kassa, 1918. évi február havában.

A szerző.

Bevezetés.

Jogtörténeti irodalmunk még nem tisztázta azon kérdést, hogy mely időtől kezdve számítható Kassa a szabad királyi városok közé.

J. *Albrecht* szerint¹⁾ V. István király Kassát az 1270. évben a szabad királyi városok rangjára emelte. A kútforrás, amelyből Albrecht ezen állítását merítette, az 1732-ben Kassán megjelent „*Cassovia vetus ac nova*” című mű 17. és 18. lapjain közölt és 1270. évi június hó 9-én kelt oklevél, amelyben az egri káptalan jelenti V. István királynak, hogy a király által Felső-Kassa helyett cserébe adott és az újvári várispán hatósága alól kivett Chon (Csány) és Felgyno (Felgönyű) helységek birtokába András fia, Gál és Mikola fia, Lodomér nemesek beiktattattak.²⁾

¹⁾ J. *Albrecht*: Das ungarische Municipalwesen. (153. l.) Lásd *Hormayr*: Taschenbuch für die vaterländische Geschichte. Neue Folge. 3. Jahrgang. München, 1832.

²⁾ Az oklevelet lásd Hazai Okmánytár. VI. kötet. 172. lapján is. V. ö. *Wenzel* Gusztáv: Árpádkori új okmánytár. VIII. kötet. 211. lapján közölt oklevéllel. (Mindkettőnek eredetije a Bárczay-család levéltárában.) — A cseréről és az új tulajdonosoknak az újvári várkötelék alól kivett Csány (Chon) és Fel-Gönyű (Felgyno) birtokába történt beiktatásról megemlékezik *Pesty Frigyes* „A magyarországi várispánságok története. (Budapest, 1882)” c. művében a 155. lapon.

Ezen oklevél előzménye V. Istvánnak, még mint ifjabb királynak az 1261. évben kelt adománylevele. Az oklevélben a király Samphleben és Obl kassai hospeseknek adományozza Felső-Kassa birtokát, amelyet Gál, Péter és Tivadar bírtak.¹⁾ Az új birtokosok földbér (census) fejében minden év Szent-György napján fél fertő aranyat tartoznak fizetni, a vármegyei ispán joghatósága és a vármegyei seregben való katonáskodás alól mentesek; csak a maguk választotta bírójuk ítélkezik felettük a többi hospesek kiváltsága és szokásai szerint.²⁾

Wenzel Gusztáv ezen oklevél alapján az 1261. évtől számítja Kassát a szabad királyi városok közé.³⁾ Tulajdonképpen úgy Albrecht, mint Wenzel véleménye egy forrásból táplálkozik. Az idézett oklevelekből ugyanis kitűnik, hogy Gál és testvérei bírták Felső-Kassát, amelyért cserébe kapták Csány és Gönyű birtokát, amely szintén kivétellett az újbátori ispán hatósága alól. Viszont az így uratlanul maradt *Felső-Kassát* a király eladományozza Samphleben és Obl *kassai* hospeseknek, felmenti őket a várispán katonai és bírói hatósága alól és megengedi, hogy a maguk választotta bírójuk ítélkezik felettük a többi hospesek szabadsága és szokása szerint.

¹⁾ Ugyanezen Gál, Péter és Tivadar szerepelnek a fentebb idézett oklevélben is (Wenzel: Árpádkori új okmánytár. VIII. köt. 211. l.), amely magában foglalja Benedeknek, István ifjabb király országbírájának bizonyosságlevelét azon barátságos egyezkedésről, mely egyrészt Dénes, Budennek fia, másrészt Gál, Péter és Tivadar között Chon (Csány) és Gono (Gönyű) nevű birtokra nézve az 1268. évben kötöttetett.

²⁾ Fejér: Codex diplomaticus. IV, 3. 49. l.

³⁾ Wenzel Gusztáv: Magyarország városai és városjogai a múltban és jelenben. (Budapest, 1877.) 46. l.

Hogy azonban ezen 1261. évi kiváltságlevél nézetem szerint nem jelenti azt, hogy Kassa szabad királyi várossá lett és hogy ezen időponttól kezdődik jogilag Kassa városi léte, erre nézve bizonyítékaink a következők:

1. A Felső-Kassa adományozásáról szóló oklevélben Kassáról tulajdonképpen nincs szó, sőt élesen szembe vannak állítva egyrésztől Samphleben és Obl *kassai* hospesek (*hospitum nostrorum de Cassa*), másrésztől Felső-Kassa birtoka (*quamdam terram superior Cassa nuncupatam*), amely tehát egyenesen földnek nevezetik. Földrajzilag sem esett soha egybe Kassa és Felső-Kassa, mert egyesülésükig (1347) mindig földrajzilag különálló területeket jelentettek. Fel-Kassa területe ugyanis mélyen belenyúlik a Kassa felett elterülő erdőségbe a Hernád-folyó és a Csermely-patak közé.¹⁾ Felső-Kassának régi neve Hradova (Grad, vár), amely névvel rendszerint a praehistorikus földvárakat jelöli meg a tót köznép. A Felső-Kassáról szóló oklevelek szerint az nagyobb földterület volt szőlőkkel, mezővel, erdővel; 1292-ben, midőn a város dézsmáját készpénzen megváltja, az egri káptalan az egyezségből Felső-Kassa bordézsmáját kirekeszti. Felső-Kassa határnevei csermely, blathan szláv eredetűek, szemben Kassa német eredetével.

2. Már a budai jogkönyv kiadói is megjegyzik nagyon helyesen kérdést intézvén Albrechthez, hogy, ha Kassa

¹⁾ Fel-Kassáról egy 1702. évi oklevél így emlékezik meg: „In praedio Felső-Kassa vocato Kavecsanyenses incolae solent seminaturam facere, unde huiusque decima regia abusive exigabatur per regios decimatores: illud autem est propter perniciosas officialium permutationes factum etc.” (Kassa város levéltára 11953 sz. a.)

1270-ben nyerte el a szabad királyi városi privilégiumokat, úgy mikor vesztette el azokat, hogy ismét ráaszorúlt adományozásra.¹⁾

3. Az 1261. évi oklevélben nem Kassának, mint városnak adományozott testületi jogokról van szó, hanem a város két előkelő lakosa és nemzetségük nyer birtokadományt és bizonyos kiváltságokat. (Az okirat szavai szerint: *donatio seu libertatis collatio*) Hogy a birtok kivétellett a várispán katonai és bírói hatósága alól, az nem bizonyít semmit, hiszen a XIII. században az ilyen mentességeket királyaink sűrűn adományozzák. Felső-Kassa volt tulajdonosai Gál és rokonainak új birtoka, Csány és Felgönyű szintén kivétellett az újbári ispán hatósága alól.²⁾ Sőt kassai lakosok is nyernek még ilyen kiváltságokat. Pl. 1297-ben János kamaraispán királyi birtokadományt nyer.³⁾ Az oklevél János kamaraispán apját *comes*-nek nevezi, ami előkelőségének jele.

4. Fel-Kassa területének különállását, Fel-Kassa külön jogi létét élesen megvilágítja két XIV. századbéli oklevél. Az elsőben, mely az 1347. évben kelt, arról van szó, hogy Kassa városának főbírája és tanácsa tudtul adja, hogy Samphleben és Obl örököseitől megvásárolta Felső-Kassa területét a város polgárságának javára oly feltétellel, hogy a megvett földterület után járó királyi földbért (census) ezután minden évben a város fogja fizetni, a területe után járó dézsma fejében pedig évenként egy márka értékű garast fizetnek az egri püspöknek vagy

¹⁾ Michnay és Lichner: Buda városának törvénykönyve. (Pozony, 1845.) 250. l.

²⁾ Hazai okmánytár VI. kötet. 172. l.

³⁾ Wenzel: Árpádkori új okmánytár. V. köt. 169. l.

káptalannak; felmentik a Felső-Kassa területén bírt földjeik után minden adó (collecta et exactione) fizetése alól az eddigi tulajdonosokat s itt levő szőlők után csak azzal tartoznak, amint az más szőlők után szokásos. Végül kijelentik, hogy úgy az eladók, mint a vevők ugyanazon kiváltságokkal éljenek.¹⁾

A másik oklevelet Nagy Lajos királyunk adta ki az 1352. évben s benne Kassa városát felmenti a Felső-Kassa után a királynak minden évben fizetni szokott 10 frt. fizetése alól.²⁾

Ezen két oklevélből tehát világosan kitűnik, hogy Felső-Kassa jogilag is külön területet képezett és csak az 1347. évben lett Kassa városához csatolva az által, hogy tulajdonosaiktól, földesuraiktól megvásárolták. De ezen adásvételből egyszersmind az is kitűnik, hogy Felső-Kassa sohasem volt város, Felső-Kassának sohasem volt városi szervezete, hanem földesurai voltak s mindössze bizonyos privilegizált területet jelenthetett.

Úgy látszik tehát, hogy helyes nyomon jár *Szalay József*, amidőn azt mondja, hogy Samphleben és Obl kassai polgárok vállalkozhattak Felső-Kassa megtelepítésére,³⁾ bizonyos privilegiumokat nyertek is a királytól, de Felső-Kassa nem fejlődött ki jogi értelemben vett szabad királyi várossá, eltekintve attól, hogy Felső-Kassát nem szabad azonosítanunk Kassával.

¹⁾ Kassa város titkos levéltárában A. Cassovia Nro 13. jelzés alatt. Lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár XXIX. alatt.

²⁾ Kassa város titkos levéltárában A. Cassovia Nro 15. alatt. Lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár XXX. alatt.

³⁾ *Szalay József*: Városaink a tizenharmadik században. (Budapest, 1878.) 19. l.

*Krones*¹⁾ szintén nem lát az 1261. évi oklevélben olyan momentumot, amely Kassa szabad királyi városi voltára mutatna. Megjegyzi azt is, hogy a *hospes* név szelvében használatos. Azonban nem fogadhatjuk el *Krones* ama nézetét, hogy Kassának III. Endre királyunk ad királyi városi kiváltságokat, mint aki a szóhagyomány szerint engedélyt adott a városnak fallal leendő körülvételére. A szóhagyomány ugyanis történeti emlékeinkben csak nagyon későn jelentkezik.²⁾ De meg a fallal és bástyákkal való körülvétel még nem jelent szabad királyi várost, hanem csak megerősített helyet.

Kassának szabad királyi városi rangra történt emelését a Kassa város múltjával foglalkozó újabb művek, így különösen Abauj-Torna vármegye és Kassa monografiájának „Kassa története” című cikkében *Kemény Lajos* Nagy Lajos királyunk két nagy privilegiumától, tehát az 1347. évtől számítja.³⁾ Azonban már ő is észreveszi, hogy Károly Róbert király 1342. évi privilegiuma nagyon jelentős a város jogállásának kifejlődésében.⁴⁾

Nézetem szerint Kassa az 1342. évben nyeri el a teljes városi szabadságot. Károly Róbert privilegiuma szerint ugyanis a király más városaihoz hasonlóan a köztük felmerülő összes ügyekben úgy a nagyobbakban, mint a kisebbekben bírójuk (*judex*) esküdtársakkal

¹⁾ *Krones Franz*: Zur ältesten Geschichte der oberungarischen Freistadt Kaschau. (Wien, 1864.) 14. és kk. l.

²⁾ A hagyományról először az 1732. évben megjelent „*Cassovia vetus ac nova*” emlékezik meg.

³⁾ ifj. *Kemény Lajos*: Kassa története. Lásd *Sziklay János* és *Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. I. kötet. Abauj-Torna vármegye és Kassa. (Budapest, 1896.) 40. l.

⁴⁾ U. o.

(jurati) ítélkezik s ha a kassaiak ellen bárkinck pere lenne, ez Kassa városában intéztossék el. Ha pedig ezt meg nem cselekednék, úgy maga a bíró tartozik esküdt-társaival a király vagy tárnokmester előtt megjelenni ügyükben.¹⁾ Károly Róbert királyunk 1342. évi privilegiuma tehát már jogilag is királyi várossá tette Kassát, mert bizonyos szervezettel (bíró és esküdtársak, judex et jurati) és bíraskodási joggal, tehát a városi autonomia legjellemzőbb ismérveivel ruházta fel a várost. Nagy Lajos királyunk 1347. évi két nagy privilegiuma²⁾ tulajdonképen már csak ünnepélyesebb formában történt kibővítés és pontosabb körülírása a városi szabadságoknak.³⁾

A vita alapját képező, V. István ifjabb királynak 1261. évi oklevelét az alábbiakban közöljük:

Stephanus Dei gratia rex, *primogenitus illustris regis Hungarie*, dux Transilvanus.

Omnibus praesentem paginam intuentibus salutem in eo, qui regibus dat salutem.

Cum in multitudine plebis honor regum accendatur et accrescat, merito regiae convenit sublimitati hospites ad eum confluentes libertatibus seu donativis stabilire. Hinc est igitur, quod ad universorum presentium posterorumque notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos attendentes fidelitatem Samphleben et Obl dilectorum hospitem nostrorum de Cassa, quandam terram Superior Cassa nuncupatam, super qua quidam homines, videlicet

¹⁾ Kassa város titkos levéltárában B. Privilegia Nro 1. jelzés alatt. Lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár III. alatt.

²⁾ Lásd a mellékelt Oklevéltár IV. és V. alatt.

³⁾ Mindezekről bővebben lesz szó az I. Fejezetben.

Gallus, Petrus, Theodorus et eorum cognati residebant, prenominationis viris Samphleben et Obl, ut ex hoc ydem *ad obsequendum nobis* habiliores promptioresque redderentur; de regia liberalitate contulimus, ab ipsis et ab eorum heredibus heredumque successoribus perpetuo possidendam sub tali libertate, quod ydem et eorundem heredes nobis pro censu prefate terre in festo sancti Georgii dimidium fertonem auri boni annuatim solvere tenebuntur. Volumus siquidem, quod *tam ipsi, quam eorum heredes ab exercitus* et a jurisdictione comitis castri sint penitus absoluti, sed *ipsi et ad eos pertinentes* coram iudice eorum, quem elegerint, juxta libertatem et consuetudinem ceterorum hospitum, si opus fuerit, debeant convenire.

In prefate itaque terre corporalem possessionem prenominationis viros per fidelem hominem nostrum Tecus, comitem de Saros auctoritate regia fecimus introduci. Cuius terre mete, quemadmodum idem Tecus comes nobis retulit, hoc ordine distinguuntur. Prima meta incipit in fluvio Hornad, ubi est meta terrea juxta aquam ab occidente, ibique per modicum spatium transit paludem nomine Blathan. Deinde directe eundo cadit in rivulum Chermele, per quem vadit superius ex parte terre hospitum de Cassa usque ad magnam silvam per magnum spatium et pervenit ad locum, ubi exit de dicto rivulo circa limites terre Dionisii et cognatorum suorum et vadit ad berch ad montem, per illum vero montem in metis descendit in rivulum Pistrungospotoc nuncupatum et per ipsum rivulum veniendo cadit in prefatum fluvium Hornad et per illam aquam descendens pervenit ad priorem metam, ubi fuit incepta ibique terminatur.

Et ut hec a nobis facta *donatio seu libertatis collatio* perpetuo perseveret, necunquam per quempiam in irritum valeat revocari, presentes predictis viris concessimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas.

Datum per manus magistri Benedicti aule nostre vicecancellarii, prepositi Scybiniensis anno Domini M^oCC^oLX^oI^o.

I.

Kassa közjogi helyzetének történeti kifejlődése.

A városok eredete nálunk egyrészt a vármegyei szerkezettel, s az ennek folytán a várak körül kifejlődött *községi élettel és szervezettel*,¹⁾ másrészt főként az ú. n. *hospesek* — külföldi telepesek — beköltözésével és letelepedéseivel magyarázható meg. Mindkettő még Szent István király idejére vezethető vissza. Ő osztotta fel a honfoglaló nemzetségek által el nem foglalt területeket vármegyékre, amely nagy terjedelmű birtoktestek gazdasági alapon főként a honvédelmet szolgálták, de egyúttal a királyi kormányzat vidéki organumai is voltak. A vármegyében letelepedett *magyar vagy a magyarokkal rokon nemzetiségű* várjobbágyok alkották a honvédő magyar katonaságot, míg a várnépek az ú. n. *castrenses, cives*, akik főként az itt talált idegen népekből, szlávokból stb. kerültek ki, a földeket művelték és mesterségeket űztek, táplálván és felszerelvén a várjobbágyokat.

Ezen várnépek közé telepedtek le a külföldről beszállgató, bevándorló ú. n. *hospesek*, akik földművesek,

¹⁾ Timon Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére. 5. kiadás. (Budapest, 1917.) 152. l. — Hajnik Imre: Magyar alkotmány és jog az Árpádok alatt. (Pest, 1872.) 136. l. — Hóman Bálint: A magyar városok az Árpádok korában. (Budapest, 1908.) 13. l.

de jó részben mesteremberek és kereskedők voltak, nemzetiségre nézve pedig szászok, flamandok és olaszok. Így keletkeztek legrégibb városaink, *Székesfejérvár*, *Esztergom*, *Buda*, amelyek egyúttal királyi székvárosok a királyi várak védelme alatt. A királyi udvartartásnak köszönheti a keletkezését a XIV. században *Temesvár*; *Nagyvárad*, *Pécs*, *Nyitra*, *Eger* a püspöki udvartól nyerek fényüket; *Pozsony*, *Győr*, *Pest*, *Szeged* és *Debreczen* az erdélyi szász városok: *Brassó* és *Nagyszeben*, *Kolozsvár*, valamint *Kassa* is, mint a kereskedelem gócpontjai és mint mezőgazdasági piacok növekednek nagygyá. Hatalmasan elősegítették fejlődésüket a vásártartási, árúmegállítási és árúlerakatási jogok. Az ilyen városok lakosai megvagyonosodván, királyi privilegiumok után törekednek, hogy tényleges városi létüket jogi formával is ellássák. Ilyen királyi privilegiumokat kaptak egyes városaink már az Árpádok korában.

Német hospesek alapították Kassát is, de hogy mikor, arra nézve pontos adataink nincsenek. Annyit tudunk, hogy Kassa az Árpádok korában még mindig *villa regia*, a király birtokában lévő község. A „villa” kifejezés már önmagában is bizonyos városi életre mutat. A kereskedelmi és közgazdasági élet pedig már korán virágzásnak indul. Kassán ugyanis kedvező fekvése — az átmenő kereskedelem országútján — még az Árpádok korában virágzó életet teremt. Akkoriban az utak rosszasága miatt nem lehetett utazni nemcsak lóváltás de a közlekedő eszköz megoszerélése nélkül sem; az ország középső részéből érkező szekerek valószínűleg nem voltak alkalmasok a Kassa felett elterülő erdős-hegyes vidék útjain való közlekedésre. De nemcsak folytonosak,

nemcsak jók nem voltak az utak, hanem bátorságosak sem. Messze idegen földön bajosabb volt a kereskedőnek védelmet találni, mint a saját otthonában. Ehhez járult a hitel fejletlensége, a fizetési eszközök célszerűtlen volta, az apró dénárokat megmázsálták; mindez a kereskedelmet a cserekereskedés színvonalán túl nagy nehezen engedte kifejlődni.

A sík alföld és a hegyes felvidék érintkező pontján fekvő Kassa kínálva kínálkozott a kereskedelemnek ily alkalmas megálló, le- vagy átrakodó helyéül. Akár a Tárca, akár a Hernád völgyéből jött az utas, közvetlen felette találta a legkeskenyebb hegynyergeket, amelyek leereszkeszhetett; viszont az alföldről jövő kereskedő e ponton közelítette meg leginkább a hegyes felvidéket; ellenkező esetben órák hosszat kell bolyongania a fensíkon. Rajta vezetett keresztül az út az érecekben gazdag Gömör felé; alább a Kanyapta terjedelmes mocsarai miatt — Nagy-Ida környékén még a XVIII. században is rengeteg tavak, nádasok vannak — a vidék nem volt alkalmas az átkelésre.¹⁾

Kassáról először az 1237. évben történik említés, amely évben ott magyarországi Szent Erzsébet tiszteletére templomot emelnek²⁾ bizonyára a királyi földesúr segítségével. Az 1249. évben már mint bizonyos jogokkal felruházott község tűnik fel s ez évben³⁾ az abauj-

¹⁾ Ifj. Kemény Lajos: Kassa története. Lásd Sziklay János és Borossky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. I. kötet. Abauj-Torna vármegye és Kassa. (Budapest, 1896.) 36. l. — V. ö. Kemény Lajos: Száz év Kassa legrégibb történetéből. (Kassa, 1893.) 9. l.

²⁾ Kemény Lajos: A kassai dóm. A Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye. 1916. évfolyam. 39. szám. Lásd Kemény Lajos: Kassa város műemlékei. (Kassa, 1917.) 3. l.

³⁾ Wenzel-Gusztáv: Árpádkor. Új. Okmánytár. VII. köt. 281. l.

vármegyei hospesekkel népesült Szina kapja Kassának — sajnos, taxative fel nem sorolt — kiváltságait; az 1317. évben pedig a sárosvármegyei Sidópataka.¹⁾ Ezen kiváltságok szűkkörűek lehettek s a nagyobb büncselekmények felett a községnek nem lehetett joga ítélkeznie.

A rex junior, a későbbi V. István az 1261. évben ²⁾ két kassai lakosnak — az oklevél hospeseknek mondja — *Samphleben* és *Obl* nevűeknek adományozza a Kassa felett lévő földeket — *terram supra Cassoviam* — az ún. Fel-Kassát s a birtok határai messze benyúlnak a közvetlen Kassa felett fekvő erdőségbe a Csermelypatak kútfejéig. Rajta művelt földek, erdőség és szőlők vannak. Megadja nekik a jogot, hogy a hospesek szokása szerint (*iuxta libertatem et consuetudinem ceterorum hospitum*) ítélkezzenek, kivéven őket a vármegye hatósága alól. Tehát nem Kassának, mint községnek adományozott testületi jogokról van itten szó, hanem a város két előkelő lakosa nyert birtokadományt személyes kiváltságokkal, a földdel együtt jogokat. Földtelen embernek még hosszabb idő múlva sem volt joga, nem volt beleszólása a köz, az ország dolgaiba. „*Universitati nobilium ac cunctis possessionatis hominibus*” címére szólnak a vármegye közönségéhez intézett királyi rendeletek még a XVI. században is.³⁾ Egyes vagyonos kassai lakosok nyertek itt is jogokat, amit vagyonosságuk révén értek el.

¹⁾ *Fejér*: Codex Diplomaticus. VIII, 2. 49. 57. l.

²⁾ *Tutko* József: Kassa történelmi évkönyve. (Kassán, 1861.) 203. l. — *Fejér*: Codex diplomaticus IV. 3. 49. l.

³⁾ Történelmi Közlemények Abauj-Torna vármegye és Kassa multjából. III. évf. 1912. 46. l.

Az oklevél világosan arról szól, hogy a birtokot és a jogokat (donatio seu libertatis collatio) csupán a megnevezett két kassai lakos s ezek örökösei kapják adományúl. Bizonyosság erre az is, hogy Fel-Kassát és bizonyos Hoph — talán meierhoph — nevű tartozékát Samphleben és Obl. örökösei az 1347. évben átengedik Kassa városának.¹⁾ ²⁾

Wenzel Gusztáv azonban tévesen már V. Istvánnak, mint ifjabb királynak az előbb említett 1261. évben kelt oklevelétől számítja Kassát a szabad királyi városok közé.³⁾ Holott Wenzelnek ezen véleménye már a fentebb mondottaknál fogva sem állhat meg. Egyébiránt a városi szabadságnak legjellemzőbb ismérvei a szabad bíróválasztás joga, az összes, úgy a nagyobb, mint a kisebb bűnvádi ügyekben való bíráskodás joga (a bíró, judex az esküdttársakkal, jurati ítélkezik), a városi polgárok vámszabadsága, esetleges vásártartási és árú megállítási jog stb. Mindezen jogokat Kassa csak később kapja meg; a bíróválasztás jogát és az összes bűntügyekben való bíráskodás jogosultságát Károly Róbert királyunk adja meg az 1342. évben, úgy hogy szerény nézetem szerint csak ezen időponttól számítható Kassa a szabad királyi városok közé, amint azt alább részletesen ki fogom fejteni.

Kassa autonomia után való törekvésében az 1290.

¹⁾ A levéltár XVI. századbeli lajstromozója a város újabb krónikáival szemben több józanságot tanúsít e dologban, midőn a Cassa superiorra vonatkozó okleveleket nem keveri a Cassoviák közé, mint megteszi. a város XVIII. századbeli levéltárnoka, Schwarzenbach Ferenc. L. Történelmi Tár. 1893. évf. 383. l.

²⁾ Kassa város titkos levéltára. A Cassovia Nr. 10. alatt.

³⁾ Wenzel Gusztáv: Magyarország városai és városjogai a múltban és jelenben. (Budapest, 1877.) 46. l.

évben kivonja magát az abaujvármegyei esperes lelki fenhatósága alól s megszabadúl attól a súlyos adótól hogy az esperesnek minden a város határában meggyilkolt ember után egy márka ezüstöt fizessen, ¹⁾ amint ezt az 1279-ben tartott budai zsinat elrendelte. Abból a körülményből, hogy Kassa ettől a tehertől szabadúlni óhajtott, azt is következtethetjük, hogy sűrűn megesett, hogy a fizetésre ok merült fel s a város határában gyakran történt gyilkosság. E körülmény élesen megvilágítja a forrongást, mely ekkor ő helyen — a következő századok kereskedelmi empóriumában — mindinkább szembetűnő lesz. Valamint az áruknak, úgy a körülfekvő vidék s a vele észak felé szomszédos országok kalmár népének megszálló, lerakodó helyévé lesz. A kereskedelmi összeköttetések révén — amelyre a hely földrajzi fekvése, mint a felföld és alföld egyik legközvetlenebb érintkező pontja, már eleve predesztinálta — a Szepesség, majd Lengyelország (Halics) és a távoli Szilézia német nemzetiségű lakosai is küldenek rajokat a kassai polgárság szaporítására. ²⁾

Az 1292. évben a város területén szedett dézsma iránt egyezik meg az egi káptalannal, fizetvén érte 15 márka ezüstöt, megmenekülvén ezzel a természetben való beszedés alkalmatlanságaitól. ³⁾ 1297-ben itt székel a ka-

¹⁾ Weizel Gusztáv: Árpádkori Uj Okmánytár. V. k. 14. l. — Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt (Budapest, 1893.) II. 465.

²⁾ Dr. Krones F.: Zur ältesten Geschichte der oberungarischen Freistadt Kaschau. Wien, 1864. 40. l. — Ugyanattól a szerzőtől: Zur Geschichte des deutschen Volkstums im Karpatenlande. (Graz, 1878.) 21. és következő lapjai.

³⁾ Kassa város titkos levéltára. A. Cassovia Nr. 4. jelzés a'att.

maraispán.¹⁾ Az 1307. évben megalakúl az első céh, a szűcsöké, amelynek szabadalomlevele a magyarországi céhéletnek legrégibb emléke.²⁾ Az oklevelet Arnold bíró (villicus) adja ki a város nevében, egyedül őt nevezi meg névszerint az okirat. Ez időben már Kassa a gyors fejlődés útján halad. Ha nem is környékezték erős kőfalak, maguk a házak szilárdabb anyagból készülhettek s a védelemre alkalmasak lehettek. Kassa piacát, vásárait a környék lakói, de távoli vidékek kereskedői is mindinkább felkeresik, valamint a kassaiak is mindinkább reávetik magukat a kereskedelem közvetítésére. A kezdetben mezőgazdasági telep a XIV. század első tizedében mind nagyobb forgalmú kereskedő és iparúzó helységgé lesz. Kassa jelentőségét láthatjuk abból is, hogy ez időben kezd a kassai márka feltűnni.³⁾ Az élénk kereskedelmi és közgazdasági élet mellett s a lakosság vagyonnossága folytán a városi szervezet csirái szintén kialakulóban vannak. Kassa lakossága az Árpádkor vége felé valószínűleg számos joggal élt minden királyi privilegium nélkül. Hiszen például Pest is nagy és gazdag kereskedő város a tatárjárás előtt városi jogok nélkül.

Ilyen körülmények között nem nehéz megérteni, hogy Krones, Kassa városának egyik történetírója, már az Árpádkorban városnak mondja Kassát.⁴⁾ Állítását a városi levéltár egy XVI. századbeli feljegyzésére, mely szerint: „1290. Cassa habebatur villa“, alapítja, de azt elhallgatja,

¹⁾ *Tutkó*: Id. műve 207. l.

²⁾ *Történelmi Tár*. 1889. évf. 181. l.

³⁾ *Kemény Lajos*: Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1526-ik évig. (Kassa, 1912.) 136. l.

⁴⁾ *Krones F.*: Zur ältesten Geschichte der oberung. Freistadt Kaschau. (Wien, 1864.) 51. l.

hogy egy közel egykorú kéz e mellé odajegyezte: „hoc est falsum.“ Ezen megjegyzés Kromer Lénárd városi jegyző (1556—1582.) kezeirása. Valóban semmi pozitív alapunk sincsen arra, hogy Kassát már e korban a szabad királyi városok közé sorozzuk. Sőt a XIV. század elején történelmében oly jelenségekkel találkozunk, amelyek kifejezetten az ellenkezőjét bizonyítják.

Károly Róbert király a XIV. század legelső éveiben Kassa városát, mint királyi birtokot, melynek földesura a király s amely csak szűkebb körű királyi kiváltságoknak van birtokában, *eladományozza* hű párthívének, az Aba nembeli Amadénak. Az erről szóló oklevelet később megsemmisítették, de az adományról szóló ténynek elégséges okleveles bizonyítéka maradt fenn. Már ezen adományozás előtt is Amade emberei, mint rablócsapatok állottak el az utakat, fosztogatták a vásárokra jövő kereskedőket, amint erről néhány évszám nélküli oklevél tanuskodik; ¹⁾ továbbá új adókat és vámot rótt a városra, a lakosokat megakadályozta a városi erdők szabad használatában, amit azelőtt jogosan tehettek. Erőszakoskodása nagy — egyelőre csak lappangó — elégedetlenséget váltott ki, amely csak alkalomra várt, hogy nyíltan is kitörjön s amidőn Amadé 1311-ben megjelent Kassán, a polgárság fellázadt, Amadé nádort több kísérijével együtt megölték, fiai közül pedig Jánost és Dávidot fogáságba ejtettek. ²⁾ A véres tett megtorlását Károly Róbert

¹⁾ *Fejér*: Codex Diplomaticus VI. 2. 339. és 349. l. — *Pér Antal*: Csák Máté. Magyar Történelmi Életrajzok.

²⁾ *Kemény Lajos*: Kassa története. Lásd *Sziklay János és Börövszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. I. kötet. Abauj-Torna vármegye és Kassa. (Budapest, 1896.) 39. l. — *Kemény Lajos*: Abauj- és Torna vármegye története a honfoglalástól az 1526-ik évig. 60—61. l.

meg sem kísérlette, sőt Tamás esztergomi és István veszprémi püspök, mint a király kiküldöttei, megegyeztettek a várost Amadé utódaival. Az egyezséget 1311. október 7-én kötötték meg s Amadé utódai megfogadták, hogy sem ők, sem ivadékaik nem formálnak jogot Kassa birtokára, továbbá kötelezték magukat, hogy a gyilkosságot, az elfogatást, lovaik elvételét nem fogják semmiképp megtorolni, sem pedig a várost a királytól magoknak meg nem szerzik, sem annak vásárát nem háborgatják és ezeknek a kötelezettségeknek a teljesítését tűszokkal biztosították a városnak.

Azonfelül az ítélet arra is kötelezte Amadé fiait, hogy adják vissza az összes lefoglalt királyi javakat és jövedelmeket, Zemplén és Abauj vármegyéket, Munkács és Lubló várakat és hogy többé ne építsenek várakat királyi engedelem nélkül.

Ez tehát nem is egyezés volt, hanem a sértett fel teljes elmarasztalása a kassaiak javára. Károly Róbert egyéb módon is igyekezett Kassa városát a pártja részére megnyerni, ami annál is inkább érdekében állott, mert Csák Máté ekkor állott vele szemben dacolva Felső-Magyarországon és mivel Csák Máténak Abauj vármegyében nagyszámú hívei voltak, köztük most már a megalázott Abák, Amadé fiai, Károly Róbert szükségesnek látta, hogy a párttűzés közvelen közelében valami szilárd támasza legyen. Károly Róbert — oldalán a hű kassaiakkal — az 1312. évben vívja meg győzedelmes csatáját a rozgonyi síkon s még fia, Nagy Lajos is hálásan említi a kassaiak hűségét a hozzájuk intézett okleveleiben. Hűségük megjutalmazására 1319.-ben felmenti a király a kassai lakosokat a vám fizetése alól

egész Abaujvár és Zemplén vármegyékben, a Sajó és a Tisza folyóig, sőt egész Beregig, ¹⁾ 1321-ben pedig a *kamaranyereség* (lucrum camerae) címén fizetendő évi fél fertő ezüst fizetése alól oldotta fel őket. ²⁾

Károly Robert uralkodása egyébként is döntő fontosságú Kassa város jogi helyzetének a fejlődésében. Kassa ugyanis az 1342. évben Pálfordúlása után való hétfőn nyeri el a teljes városi szabadságot, mely szerint a király más városaihoz hasonlóképen a köztük felmerülő összes ügyekben, úgy a nagyobbakban, mint a kisebbekben bírójuk (judex) esküdtársakkal (jurati) ítélkeznek s ha a kassaiak ellen bárkinek pere lenne, ez Kassa városában intéztessék el. Ha pedig ezt meg nem cselekednék, úgy maga a bíró tartozik esküdtársaival a király vagy a tárnokmester előtt megjelenni ügyükben. ³⁾

Károly Robert ezen privilegiuma tehát jogilag is megadja a sanctiót a tényleg már régen fennálló viszonyoknak. A jogot az élet teremtetten meg. Ez a jelenség különben a városok keletkezésénél általános. Ugyanis a hospesek által létesített telepeken a lakosság ugyan a dolog természeténél fogva földműveléssel is foglalkozott, de ezen foglalkozás mellett üzték az ipart is és közvetítették a kereskedést. A különböző életszükségletek beszerzése ugyanis egy és ugyanazon helyen nem volt lehetséges. Más helyekről kellett a nyers anyagot vagy az

¹⁾ Kassa v. titkos levéltára. Telonium Nr. 1. jelzés alatt. Lásd *Fejér: Codex Diplomaticus*. VIII, 2. 213. l. és Oklevéltár I. alatt.

²⁾ Kassa város titkos levéltárában G. Contributio Nr. 1. jelzés alatt. V. ö. *Thallóczy Lajos: A kamara haszna története kapcsolatban a magyar adó- és pénzügy fejlődésével.* (Budapest, 1879.) 45. l. Lásd Oklevéltár II. alatt.

³⁾ Kassa város titkos levéltára B. Privilegia. Nr. 1. Lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár III. alatt.

iparterményt, amelyre szükség volt, beszerezni. Némely hely természeti fekvésénél alkalmas volt arra, hogy a kereskedelem központjává legyen. Ide sereglettek az idegenek, hogy termékeiken túladjanak. Itt indult a kereskedés nagyobb lendületnek. Ilyen kedvező természeti fekvéssel bírtak a Duna mentén Pozsony, Győr, Buda; de ilyen kedvező természeti fekvéssel bírt, mint a hegyes felföld és a sík alföld érintkezési pontja, Kassa is.

Károly Róbert privilegiuma tehát már fejlődött községi, — mondhatjuk — városi életet talált. A községi szervezet is már organikus fejlődésében természetszerűleg a városihoz hajlott. Ezen tényleges viszonyoknak adta meg Károly Róbert a jogi sanctiót. Ugyanezen fejlődési stadiumot találjuk meg Pozsony város történetében. III. András királynak 1291. évi nagy szabadalomlevelében bennefoglaltatik, hogy a pozsonyi vendégnép bírót (*villicum seu iudicem*) szabadon választhat. A bíró tizenkét polgár esküdt társával együtt, úgy a pozsonyi vendégnép, mint az idegenek (*extraneorum*) között felmerült peres ügyekben ítél.¹⁾

Kassa város ekkori jogállásába részletesebb betekintést nyerünk Lublónak 1342-ben nyert szabadalomleveléből. Ugyanis Lubló ez évben megkapja Kassa szabadalmait. Lubló város privilegiuma pedig így szól:

1. Lubló-i hű polgáraink és lakosaink alázatos kérelmére azokat a szabadságokat és jogokat ajándékozzuk, amelyekkel kassai polgáraink élnek és Lubló községünket a lubló-i vártól elszakasztván, többi városaink

¹⁾ Király János: Pozsony város joga a középkorban. (Budapest, 1894.) 64. l.

rendjébe sorozzuk akképen, hogy bírójukat szabadon választhatják, aki összes felmerülő dolgaikban felettük az esküdtekkel ítélkezik nem véve ki a vérontás, lopás, erőszak és gyújtogatás eseteit sem, amelyekben eddig a lublóí várnagy ítélkezett.

2. Adójukat akképen állapítjuk meg, hogy évenként 120. frtot fizetnek három részletben.

3. A város területén szabad halászati joguk van.

4. Bort szabadon mérhetnek ki saját hasznukra.

5. A városba eladás végett hozott áruik után vámpot nem fizetnek; azonban a városból kivitt árúk után vámmal és harminccaddal tartoznak.¹⁾

Kassa városa az 1347. évben nyer további privilegiumokat Buda város mintájára²⁾ két szabadalomlevélben.³⁾ A királyi tárnokmester joghatósága alá tartozó városok között ugyanis Buda volt a legrégibb, a legtekintélyesebb, mint IV. Béla óta a király székhelye. Buda város jogának mintájára osztogatták a királyok a városi szabadalmakat. Komárom még az 1267. évben, Sopron 1317-ben, Kassa 1347-ben, Zsolna 1357-ben, Eperjes 1372-ben, Privigye 1382-ben, Lippa 1529-ben; míg Kassa révén Bártfa 1370-ben és Kísszeben 1405-ben nyerték el Buda város jogát.⁴⁾

Kassa város ezen privilegiumai közül az elsőt Nagy Lajos királyunk adta az 1347. év 5. Kalendas Mensis Augusti. Szomorú véletlen — Endre királyfi gyalázatos

¹⁾ *Fejér György*: Codex Diplomaticus. IX, 1. 50. l.

²⁾ „libertates infrascriptas more praedictae civitatis nostrae Budensis.“ Titkos levéltár B. Privilegia Nro. 3.

³⁾ Kassa város titkos levéltára B. Privilegia Nro 3. és 4. Közölve *Fejér György*: Codex Diplomaticus. IX. 1. 466. l. Lásd Oklevéltár IV. és V. alatt.

⁴⁾ *Wenzel Guszláv*: Magyarország városai és városjogai. (Budapest, 1877.) 43. l.

meggyilkolása — juttatta Kassát ahhoz, hogy ilyen kiváltságokat kapjon. Nagy Lajos, hogy öccse halálát megbosszúlja, sereget gyűjtött, pénzre volt szüksége, szívesen megadta tehát Kassának a kért kiváltságokat, amelyekért Kassa városának bölcs birája, Albert nagy összeget fizetett le a bosszúálló hadjárat költségeire¹⁾ éppen úgy, mint Buda városa. Nagy Lajos egyébiránt annál készségesebben adta meg a kért privilegiumokat, mert felismerte Kassának, mint Felsőmagyarország kereskedelmi gőcpontjának fontosságát. Az Anjou-ház különben Kassát azóta nagyon kedvelte, amióta Károly Róbert mellé állott Csák Mátéval való küzdelmében.

A Nagy Lajos királyunk által 1347-ben adott első privilegium pontjai a következők: ²⁾

1. Szölleiktől nem fizetnek csöböradót.

2. A király főemberei közül erővel senki be nem szállásolhatja magát hozzájuk, sem akaratjuk ellenére tőlük semmit el nem vehet, hanem a beszálló minden szükségésért illendő árt tartozik fizetni.

3. Egy kassai polgár sem adhatja el fekvőségeit vagy házát valamely idegennek, hacsak ez nem akar a város állandó lakosa maradni.

4. Akinek nincs örököse, arra szállíthatja fekvő birtokát, akire tetszik.

5. Aki közülök fekvőséget vásárol, hogyha egy év és egy nap alatt senki sem lép föl ellene törvényesen, azután minden ellenmondás nélkül, nyugton és békén bírhatja.

† ¹⁾ Farkas Róbert: Kassa árumegállító joga. (Kassa, 1893.) 8. l.

²⁾ Salamon Ferenc fordítása szerint. Lásd Salamon Ferenc: Budapest története. III. köt. 48. l.

6. Egyházuk üresedése esetében papjukat szabadon választják, s a pap tudtuk és akaratak nélkül nem nevezhet ki helyettest (vikáriust).

7. Városbírónak azt választják, akit akarnak, s a megválasztottat mutassák be nekünk (a királynak). Ez fog minden világi ügyekben itélni.

8. De hogyha valakinek nem szolgáltat igazságot, maga a bíró s nem a város tartozik járulni élénk vagy megbízottunk elé.

9. A nádor erővel nem szállhat meg köztük s nem bíraskodhatik felettük.

10. Aki városukban birtokos és ott akar lakni, velök együtt teljesítse a szolgálatokat.

11. Köztük párbajra ítélesnek helye nincs, hanem a vétség minősége és mekkorasága szerint, melyben elmarasztaltatik, megfelelően tisztítsa meg magát.

12. Ha valamely idegen fog perbe egy polgárt, csak városi, vagy a vele egyenlő szabadságu ember tanuszkodhatik.

13. A lefelé vagy fölfelé utazó árus szekerek tartoznak náluk megállapodni s mint azelőtt, minden nap vásárt tarthatnak.

14. Ha közülök valaki, akinek örökösei vagy rokonai vannak, gyilkosság vagy más ily eshető kihágás, gonosztett, vagy bármennemű elkövetett nagy vétek miatt személye védelmére szökevénnyé lesz, annak vagyonából és birtokából se mi, se főuraink, se a város bírása el ne vegyen semmit, hanem maradjon meg az egészben és bántatlanul a feleség, vagy örökösök vagy rokonok számára, nem hogy a szökevény javainak elfoglalása miatt elveszítse reményét a visszatérhetésre, hanem, hogy

ama vagyonból a sérelmes félnek eleget lehessen tenni. Ha pedig a menekülőnek nincs örököse vagy rokona, a bűnös vagyonából és birtokából a sértett feleket ki kell elégíteni az elkövetett bűn minőségéhez képest, a fennmaradó rész pedig, ha marad fenn valami, a kassai vár erősítésére fordítandó.

15. Ha pedig a mi nevezett polgáraink közül végrendelet nélkül hal meg valaki, vagyonát és birtokát három részre kell osztani. Az egyik rész a kimúltnak lelke üdvösségére alamizsnaként osztandó ki. A másik két rész Kassa vára épületeire és erődeire tartassék meg.

16. Megengedi a király, hogy ne legyenek kényszerítve elfogadni egy-egy általa kinevezendő bírót, hanem szabad választásuk szerint azt tegyék bírónak, akit akarnak. Ez a bíró pedig az év leforgása után tartozik letenni hivatalát a polgárok kezébe.

17. Hogy a polgárok számban gyarapodjanak s tisztességesebben s könnyebben szolgálhassanak a királynak, megengedi, hogy semmi komoly vétségük miatt se a király, se az ország bárói, se a város bírása birtokaiktól meg ne fossa őket, hanem a vétkesek bűnhődjenek személyesen, vétkökhöz képest, örökségök és javaik pedig maradjanak feleségükre, örököseikre és rokonaikra bántódás nélkül.

Ezen privilegium tehát megerősíti a már 1342-ben elnyert bíróválasztás és bíráskodás jogát; újabb fontos kiváltságok: a csöböradó és a beszállásolás alól való mentesség, plébánosválasztási jog, szabad végrendelkezési jog, de különösen igen nagy jelentőségű a város továbbfejlődése szempontjából az árúmegállítási jog (ius stapulae) elnyerése,¹⁾ mert a középkori kereskedelem tör-

¹⁾ Farkas Róbert: Kassa árúmegállító joga. 7. l.

ténetében oly nagy szerepet játszó tényezőnek bizonyult az, hogy amely város birtokába jutott, egyszersmind megnyerte ama feltételt, hogy egy nagy vidék anyagi és szellemi érdekeinek központjává váljék. Az *árúmegállítási jog* ugyanis abban állott, hogy a kereskedő az ilyen kiváltsággal bíró városban köteles volt árút áruba bocsátani; innen azokat legfeljebb haza szállíthatta ismét, de tovább nem vihetette. Nagy Lajos célja az árúmegállítási jog adományozásával az volt, hogy amint Buda a *német* és *cseh* kereskedelemnek volt a centruma, úgy Kassa a *lengyel* és *orosz* kereskedelemnek válhassék lerakodó helyévé, központjává. ¹⁾ Kassa ugyanaz lett a *Kárpátok* alján, ami Krakó fent: a két nagy vidék gazdasági életének központjai.

A második privilegium az 1347. év október havának 18-án kelt és pontjai a következők ²⁾:

1. Sem idegennek, sem senkinek a kassai polgárok közül idegen bort ne legyen szabad fogyasztania pünkösd-ünnepéig Kassa városában, míg a kassai polgárok saját boraikat árúlják, mert nekik se szántóföldjeik nincsenek, se más jövedelmeik szőlőiken és boraikon kívül.
2. Ha bármely, Kassa városán kívül eső helyen elkövetett tolvajsággal, rablással, vagy gyilkossággal terhelt ember Kassa városában találtatnék, ítéljenek fölötté az azon időbeli városbíró és esküdtek a régi idő óta náluk szokásos eljárással.

3. Ha a nevezett polgárok valamely külső nemesnek, vagy embereknek kárt tesznek, vagy ezeknek pa-

¹⁾ Farkas: Id. m. 8. l.

²⁾ Ugyancsak Salámon Ferenc fordításában. Lásd Salámon: Id. m. III. köt. 81. l.

naszra okot adnak s a város bírása megtagadja az igazságszolgáltatást, ne a polgárok, hanem a bíró idéztessék a király színe elé.

4. Idegen vagy udvari ember Kassa városában vagy külvárosában fekvő telket, házat, épületet, vagy határában szállót nem vásárolhat, zálogul nem foglalhat, vagy bármi más örökös birtok címén magáévá nem tehet, sem adósságfizetésre nem kényszeríthet Kassa város bírása, esküdtjei és polgárai tudta és engedelmével akár a király, akár a királyné, akár a tárnokmester vagy káptalanok levelei nyomán. Idegen, vendég, udvari ember, sőt kassai lakos is csak a bírók és esküdttek engedélylevele nyomán legyenek a mondottakra feljogosítva s hogy az ily levelek mindenki előtt érvényeseknek legyenek elismerve. És ha azelőtt történt is valami ezen rendelet ellen, a király mindazt semmisnek nyilatkoztatja ki, visszavonja, ha a város bírása, esküdtjei és polgárai nem erősítik meg.

5. Senki sem tartóztathatja le sem személyüket, sem vagyonukat, sem idegen bíró elé nem idézheti meg s ez nem ítélet felettük, hanem a város bírása és esküdtjei mondjanak ítéletet. Ha pedig ezek a bepanaszolt polgárok iránt részrehajlók lévén, nem szolgáltatnak megfelelő igazságot, ne a bepanaszolt polgárok idéztessenek meg a király vagy tárnokmester elé, számot adandó az igazságszolgáltatásban való hanyagságért.

6. Tolvajok, orvosok s más gonosztevők felett, kiket a városban, vagy a szomszédságban fognak el, a városbíró és esküdtjei mondjanak ki ítéletet és büntetést.

7. Egy nemes se merje a kassaiaktól megszökött tolvajt, orvost s más gonosztevőt rejtegetni és védelmezni,

hanem adja ki a városnak; ha a nemes vonakodik ezt teljesíteni, szorítsa reá a király nevében.

Ezen privilegium is védelmébe veszi a kassai bortermelést (a kassai polgároknak ugyanis nemcsak Kassán, hanem a Hegyalján is voltak szőlőik); továbbá megadja Kassa városának a kizárólagos bíraskodási jogot úgy a Kassa város területén elkövetett összes bűncselekményekre, valamint a kassai polgárok által bárhol elkövetett bűncselekményekre nézve is.

E két privilegium tehát Kassa városának a legszélesebb körű jogokat biztosítja, tartalma majdnem teljesen egyezik Buda városának a jogaival, amint azt *Salamon Ferenc* pontról-pontra kimutatja „*Budapest története*” című művében. (III. köt. 48–90. l.)

Az 1347. évi két privilegium fontossága s az általuk biztosított jogok széleskörű volta arra indította Kassa eddigi történetíróit, hogy Kassa szabad királyi városi létét az 1347. évtől számitsák,¹⁾ holott már az 1342. évi privilegium biztosítja a szabad bíróválasztás jogát és a bíraskodási jogot, tehát már 1342 óta tekinthetjük jogilag is városnak Kassát, pedig valószínű, hogy már ezen privilegium is fejlődött községi életnek és szervezetnek adta meg a jogi sanctiót; erre mutat a fejlődött kereskedelmi élet s a céheknek (első a szűcsöké 1307-ben) keletkezése és virágzása.

Ugyancsak az 1347. évben *országos vásár* tartására is jogot nyert Kassa városa. „Évenként tizennégy napon

¹⁾ Ifj. *Kemény Lajos*: Kassa története. (*Sziklay János* és *Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. I. kötet. Abauj-Torna vármegye és Kassa. Budapest, 1896. c. műben) 40. l.

által, Szent Háromság vasárnapjától számítva, Kassa országos vásárt tarthat, oly szabadalmak mellett, amilyenekkel a budai polgárok és vendégek bírnak; mely vásár végkép ment legyen az időszerinti nádor és az ország minden nagyjai és zászlócai, különösen pedig a tárnokmester és az országbíró hatósága alól, a felebbezés, ha Kassa városa a városi ügyekben az igazság kiszolgáltatását megtagadná, egyedül csak a királyhoz történhetvén, és a vásárra jövők, bárhonnan jönnek is, mentek legyenek az útvám fizetése alól, a száraz és vízi utakon egyaránt; bármi néven nevezendő javaik pedig, melyeket a vásár színhelyére visznek, mint az a budai vásárokon is szokásban van, semmiféle vásáradónak se legyenek alávetve, hanem szabad adásvevés tárgyát alkossák; magokat a kereskedőket a vásárt megelőzőt időben tett adóságaik vagy véghezvitt kihágásaik miatt sem személyeikben, sem javaikban letartóztatni nem szabad.“¹⁾

Zsigmond király pedig a Visegrádon az 1399. évben „in crastino circumcisionis Domini“ kelt adománylevelében Kassa polgárainak szabadalmat adott, hogy „akár bel-, akár pedig külföldi kalmárok által Kassára hozott áruk és kereskedelmi cikkek tekintetében, mindazon szabadságok, szokások, kedvezmények, jogok és engedmények illessék őket, melyekkel a budai polgárok bírnak, az azok ellen cselekvők ugyanazon büntetések alá esvén,

¹⁾ Az oklevél fordítása Hajnik után Lásd *Hajnik* Imre: Adalékok a magyar kereskedelem történetéhez a vegyes házakbeli királyok alatt. Századok. 1868 évfolyam. 147. l. Az oklevél, mely kelt 1347. 5. Kalend. Mensis Augusti, a Titkos Levéltár. Nundinae Nro 1. alatt. Először közölve a mellékelt Oklevéltár VI. alatt. Úgyancsak VI. alatt közöljük Kassa városának további vásártartási privilegiumait is.

melyek a Buda városának adott kiváltságlevélben foglaltatnak.*¹⁾

Nagy Lajos király 1347. évi két privilegiumának a megújítása Zsigmond királynak az 1435. évben kiadott privilegiuma, amely tulajdonképen csak azon szokásnak az eredménye, hogy a városok kérni szokták a régi királyoktól nyert szabadalmaik megerősítését. Még a sorrend is megegyezik Nagy Lajos és Zsigmond okleveleiben.²⁾

Ugyanis az 1435 ik évi privilegium első pontja, mely szerint a király a lakosságnak bortermése után elengedte a csöböradót, már az 1347. évi szabadalomnak is első pontját alkotta s fényt vett arra a nagyarányu szőlőművelésre, mely e korban nemcsak Kassa, hanem az egész ország lakosságának foglalkozást és kenyérkeresetet nyújtott.

2. Ha valamely királyi tisztviselő a városban megszáll, tartozik a szállásért és élelemért megfizetni.

3. Ingatlant a városban csak az szerezhethet, aki köztük állandóan óhajt megtelepedni, azaz ha a polgárjogot felváltja s ezzel a közterhek viseléséhez hozzájárul.

4. Kimondja a közteherviselést az ingatlan birtok tulajdonosaira.

5. A szabad végrendelkezést biztosítja.

6. A ki végrendelet nélkül hal meg, vagyonának egy harmada lelki üdvére fordítandó, kétharmada a városi falak és bástyák fentartására.

¹⁾ Hajnik Imre: Adalékok a magyar kereskedelem történetéhez. 153.

1. Titkos Levéltár Depositorium Nro 12. Lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár VII. alatt.

²⁾ Titkos Levéltár B. Privilegia Nro 33. Először közölve a mellékelt Oklevéltár VIII. alatt.

7. A ki ingatlan birtokát egy évig ellentmondás nélkül bírja, azután abban meg nem támadható.

8. A plébánosválasztás jogáról szól.

9. A plébános helyettest (vicarius) csak a polgárság beleegyezésével helyezhet.

10. Birót és tanácsot évenként választanak s ezek minden ügyükben bíraskodnak felettük.

11. Király vagy országnagyok sem plébánost, sem birót nem erőszakolhatnak rájuk.

12. A bíró és a tanács hivatala minden év végével megszűnik.

13. Ügyeikben az ítélet régi szokásuk szerint történjék; párbajnak köztük nincs helye.

14. Csak városbeliek vagy hasonrendűek tanuskothatnak ellenük.

15. Ha a főbenjáró vétkes elmenekül az igazságszolgáltatás elől, úgy vagyona nem esik a király, a tárnokmester, vagy a bíró prédájául, hanem az a gonosztevő családja kezén maradjon.

16. A bűnösnek vagyonából első sorban a károsultak kielégítendőek.

17. Ha az ily bűnösnek nincs családja, a kár pótlása után fenmaradt vagyona a város erősítéseire s egyéb hasznára fordíttassék.

18. Király, országnagyok, vagy tárnokmester a bűnös vagyonát el nem kobozhatják, hanem az elkövetett vétekhez mértén személyükben büntessék meg a bűnöst, míg vagyona az örökösök kezére jusson.

19. Az árúmegállító jogot gyakorolják, azaz idegen kereskedők kötelesek árúikkal a városban megállapodni s ott bizonyos ideig azokat a polgárságnak árúba bocsátani.

20. A *kamarahaszna* fizetése alól feloldattak. A király minden évben új pénzt veretett s a beváltásból *hasznot* — u. n. *kamarahaszna* — huzott.

21. Idegen bíró elé nem állíthatók s annak rendeletére kassai polgár javai el nem kobozhatók.

22. Peres ügyeikben első fokban a városi bíró mond ítéletet, a felebbvitel a király vagy tárnokmester elé történik.

23. A bel- és külföldi kereskedők csak az országos vásárokon kereskedhetnek szabadon áruikkal.

24. Az egyháznak lekötött ingatlanokat megválthatják s ily módon az ismét a polgárok kezére juthat.

Zsigmond király uralkodása egyébként is kedvező volt a városi szabadságokra, a polgári rend kifejlődésére. Hogy minden eszközt megragadott a városi, polgári rend növelésére, kitűnik a következő oklevélből. Az 1397. évben a Kassa városához tartozó Feltőkés, Altőkés és részben Mislóka község lakosainak Kassa város kérelmére ugyanazokat a kiváltságokat adja, amelyekkel maga Kassa városa élte.¹⁾ Ugyancsak Zsigmond király az 1399. év március hó 23-án Kassán kelt oklevele szerint Tehány községet nemrég Kassa városához csatolván, most összes lakosságának, valamint utódjaiknak ugyanazon jogokat adja, melyekkel Kassa lakossága élte.²⁾ Ezen két privilegium jelentőségét megvilágítja az a körülmény, hogy Zsigmond király 1405. évi első dekretumának 4. cikke szerint azon községek polgárai, amelyek egy főbb városhoz vannak csatolva, ügyeiket a tárnokmesterhez, vagy azon

¹⁾ Titkos Levéltár M. Mislóka et Tőkés Nro 4. Lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár IX. alatt.

²⁾ Titkos Levéltár Tehány Nro 5. Lásd a mellékelt Oklevéltár X. alatt.

városhoz, amelynek szabadságával élnek, felebbezhetik.¹⁾ Következménye volt ez azon szokásnak, hogy az időrendben későbbben privilegizált, szabad királyi városi rangra emelt városok rendszerint egy régibb város jogát nyerték el, amint azt már fentebb említettük. Buda város jogát nyerték el a tárnokmester hatósága alá tartozó u. n. tárnoki városok, s ezek között Kassa is. A tárnoki városok rangsorát egyébként az 1500. évi budai jogkönyv a következőképen határozza meg: Buda, Kassa, Pozsony, Nagyszombat, Sopron, Bártfa, Eperjes, amelyekhez nyolcadikúl Mátyás király alatt Pest járúlt.²⁾

Kassa tehát igen előkelő helyet, a másodikat foglalta el.

A *budai jogkönyv* alapján keletkezett Zsigmond király uralkodása alatt a tárnokmester felebbviteli hatósága alá tartozó hét szabad királyi város jogkönyve. Zsigmond király ugyanis az 1405. évben országos gyűlésre hívta meg a városokat s a városok és szabad közösségek 1405. évi országos gyűlésén adatott ki a városok törvénykezési ügyeire és felebbezéseire nézve törvényes rendeletet, mit ugyanazon 1405. évi országgyűlésnek 10—13. cikkei bővebben fejtettek ki. Ezeknek alapján keletkezett azután, szintén még Zsigmond király korában, 1415 és 1418 között, „*Jus Tavernicale*“ nevezete alatt a tárnoki városoknak egy közönséges jogkönyve, amely a

¹⁾ „Porro omnibus et singulis civibus, hospitibus et populis quarumcumque civitatum nostrarum et liberarum villarum *alicui ex principalibus civitatibus annexarum*, a quacunque sententia per eorum iudices et cives lata, ad magistrum tavernicorum nostrorum vel ad iudicium illius civitatis, cuius libertate talis civitas vel villa fungitur, liceat appellare.”

²⁾ *Michnay* Endre és *Lichner* Pál: Buda városának törvénykönyve 1244—1421-ből (Pozsony, 1845.) 263. l. — Buda város jogát újabban feldolgozta *davori Relkovic* Neda: Buda város jogkönyve. (Budapest, 1905.)

tárnokmester hatósága alá tartozó városok kebelében akkor fennállott jogot tüzetesen és részletesen magában foglalja. Szerzőjéről határozott tudomásunk nincs; miután azonban főbb pontjaiban *Buda város jogára* történik hivatkozás (pl. a 41. fejezetben), méltán fel lehet tennünk, hogy valamely a városjogokban jártas budai bíró vagy esküdt polgár volt szerzője.¹⁾ A tárnoki jognak egy másolata ma is meg van Kassa város levéltárában, amelyhez *Kromer Lőrinc*, Kassa városának jegyzője (1556—1582) az 1563. évben egy 23 pontból álló függelékét készítette, amelyben Nagy Lajos két privilegiumából, Zsigmond király 1405. évi dekretumából, a tárnoki székről szóló szabályzatból, valamint V. László király privilegiumából megszerkesztette *Kassa város jogát*.²⁾

Zsigmond király egyébként még az 1411. évben azon privilegiumot adja Kassa városának, hogy a város polgárain kívül csupán a 24 szepesi város lakosai hozhatnak be Kassára eladás végett Kassa város területén kívül termett bort.³⁾

Az 1419. évben pedig parket gyártására nyer kizárólagos monopoliumot Kassa városa.⁴⁾ A parket készítésén kívül még a vászon fehéritésére nézve is monopoliummal bírt Kassa városa, azonban már nem kizárólagosan, hanem ebben Bártfával kellett osztozkodnia.⁵⁾

¹⁾ *Wenzel Gusztáv*: A XV. századi tárnoki jog. (Budapest, 1878.) 36. l.

²⁾ Lásd a mellékelt Oklevéltár XI. alatt. Teljes szövegében először közölve. A §§-ok végén található megjegyzések Nagy Lajos privilegiumaira vonatkoznak. Ezen kassai jogkönyvet töredékesen kiadta *Harsányi István* a Történelmi Tár 1909. évfolyam 452. és kk. lapjain.

³⁾ Kassa város titkos levéltárában B. Privilegia Nro 17. jelzés alatt. Lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár XII. alatt.

⁴⁾ ⁵⁾ *Hajnik Imre*: Adalékok a magyar kereskedelem történetéhez a egyes házakbeli királyok alatt. 159—161. l.

A városi kiváltságok osztogatásának ezen fénykora, amelynek oly bőséges áldása jutott Kassa osztályrészeül, Zsigmond király uralkodásával véget ért. A Zsigmond után következő királyok egészen a mohácsi vészig ritkán adományoznak a városoknak új kiváltságokat, rendszerint csak a meglévők megerősítésére és az esetlegesen lábrakapott visszaélések megszüntetésére szorítkoznak.

V. László királytói nyerte a város a harmincad mentességről szóló privilegiumot az 1454. évben azon állhatatos hűségért, amellyel a király iránt születése első percétől fogva viseltetett s azon áldozatokért, amelyeket a háborúk folyamán hozott. Adta pedig ezen privilegiumot Hunyady János besztercei gróf közbenjárására.¹⁾ Ugyanezen évben a király megemlítvén, hogy Kassa város lakosságát elődei felmentették a kamara haszna (*lucrum camerae*) fizetése alól, tehát megtiltja, hogy azt a városnak Abaujvár és Sáros vármegyében fekvő birtokai után beszédjék.²⁾ Mátyás király pedig az 1478. évben megengedte a városba vezető hidak fentartására, hogy a külföldi kereskedők hídvám fejében minden egyes teherszekértől egy magyar forint harmadrészét fizessék.³⁾

A krakói egyetem a 15. század eleje óta Kassa város lakosai felett jogtalanul gyakorolt birói hatalmat. Zsigmond király,⁴⁾ majd az 1446. évi magyar ország-

¹⁾ Titkos Levéltár E. Tricesima Nro 7. Lásd először közölve Oklevéltár XIII. alatt.

²⁾ Titkos Levéltár Census Nro 9. Lásd először közölve Oklevéltár XIV. alatt.

³⁾ Titkos Levéltár A. Cassovia Nro 35. Lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár XV. alatt.

⁴⁾ Titkos Levéltár B. Privilegia Nro 26. Lásd először közölve Oklevéltár XVI. alatt.

gyűlés¹⁾ szigorú rendeletekkel igyekezett a sérelmet megakadályozni, megtiltván, hogy akár világi, akár egyházi hatóságok segédkezett nyujtsanak ily ítéletek végrehajtásához. A jogsérelemnek pápai ítélet vetett véget az 1497. évben.²⁾

Ugyancsak az 1446. évi országgyűlés tiltja el az egri káptalant attól, hogy világi ügyekben Kassa város polgárai felett ítélkezzenek.³⁾

János király a maga részére óhajtván megnyerni a kassai polgárokat, már az 1526. év december hava közepén kiadott rendeletében megtiltja, hogy a kassaiaktól, midőn a város területén kívül eső szölleikből a szűrt borokkal hazatérnek, sem tizedet, sem kilencedet senki se merészeljen követelni.⁴⁾

Az 1527. évben pedig megújítja az egész országra szóló vámmentességi szabadságlevelüket⁵⁾ s ugyanekkor összes eddig nyert királyi kiváltságaikban megerősíti a kassai polgárokat.⁶⁾

A kiváltságok fejében azonban a város polgárainak terheket is kellett viselniök. A királynak földesúri jogánál fogva tartozott a város a terragiummal, amelynek

¹⁾ Titkos Levéltár B. Privilegia Nro 32. Lásd először közölve Oklevéltár XVII. alatt.

²⁾ Czobor Alfréd: Hazánk és a krakói egyetem bíráskodási joga. (Történelmi Közlemények Abauj-Torna vármegye és Kassa múltjából 1913. évfolyam.) 97. l.

³⁾ Titkos Levéltár B. Privilegia Nro 33. Lásd először közölve Oklevéltár XVIII. alatt.

⁴⁾ Titkos Levéltár B. Privilegia Nro 63. Lásd először közölve Oklevéltár XIX. alatt.

⁵⁾ Titkos Levéltár Tributa Nro 123. Lásd először közölve Oklevéltár XX. alatt.

⁶⁾ Titkos Levéltár B. Privilegia Nro 64. Lásd először közölve Oklevéltár XXI. alatt.

neve a 15. században *census* s évi 900 arany forintot tett ki.¹⁾ A polgárok vagyoni viszonyai alapján arányosan kivetett adót évenként két részletben szedték be és pedig Szent György és Szent Mihály napjain²⁾ s hozzá járultak a külvárosi polgárok is.

Ezenkívül tartoztak a királynak és királynénak új-évi ajándékot (*munera strennalia*, bwd) adni, amelynek értéke 20 márka ezüstnek felelt meg és rendszeren ötvösmunkákban adták oda.³⁾

A királyi tárnokmesternek (*magister tavernicorum*), aki a tárnoki városoknak, s így Kassának is felelősségi hatósága volt, kezdetben egy 25 frtot érő prémes süveget tartoztak adni,⁴⁾ mely kötelezettség azután a laki Thúz János királyi tárnokmester (1458) alatt alkotott tárnoki jog (*jus tavernicale*) szerint Kassa városa részéről 10 frt.-ban állapított meg.⁵⁾

¹⁾ Titkos Levéltár Censüs Nro 4. és 10. jelzések alatt.

²⁾ Kemény Lajos: Kassa város régi számadás könyvei. 1431—1533. (Kassa, 1892.) 30. l.

³⁾ Thallóczy Lajos: A kamara haszna. (Budapest, 1879.) 17. l.

⁴⁾ Kemény Lajos: Kassa város régi számadás könyvei. 1431—1533. 5. l.

⁵⁾ Martinus Georgius *Kovachich*: Codex authenticus juris tavernicalis. (Budaë, 1802.) 36. l.

II.

A városi szervezet.

1. §. A városi lakosság. Polgárjog. Letelepedés joga.

A várost, jogilag véve, azzá teszi annak szervezete és azon autonóm működési kör, amelyet organumai kifejtenek. Az önkormányzati és biráskodási jog s ezek keretén belül a városi szervek megtételének és a városi tagság, a polgárjog elnyerése feltételeinek megállapítási joga kezdettől fogva rendszerinti alkatrésze és jellemző tulajdonsága volt a városi szabadságoknak, a királyi privilegiumoknak.

A városi szervezet legalsó fokán áll a városok jogi népessége: a városi polgárság. Még ma is fűződnek bizonyos jogi hatások a valamely községhez való jogi tartozáshoz (községi illetőség stb.), de sokszorosan fontos volt a középkorban, a jogkülönbségek idején: a privilegiumok korszakában, hogy ki lehet valamely város polgára, hiszen a városok polgárai igen fontos jogi és gazdasági előnyökben részesültek, bizonyos jogok birtokába jutottak és bizonyos kötelezettségek alól mentesültek. (Pl. Kassán árumegállítási-, vásártartási jog, vám- és harmincad mentesség,¹⁾ a parketgyártás és vászonfehérítés kizáró-

¹⁾ A Krómer Lőrinc által szerkesztett kassai jogkönyv 22. és 23. pontjai, illetéleg Nagy Lajos 1347. évi két privilegiuma és V. László 1454. évi privilegiuma szerint. (Utóbbi Kassa város titkos levéltárában. E. Tricesima 7. jelzés alatt.)

lagos joga ; Kassán csak városi polgár mérhetett bort,¹⁾ csak polgár szerezhethetett ingatlant,²⁾ csak polgárnak állott jogában szénát és zabot eladni.³⁾ Érdekes esetei ezek a közjog és magánjog összekeverésének.)

A városi élet és szervezet kifejlődése idején ugyanazon város területén különböző jogállású egyéneket találunk, u. m. nemeseket, várjobbágyokat, telepeseket, várnépeket, udvarnokokat, rabszolgákat. A közösen élvezett kiváltság alapján a városok különböző jogállású lakói lassanként egyenlő jogállású városi polgárokká lesznek, akik mind a városi jognak közös kiegyenlítő hatása alatt állottak és a közös polgári szabadságot élvezték. A városi jog kiegyenlítette a szabadok és nem szabadok, nemesek és nemtelenek közötti különbséget és létrehozta a polgári egyenlőséget, *„minthogy ez nemcs városban az*

¹⁾ Item von denen, die kein purger Recht haben, nit wein kauaffen, sondern von der Burgerschaftt...“ 1590. évi statutum. Lásd *Kolosváry Sándor és Óvári Kelemen : A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye.* (Budapest, 1890.) II. kötet II. fele. A ízzáninni törvényhatóságok jogszabályai. 120. l. — „Az n. községnek nem kicsin szive fájdmával vagon, hogy annyi idegen embereknek városunk szabadsága ellen az borokat be eresztik: holott ennek előtt is végezett az n. k. felöle, hogy ne legyen. Kéri azért az n. k. bíró uramat, hogy ennek utánna ne engedje bebocsátani. Sőt ennekutánna az kik az bor tisztben lesznek, mig concivis embereknel bort találják, addig városunkban idegenektül, az kik nem concivisek, bort ne vegyenek.“ 1634. évi városi Articulások 3. pontja. *Kolosváry-Óvári*: Id. kötet 195. l.

²⁾ „Bittet auch ein Erb. Gemein E. N. W. wollen nicht zugeben wieder die Stadtfreiheit frembden edolleteuten und andern, die kein bürgerrecht haben, in und ausserhalb der Stadt liegende gütter zu kaufen, damit die bürgerschaft nicht umb ihr freiheiten kehomme.“ 1607. évi statutum 7 pontja. *Kolosváry-Óvári*: Id. kötet 145. l.

³⁾ „Es wollen auch E. N. W. einstellen frembden inwohnern, die kein bürgerrecht haben, dasz sie weder heu noch habern verkauffen, auch in andern erwerben die bürgerrecht nicht verhindern.“ 1607. évi statutum 19. pontja. *Kolosváry-Óvári*: Id. kötet. 146. l.

concivis embereknek egyenlő szabadságok vagyon“, — amint ezt Kassa városának 1705. évi statutuma mondja.¹⁾

A polgári jogok teljes gyakorlása azonban bizonyos feltételekhez volt kötve. A polgári kötelékbe való felvétellel a már fentebb említett előnyök, jogok jártak s éppen ezért a városok autonóm jogai közé tartozott — amelyet részükre a királyi privilegiumok rendszerint biztosítottak is, így Kassáét Nagy Lajos királyunk 1347. évi második privilegiumának 4. pontja és V. László 1453. évi privilegiuma — annak a megállapítása, hogy kiesoda és minő feltételek fennforgása esetén vehető fel a város polgárságának tagjai közé. Ezen feltételek a magyarországi városokban főbb vonásokban megegyeztek. A budai városi jog szerint a felveendő polgárnak törvényes születésűnek, jó hírnevűnek és városi ingatlan tulajdonosának kellett lennie.²⁾ Felsőmagyarországi városainkban a XV. században két helybeli polgárnak kellett a városi bíró előtt arról kezeskednie, hogy a felveendő kifogástalan életmódú és törvényes születésű.³⁾ Pozsonyban a XV. századtól fogva megkivánták a felveendő polgártól, hogy egy év beforgása alatt a város, területén ingatlant szerezzen. Ezen kötelezettség teljesítésére kezeseket kellett állítania. A felveendő polgár legalább is három évi ott tartózkodást ígért. Ezen ígéret megtartását szintén kezesekkel kellett biztosítania.⁴⁾

Kassán a polgárjog szintén bizonyos feltételekhez

¹⁾ *Kolosváry-Óvári*: Id. kötet. 343. l.

²⁾ *Lichner-Michnay*: Budai jogkönyv. 60. l.; davori *Relkovic* Néda: Buda város jogkönyve. (Budapest, 1905.) 118. l.

³⁾ *Demkó Kálmán*: A felsőmagyarországi városok életéből a XV—XVII. században. (Budapest, 1890.) 18. l.

⁴⁾ *Király János*: Pozsony város joga a középkorban. 85. l.

volt kötve.¹⁾ Aki a városban megtelepedni és a városi szabadságokban részesülni óhajtott, annak ki kellett mutatnia, hogy jó hírnevű és tisztességes szülőkől származott, törvényes születésű, hogy feleséges ember és hogy háza van a városban, — vagy pedig kezeseket kellett állítania, akiknek jóállása mellett 32 márka ezüst büntetésének terhe alatt elnyerte a polgárjogot oly feltétellel, hogy egy éven és egy napon belül házat szerez és megnősül.²⁾

Kitűnik ez V. László királynak Bécsben az 1453 évben kelt s a kassaiakhoz intézett rendeletéből is, mely szerint meghagyta, hogy a külföldi kereskedők, akik a kereskedésnek az ország területén való gyakorolhatása végett színlég megváltják a polgárjogot, kötelesek kezesek lekötése mellett és 30 márka ezüst megfizetésének terhe alatt egy éven belül az országban ingatlant szerezni és megnősülni s ily módon állandóan megtelepedni.³⁾

¹⁾ A Krómer Lőrinc által szerkesztett kassai jogkönyv 7. pontja meghatározza a polgárjog feltételeit: „Nemo debet in consortium juris et libertatis civilis, nisi *bonae famae et ex honestis natus parentibus*, de quo litteras sufficientes et natalitias exhibere tenebitur, recipi: Ita tamen, ut habeat fidejussores, qui sub onere triginta duarum marcarum argenti promittant et sese obstringant, eum, qui civis esse voluerit, intra annum et diem, *legitima ducta uxor, domum et haereditates coempturum* ac taliter suam permutationem observatis universis et singulis legibus, libertatibus et consuetudinibus civitatis confirmaturum.“ (Krómer ezen pontot valószínűleg V. László 1453. évi privilegiuma alapján szerkesztette.)

²⁾ „1493. Henrich von Kölln hat Bürgerrecht gewonnen am Dinstage vor Purificationis Mariae und hat geben ofs Haws Fl. 2. Sunder er soll sich bey dieser Stadt erben aber verweiben inwendig Jahr und Tag bey der Buss 32 marcis. Seyn Bürger seynt Alexander Schnitzer uud Peter Briger.“ (Kassa város könyve.)

³⁾ „qui, ut praefertur, ficto colore incorporationis suae in medium civium alicujus loci fraudulentas eorum negotiationes in regno nostro exercere consueverunt, nisi se prius sub fidejussoria cautione et sub poena solu-

Ha a jótállásra kitűzött egy év és egy napon belül a polgárjogot nyert egyén a feltételeknek megfelelt, a jótállók felszabadulnak a kezesség alól.¹⁾

A nemesi oklevél természetesen elfogadtatott a tiszteességes eredetnek bizonyosságául, azonban a polgárjogot elnyerni óhajtó nemes fogadalmat tesz, hogy a város terheinek viseléséhez hozzájárul.²⁾

Még az 1716. évi statutum 23. pontja is előírta, hogy: „minden tanácsbeli uraimék és községbéliek házat szerezzenek magoknak esztendő és egy nap forgása alatt, másként a n. község maga szabadságával fog élni.“³⁾

A tárnoki városok jogkönyvében megtaláljuk az V. Részben, hogy „senkit a Város Társaságában bé nem véssen, hanem ha nemzetét levélel, avagy élő jámbor személyekkel bizonyítja meg, hogy igaz ágyból való származott légyen, és aki az ő társaságokban akar lakni,

tionis triginta marcarum argenti obligaverint, quod infra unius anni revolutionem in dicto regno nostro ducta legitima uxore et emptis hereditatibus, fixam residentiam facient, in vestras civitates, villas seu vestri medium acceptare aut quascunque mercantias et negotiationes exercere permitttere nullomodo praesumatis.“ — Titkos Levéltár Depositorium Nro 26. jelzés alatt.

¹⁾ 1603. Georgius Zegedi jus civile consecutus est die 3. Aprilis hac conditione, ut intra spatium annum genethliacas suas adferat litteras vel vivos praestat suae prosapiae testes idque interea sub vadimonio Andreae Zegedy et Pauli Zebeny dedit fl. 16. — A margón: 11. Martii 1604. exhibuit litteras natalitias, quas senatus approbans, fidejussores libere pronunciat. (Kassa város könyve.)

²⁾ 1631. 16. Marc. Joannes Gieöry (= Györy) supplicat pro jure civili, producens litteras armales pro testimonio legitimae originis suae, quibus perlectis et approbatis, quoniam genealogia ejusdem satis declarative fuit expressata in iisdem litteris, admissus et receptus est Solvit fl. 10. — Kassa város jegyzőkönyve) — 1658. 12. Novembris. Madarassy György supplikál az nemes város igazságáért, producálván armalisát az nemes tanácsnak. Deliberatum: Megadatik, solvat fl. 10. (Kassa város könyve.)

³⁾ Kolosváry-Óvári: ld. kötet. 374. l.

tartozzék a Várossal, mind jó és szerentséilen állapottyában egyget érteni szolgálni.¹⁾ A törvényes születés tehát még ekkor is elengedhetetlen feltétel.

A fentebbiekből kitűnik, hogy Kassán a polgárjog eleinte kifejezetten ahhoz a feltételhez volt kötve, hogy az illető feleséges ember legyen vagy kösse le magát, hogy egy év leforgása alatt megnősül; a vonakodót bírsággal sújtották.²⁾ Ezen feltételt sem Budán, sem Pozsonyban nem találjuk meg.

A polgárjog megszűnt halál, elköltözés, vagy kizárás által. Mig Pozsonyban jogukban állott azokat kebelükből kizárni, akik kötelezettségeiknek eléget nem tettek,³⁾ addig Kassán találunk példát arra is, hogy a város autonómiáját megsértő polgárt megfosztották polgárjogától.

Igy fosztják Kövesdy Albertet az 1561. évben, aki tett esküje ellenére segédkezet nyújtott Kövér Pál nemesnek, hogy egy külvárosi polgárt a város területéről elhurcoljon.⁴⁾

¹⁾ *Ius civile* sive Statuta, Privilegia, Praerogativaeque ac Consuetudines Municipales Regiarum ac Liberarum Inclyti Regni Hungariae Civitatum, Oppidorum et Locorum Privilegiatorum, Ius Gladii Habentium, et Se His Confirmantium. (Bartphae, 1701.) 3. l.

²⁾ 1568. Feria tertia post Jubilate Deo. Dem alten Mézáros Bálint ist außerlegt worden, das er soll heirathen, und wo er nicht [darnach trachten wirdt, so soll er allè Jahr den Herrn schuldig sein zu geben zur Pen (Pein, poena) fl. 10. Kassa város könyve.

³⁾ Timon Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet, különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére. 5. kiadás. (Budapest, 1917.) 209. l.

⁴⁾ Nota. Kewesdy Albert hat saynes Aides vergessen und einen Edelman, der der Kewer Palyn Mann, beistand gethan, da er einen Vorstetler mit Gewalt hatt weg geführt. Darumb ein ersamer Ratt mit guten Bedacht ihn gestraft und das Bürgerrecht und Statgerechtigkeit von yme genommen. Und solchs also zu mercken befohlen. Actum am Dinstag nach Viti und Modesti martirum. (Város könyve 1529—1568.)

Két, a református hitet valló rajongónk, akik az 1567. évben a Mihály kápolna oltárát összetörték, menekülniök kellett a városból és csak többek kérelmére és 20—20 frt. birság megfizetése után térhettek vissza a városba és nyerhették vissza elvesztett polgárjogukat.¹⁾

Igy nyeri vissza az 1632. évben Kokus Lukács elvesztett polgárjogát többeknek a kérelmére, tekintettel agg korára.²⁾

A polgárjoggal bírók összesége: a fekete község. „Az fekete községnek nevezeti alatt nem egyebek értetnek, hanem a választott község kívül valakik concivisek volnának.“³⁾

A teljesjogú polgárokon kívül voltak ú. n. külvárosi polgárok. Ugyanis a város területén, de a védő falakon kívül is telepedtek meg lakosok, akik nem vol-

¹⁾ Item *Franciscus Thot*, qui socius fuerat *Sebastiano Bakay in fractione altarium in templo minori* contra scitum et voluntatem senatus, metuens delicti poenam, similiter profugerat et jam tandem ad intercessionem multorum nobilium et circumsectorum virorum civitatem ingressus, hodie veniam delicti et gratiam est consecutus, ita tamen, ut deinceps cautior vivat et a sediciosis facinoribus consilisque omnino se absteineat.

Nam in idem vitium incidens, justa demeritum sine gratia puniri debebit. Mulctam tamen nunc solvit florenos viginti. Actum feria III. post Cantate, hoc est 18 Maii 1568. (Svarczbuch 1556—1608.)

1568. Die 22 Martii *Sebastianus Bakay*, qui in templo minori altaria contra scitum et voluntatem senatus petulanter fregerat et ex civitate profugerat, ad intercessionem multorum nobilium, pastoris et civium gratia facta est, ut redeat et utatur sua libertate ut ante, sed denuo juret, se deinceps obediëntiorem futurum, et pro mulcta deponat florenos viginti. U. o.

²⁾ 1632. 7. Octobris. Kokus Lukács NB. semel ob certa delicta *jure civili privatus* ac etiam ex consortio civitatensium ablegatus; demum iterum post varias eiusdem supplicationes aliorumque honestorum virorum penes eundem factas intercessiones ob senectutis suae respectum receptus ac denuo jure civile ornatus, *Nihil solvit.* (Kassa városának könyve.)

³⁾ Történelmi Tár. 1909. évfolyam. 315. l. (Kassa városának 1648. évi szeptember hó 18. napján kelt jegyzőkönyvéből.)

tak ugyan teljesjogú városi polgárok, de szintén részesültek a város oltalmában. E letelepedőket a város szívesen látta s az 1560. évben a város közhírré tette, hogy aki a külvárosban letelepedni óhajt, azt hat évre a közterhektől felmenti. ¹⁾ E terhek abból állottak, hogy a külvárosi polgár is adózott s a mellett éjjeli őrséget végzett.

Ha a külvárosi polgár új házat épített, egy-két esztendőre úgy az adó fizetése, mint az éjjeli őrség alól felmentették. ²⁾

Az 1565. évben a városi tanács megszorította a külvárosi polgárok jogait és kimondotta, hogy borral és posztóval nem kereskedhetnek. Csupán szekereseknek és fuvarosoknak engedte meg a letelepedést s azoknak bizonyítványt ad, amellyel őket a vámok fizetése alól felmenti, amint azt Chwrkel Simon külvárosi lakosnak nyomban ki is állítja. ³⁾ Még ugyanezen évben Tooth

¹⁾ 1560. Feria tertia post Bartholomei hat ein ersamer Rath beschlossen, das man soll ausruffen lassen, wer in die Forstadt hieher will khommen wohnen, der soll sechs Jahr Freitumb haben. (Kassa város könyve.)

²⁾ Nicolao Dara suburbano humiliter supplicanti eo, quod domum poenitus desolatam reaedificavit, ex gratia inclytæ senatus libertas ab hoc die ad unius integri anni spacium computando talis concessa est, ut ab eadem domo reparata neque censum numeret, neque vigilet. Actum et inscriptum jussu dominorum feria tertia proxima post festum Nativitatis Mariæ vireginis. 1561. (Város könyve.)

Vito Barbitonsori humiliter supplicanti inclytus senatus cum aliis iustis de causis, tum ex eo, quod idem Vitus novam domum in suburbio istius civitatis Cassoviensis ædificavit eamque nunc inhabitat et in dies meliorem reddit, ab hoc die computando concessit libertatem et immunitatem ad duos integros annos immedietate sese sequentes a solutione censuum et excubiarum faciendarum. Actum feria sexta ante Exaltationis Sanctæ Crucis. 1561. (Városi könyvtár).

³⁾ 1565. Decretum est in consilio senatus, quod *ius civile* non concedatur cohabitatoribus *suburbanis* ita, ut solet civibus. Non enim licet

Györgynek, aki a külvárosnak Ludman — ma Zrínyi — nevű utcájában lakó fuvaros volt, szintén adnak ilyen bizonyúságlevelet. ¹⁾ Az 1569. évben három kérelmezőnek, Sörös Máténak, Kényo Szaniszlónak és Cháky Mátyásnak adnak ilyen bizonyítványt, hangsúlyozván, hogy négy lovat tartsanak és szekerük is legyen, azonban borral és posztóval nem kereskedhetnek. ²⁾ Mindez azért történt, mert a városnak élénk kereskedelme lévén, nagy szüksége volt fuvarosokra.

A városi könyv (Stadtbuch) számos ily feljegyzést őrzött meg. ³⁾

suburbanis vino et pannis negotiationem exercere. Sed tamen dentur aurigis et vectoribus equos habentibus vecturasque exercentibus et debent dari *litterae teloniales* et eorum nomina inscribi. Actum feria tertia post Reminiscere, quo die decretum est Simoni Chwikel dandas esse *litteras teloniales*. (Városi könyv).

¹⁾ 1565. Georgius Tooth suburbanus, habitans in platea Ludman, homo auriga et vector, ab inclyto senatu impetravit sibi posthac semper dari *litteras teloniales*. Actum feria tertia proxima post dominicam Oculi. (Kassa város könyve).

²⁾ Mathaeus Sereős, Stanislaus Konyo et Mathias Chaky viri suburbanii cohabitatores impetrarunt sibi dari *litteras teloniales*, ita tamen, ut quilibet eorum quatuor equos et bonum currum habeat et vino ac panno non negotiantur. Actum feria sexta post Nicolai (Városi könyv).

³⁾ 1580. Emericus Solthis cohabitator suburbanus impetravit sibi dari in posterum solitas *litteras teloniales* ea conditione, ut semper quatuor vel tres equos habeat atque teneat *ad vecturas faciendas* more aliorum suburbanorum. Actum die 10 Martii.

1580. Leonardus Ichó cohabitator suburbanus ab inclyto senatu multis impetravit precibus sibi in posterum *teloniales litteras* concedi, quemadmodum aliis suburbanis dari solent, ita tamen, ut *currules* quatuor vel ad minus tres habeat equos. Vinis tamen et pannis non exerceat mercaturam. Actum die 19 Septembris 1580.

1601: Georgius Czaplár suburbanus impetravit ab amplissimo senatu *litteras teloniales*, ut per totum regnum liber sit, ab omni solutione teloniarum tam di persona sua, quam equis et curribus suis, sed de mercibus non. Deditque fl. 1.

Az 1637. évben a külvárosi fuvarosok felajánlják szolgálatukat a városi tanácsnak, amint az a városi könyvtalálbi részéből kitűnik:

1637. 10. Decembris. Szekeresek, kik az hostatokon laknak, supplicatiójokban ígérk. nemes tanácsnak arra magokat, hogy az kiknek négy barmok vagyon, huszonöt kereszt búzát behordanak, az két barmosok felét. Deliberatum: Contentus jóakarátjokkal az nemes tanács.

Az 1663. évben a külvárosban letelepedett görög kereskedőket a város területéről kitiltják. ¹⁾ Az 1686. évben egy zsidót, aki a városba merészkedett, halálos fenyegetések között üznek ki. ²⁾

Ellenben a cigányokat, akik részben mint hegedűsök keresték a kenyerüket, a belváros területén is megtűrték s a Forgács — ma Deák Ferencz — utcán 1684-ben *cyganos hospitio* nevű tanyájuk volt. ³⁾ Az 1686. évben a cigányságra 100 tallér, azaz 180 frt. rendkívüli adót vetettek ki, ⁴⁾ míg az 1697. évben az „egész cigányságnak táborá” 5 frt.-ot fizetett. A város délnyugati szélső része egyébként ma is a „Tábor” nevet viseli.

2. §. A választott község (*electa communitas*).

A városi autonómiát elérte a polgárok összesége gyakorolta. ⁵⁾ Az idők folyamán azonban a polgárság megszaporodott, lehetetlen volt annyiszor, amennyiszer

¹⁾ Történelmi Tár. 1909. évf. 318. l.

²⁾ Történelmi tár 1909. évf. 319. l.

³⁾ Kassa város könyve.

⁴⁾ „zingarorum coetus collective sumptus limitatur ad 100 thalleros vel 180 fl.” — A város könyvében.

⁵⁾ Így volt ez Budán, valamint Pozsonyban is. V. ö. Relkovic Neda: Id. m. 167. l. és Király János: Id. m. 86. l.

a fontosabb ügyek megkivánták, a városi közönséget összehívni. Ezen szükség hozta létre, hogy a városi közönség helyébe a választott község (*electa communitas*), a centumvirek, vagyis a száz tagból álló nagyobb vagy külső tanács lépett. Nevezték az *electa communitas* fejér községnek ¹⁾ is ellentétben a fekete községgel, a polgárok összeségével. Az egész városi közösséget, a polgárok összeségét azonban fontosabb, nagy jelentőségű ügyekben még később is megkérdezték s az ügyeket „ad referendum” a polgárok összesége, a fekete község döntése alá bocsátották. A XVII. században is találunk erre példát. ²⁾ A polgárok összesége képezte ugyanis a városi közigazgatás alapját, ők képviselték a közakaratot, belőlök indult ki az autonómia, az *electa communitas* hatásköre tőlük lett átruházva.

A választott községnek (*electa communitas*) vagy nagyobb tanácsnak a neve 1460-ban *seniores*. 1480 óta felváltva *communitas* és *seniores*. A *communitas* elnöke (1505. óta találjuk említve) a *fürmender* (Vormünder), latinul *prolocutor*, *tribunus plebis*. Tagjainak a száma Kassán 100 volt. Éppen ezért nevük *centumviri*, ³⁾ de nevezték őket *electi cives*, *Genannte* néven is. 100 volt

¹⁾ „Soha nem igyekeztem az nemes kassai respublica ellen legkisebbik dologban valamit cselekedni, sőt inkább annak javát, hasznát és szabadságaiban való megmaradását és az nemes tanácsnak és fejér községnek autoritását, méltóságát és becsületét kerestem és oltalmaztam . . .” stb. Stirbiz András levele Kassa városához. Kelt Eperjesen, 1655. február 9-én. Kassa város levéltára 8317/17. sz. a.

²⁾ „1650. Die 14. Februarii. Conditions autem tam catholicis, quam helveticis ab amplissimo senatu ac electa et nigra communitate praescriptae erant tales . . .” stb. — Kassa város könyve.

³⁾ Még ott is centumvirinek nevezték őket, ahol a számuk nem 100 volt. V. ö. *Timon*: ld. m. 718. l. 17. jegyzet.

az electa communitas tagjainak a száma Kolozsvárt is,¹⁾ míg Pozsonyban a tagok száma 60 volt.²⁾ A választott község vagy nagyobb tanács az 1570. év óta hat asztalra oszolva tanácskozik; legelőkelőbb s egyúttal hangadó volt az első asztal, ahol maga a fürmender elnökölt.³⁾

Az electa communitas gyűléseit a kora reggeli, úgyszólván hajnali órákban tartotta.

1604. évi január hó 6-án Bocatius másnap reggeli 3 órára hívja össze az electa communitast gyűlésre.⁴⁾ Az 1660. év november hó 13.-án reggeli négy órakor tanácskoznak a bíró elnöklete alatt a városházán.⁵⁾

A választott község volt az előzője a *városi képviselőtestületnek*, a közgyűlésnek. Mig a közigazgatás és bíraskodás a kisebb tanács hatáskörébe tartozott, addig a város gazdasági ügyeinek az intézését a választott község magának tartotta fenn.⁶⁾ A választott község választja továbbá a tisztviselőket, ellenőrzi azok működését és mulasztás esetén felelősségre vonja őket. Úgy a bírót, mint a tanácstagokat szükség esetén a válasz-

¹⁾ *Timon*: Id. m. 718. l.

²⁾ *Király*: Id. m. 88. l.

³⁾ Kassa város könyve. A kisebb és a nagyobb tanács tagjainak fennmaradt legrégebbs, — sajnos csonka — lajstroma az 1460. évből való.

⁴⁾ Városi jegyzőkönyv.

⁵⁾ „1660. 13. Novembris: Hora quarta matutina in curia. Bíró uram proponált . . .” stb. Városi könyv.

⁶⁾ „Nemzetes fürmender urunknak ő kegyelmének az n. községgel együtt tetszett, hogy n. bíró uramnak és az t. n. tanácsnak az ő kglmek authoritása megmaradjon az juridica és politica dolgokban, amennyiben penig az oeconomiát illeti, n. fürmender uram az t. n. községgel együtt fentartani kívánja és magának reserválja”. 1713. évi statutum 20. articulusa. *Kolozsvár-Óvári*: Id. kötet 370. l.

tott község vagy nagyobb tanács helyezte vád alá s ugyancsak e nagyobb tanács vagy képviselőtestület bíráskodott felettük. E képviselőtestület vonta felelősségre az év végén a város vagyonának mikénti kezeléséről a lelépő kisebb vagy belső tanácsot. A nagyobb tanács tagjai, a választott polgárok végrendeletek és okiratok hitelessé tételére, szemlék megtartására és számadások végzésére is ki voltak küldhetők, ha a város érdeke megkívánta.

A választott község hatáskörébe tartozott a statutum alkotás joga.¹⁾

A választott község vagy nagyobb tanács tagjait a város polgárainak összesége választja. Megbízatusuk egy évig tart. Csak ha közülök valaki meghalt vagy elköltözött, választottak más tagot helyébe; valamint akkor is, ha az illető becestelen cselekményt követett el s ezzel méltatlanná tette magát a nagyobb tanács tagságára. Ilyen esetben meg is fosztották az illetőt az electa communitas tagsági jogától.

A képviselőtestületi tagságtól való megfosztásra több példát találunk Kassa város könyvében.

Az 1622-ik évi képviselőtestületi tagok névsorában Szabó Mózsos neve mellett olvasható: NB. (= notabene). 29. Decembris. Végezte az nemes község, hogy mivel holt borjút vont volna az kútból ki, maga azt megnyúzván, meg is etette az atyafiaival, ez végre aláküldötték

¹⁾ Kassa város statutumait is legnagyobbbrészt kiadták *Kolosváry Sándor és Óvári Kelemen* „A magyar törvényhatóságok jogszabályai” c. gyűjteményes munka II. kötet II. felében. (Budapest, 1890.) A még ezeken kívül fennmaradt kiadatlan statumokat a mellékelt Oklevéltár XXII. alatt közöljük.

az tanácsházról, donec se purgavit (amíg magát a vád alól nem tisztázza).

1629-ben Eisenstain Márton, valamint Salcher Erhárd neve mellett olvasható, hogy az év lefolyása előtt bizonyos okokból megfosztatott közgyűlési tagságától.¹⁾ Miért? a felől nem nyerünk felvilágosítást.

3. §. A fürmender.

A választott község, a képviselőtestület elnöke a XVI. század eleje óta a *fürmender*, latinul *prolocutor* vagy *tribunus plebis*.²⁾ A városi könyv (Stadtbuch) legelőször az 1505. évben említi a fürmendert. Eddig semmi nyomát sem találjuk. Ugy látszik, hogy a fürmenderi tisztség csak akkor kezd kifejlődni, amikor az egész városi közönség, a polgárok összesége helyébe a választott község (*electa communitas*) vagy nagyobb tanács lépett.

A fürmender elnököl a választott község gyűlésein. Ő volt a városi közönség, illetőleg az ezt reprezentáló választott község bizalmi embere s ennél fogva közvetítő egyrészt a tanács és a városi tisztviselők, másrészt a választott község, a képviselőtestület között s így részt vett a városi tanács ülésein is. A fürmender az ellenőrzője a statutumok végrehajtásának, a bíró és a tanács hivatali tevékenységének. Mindezen szerepe kitűnik a későbbi

¹⁾ Merten Eisenstain, Ante revolutionem anni certas ob causas privatus est loco. (Városi könyv.)

²⁾ „Omnes senatores cum tribuno plebis, *capitis sui* scilicet . . .” stb. Cereemoniae Cassovienses 1570. 7. pont. - Kassa város levéltárában.

XVII. és XVIII. századbéli városi statutumokból.¹⁾ A fürmender úgy is szerepelt, mint a tisztviselők felettes hatósága, védője és oltalmazója. 1663-ban a bíró panaszosan jelenti, hogy „az városon széjjel gyalázott az gönczi Borbély Mihály, hogy én igazságot nem szolgáltatam, sőt az fürmendert is úgy informálván“, — kívánja, ad-moneáljon stb. — „Minthogy pedig fürmender uram *tamquam supremus fisci magistratus, tartozik a bírót ol-*

¹⁾ Bár ezen statutumok nem tartoznak mind korunkhoz, de miután azok bizonyára a tényleg már régebbi idő óta fennálló állapotoknak szentesítése, jogi formába való öntése, az alábbiakban közöljük azokat:

„... kéreti n. fürmender uram és az egész község n. bíró uramat ő kglmét, sőt tisztire és hitre kötelezi és kényszeríti azaránt ő kglmét, mert másként feltartván n. fürmender uram ő kglme és az egész választott község azaránt való szabadságát, minden kigondolható helyes és törvényes okok és útakon ezaránt való végzését effectusban venni el nem mulatja. *Fentartván amellet végzetre és utóljára n. fürmender uram és a n. község azt is, hogy ezen articulusoknak és végzéseknak revisiojára, ha t. i. megtartatnak-e vagy sem* ...“ 1677. évi statutum 12. articulusa. *Kolosváry-Óvári*: Id. köt. 259. l.

„Tetszett nemzetes fürmender uramnak és az egész községnek, hogy valamint ennekelőtte, úgy ezután is, ha mi derekas és speciális publicumi nemes városunknak interveniálnának, azokat *nemzetes bíró uram és az nemes tanács nemzetes fürmender urammal és a nemes községgel* (antequam de iis aliquid concludatur) *közölni és communicálni ne terheltessek*.“ 1699. évi statutum 2. articulusa. *Kolosváry-Óvári*: Id. köt. 320. l.

„Dominus tribunus plebis in auctoritate cadem, qua antiquitus servabatur, conservetur.“ 1729. évi statutum 14. pontja, *Kolosváry-Óvári*: Id. köt. 407. l.

„Fürmender uram maga régi auctoritásában conserváltassék hoc addito: minthogy magával-hozza az jó, csendes és kellemetes rendtartás, úgy a közönséges szeretet is, sőt az más városokban is az practicáltatik, *midőn n. bíró uram magistratudlis concursust indicál, fürmender uramnak is szükség, hogy megjelentse* ...“ 1731. évi statutum 13. pontja. *Kolosváry-Óvári*: Id. köt. 414. l.

1739. Articulus duodecimus. Mint más nemes városokban practicáltatik, úgy kívánja az nemes község, hogy *fürmender uram* oconomus is legyen s szabad legyen ő kegyelmének exceptis diebus iuridicis, nisi gravis.

talmaezni, gönczi Borbély Mihályt törvéynapig arasztaltatta.¹⁾

A fürmender hatáskörének legfontosabb és legtágabb körü része azonban a város gazdasági ügyeinek az intézése volt. Kitűnik ez egész pregnánsan az 1713. évi statutum 20. articulusából, amely pontosan megszabja a bíró, a tanács, a fürmender és a választott község hatáskörét. „ amennyiben pedig az oeconomiat illeti, n. fürmender uram az t. n. községgel együtt fentartani kívánja és magának reserválja.”²⁾ A fürmender kezéhez szolgáltatandók be a városra szállott javak, legatummok;³⁾ a fürmender felügyel a város jószágára, külső

causa esset, ex parte civitatis ad curiam magistratualem feljönni s az város dolgát *nemes tanácssal együtt* folytatni.

1756. 15-to. Valamint illendő, hogy a tagok maga fejének engedelmeskedjenek, úgy szintén szükség, hogy a főnek berse is megadatassék, következőképen, hogy nemzeti *fürminder* uram, mint a *nemes városnak eljárójának* előbbeni autoritása legyen, kívánja a nemes község.

1657.—7-mo. „Nemes magistratus sessiójának alkalmatosságával, kivén a törvényes napokat, nemzeti *fürmender* uram jelenlétéről tett és mindekkoráig dicséretesen megtartott s practicált végezés továbbá is helyben hagyattatik: azt hozzá téven, hogy ő kegyelme mindennemű közjóra czélozó dolgokban, de kiváltképen *oeconomiai állapotokban* mindenkor az egész nemes községtől arra absque circumscriptione autorizáltatván, *belsőzhasson* szabadosan, és amely nevezeteseb, azt mindaddig, miglen az *egész nemes községgel* nem közli, függőben hagyatassa s arra leginkább vigyázzon, hogy sok rendbeli resolútiók nemes város assájának enervatiójával ne legyenek és nevezetesen minthogy tapasztalja a nemes község, hogy az árendának módja és rendje s abból várandó proventus a nemes városnak gyakran megkisebbitetik az beadott instantiáknak módos és szines expositióji miatt; annak okáért a nemes tanács requiráltatik, hogy az árenda licitációnak idején megárendálendő beneficiumokhoz képest annak rende szerint elabóráltasson és ha valaki azon beneficiumokat megárendálja, annak a megígért summából, — kivéve a fatalításokat, — el ne engedtesse.” (Kassa város jegyzőkönyvében.)

¹⁾ Történelmi Tár 1909. évfolyam, 316. l.

²⁾ Kolosváry-Óvári: Id. kötet. 370 l.

³⁾ 1640. évi statutum 18. art. Kolosváry-Óvári 214. l.

gazdaságára; ¹⁾ a fürmender gondoskodik a plébánia földjeinek a műveléséről; ²⁾ a fürmender az egyik, a legfőbb bortiszt; ³⁾ a fürmender „a város patikájának inspectora; ⁴⁾ „az alföldi és kassai borok nemzeti fürmender uram ő kglme pecsétje és inspectiója alatt legyenek.“ ⁵⁾

A fürmenderi tisztség fizetéssel járt, amely eleinte természetbeni járandóságból állt, később azonban készpénzzel lett honorálva. Az 1695. évi statutum 5. articulusa szerint „rendeltek“ a fürmendernek „12 köböl búzát, zabot nro 25, portáját tollálván, két ekét, takarót nro 12, aratót nro 20, kaszást numero 5, szekérfa nyárban kettő, télben négy, napi számos egy, akár férfiú, akár asszony ember az legyen, az többi accidentiák megmaradván in suo esse.“ ⁶⁾ Az 1712. évi statutum 15. articulusa szerint már „Nemzeti fürmender uramnak ő kglmének annuális salariumja leszen . . . fl. ung. 209.“ ⁷⁾

A fürmenderi tisztségtől való megfosztásra is találunk példát Kassa város történetében. Az 1646. évben Aranyossi Jánost megfosztják fürmenderi tisztségétől, mert lelki pásztoraival szemben tiszteletlenül viselkedett.⁸⁾

¹⁾ 1641. évi statutum 5. art. *Kolosváry-Óvári* 216. l.

²⁾ 1695. évi statutum 5. art. *Kolosváry-Óvári* 304. l. és 1696. évi statutum 5. art. *Kolosváry-Óvári* 307. l.

³⁾ 1697. évi statutum 11. art. *Kolosváry-Óvári* 312. l.

⁴⁾ 1697. évi statutum 19. art. *Kolosváry-Óvári* 315. l.

⁵⁾ 1712. évi statutum 15. art. *Kolosváry-Óvári* 369. l.

⁶⁾ *Kolosváry-Óvári* 304. l.

⁷⁾ *Kolosváry-Óvári* 368. l.

⁸⁾ „Én Aranyossi János adom tudokra mindeneknek, akiknek illik, ez levelemnek rendiben. Mivelhogy én ez elmúlt ezerhatszáznegyvenhatodik esztendőben *fürmenderség* tisztemben magam gondolatlanságomból és emberi gyarlóságomból vétettem vala lelki pásztorom ellen, némely alkalmatlan szavaimmal legkiváltképpen, melyért a nemes magistratus neheztellett is, ugyan törvény igazítása nélkül nem akarta hagyni az dolgot és azért *suspendálván*

4. §. A városi tanács.

A városi közönséget a város területén megillető önkormányzati és törvénykezési jogot a városi tanács (magistratus, senatus) gyakorolja, amely áll a városbíróból (judex) és 12 esküdt polgárból (jurati cives).¹⁾ A városi tanács 12 tagjának a neve *consules*; az 1480., majd az 1489. évben azonban a régi *jurati cives* néven említettnek. Az 1523. évben a német *Herr* szóval nevezik őket; 1577-ben *senatores seu consules*; 1578-ban *jurati consules seu senatores* és 1580. óta ismét állandóan *consules* a nevük.

A városi tanács tagjainak tizenkettes száma német eredetű.²⁾ Pozsonyban,³⁾ Budán⁴⁾ szintén 12 a városi tanács tagjainak a száma. Kassán is, amióta csak felsorolják a források a tanács tagjainak a névsorát, mindig 12 esküdt polgárt találunk.

A tanács tagjai választás útján nyerik el hivatalukat egy esztendőre. Már Károly Róbert 1342. évi privilegiuma, valamint Nagy Lajos 1347. évi első privilegiumának 7. és 16. pontjai biztosítják a város közönségének ama jogát, hogy a bírót és az esküdt polgárokat tetszésük szerint választhatják, akik egy év leforgása után hivatalukat a polgárok kezébe letenni kötelesek.⁵⁾

akkorbeli tisztemet is, mindaddig az ő kegyelmek társaságok kívül kellett lennem, valámig, városi becsületes állapotomat vagy törvény szerint való prócessussal vagy kedvkereséssel helyben nem állithatom.“ stb. — Kassa város levéltára 7673. sz. a.

¹⁾ Lásd az I. Fejezetben Károly Róbert király 1342. évi privilegiumát. (Oklevéltár III.)

²⁾ Király: Id. m. 67. l.

³⁾ Király: Id. m. 67. l.

⁴⁾ Relkovic Neda: Id. m. 157. l.

⁵⁾ A Krómer-féle kassai jogkönyv 19. és 20. pontjai. — A tárnoki jog II. része. (Lásd *Jus Civile* etc.) I. l.

Pozsony város jogkönyve részletes követelményeket írt elő a városi tanácsosok személyes tulajdonságaira nézve.) A tárnoki városok joga, — amely Kassára is kiterjedt, — szintén előírja, hogy az esküdt polgárok istenfélők, tisztességesek, az ítélkezésben pártatlanok és igazságosak legyenek és az anyaszentegyház pásztorait tiszteletben tartsák.²⁾

Egy 1716. évi statutum mondja ugyan ki, de valószínűleg mint régi szokást iktatja szabályrendeletbe, hogy „minden tanácsbeli uraimék és községbéliek házat szerezzenek magoknak esztendő és egy nap forgása alatt, másként a n. község maga szabadságával fog élni.“ (23. pont.)³⁾

A városi tanács tagjai eleinte nem kaptak készpénzből álló fizetést, hanem jövedelmük főképen a céhek ajándékaiból és természetbeni illetményekből, buzából, gabonából⁴⁾ és bordézs mából (a város szőlőjéből⁵⁾ állott. Az 1677. évi statutum 12. articulusa már megállapítja hogy „úgy tetszett az n. fürmender uramnak és az egész választott községnek, hogy minden tanácsbeli és tisztségi személynek, bizonyos fizetése rendeltessék és legyen tisztire, az melynek végbenvitelére és megmásolhatatlan effectuálására, kéreti n. fürmender uram és az egész község n. bíró úramat ő kglmét.⁶⁾ Az 1712. évi statutum 15. articulusa pedig már meg is állapítja a tanácsosok készpénz fizetését: „Az négy első tanácsbéli uraiméknak

¹⁾ Kirdly: ld. m. 70. l.

²⁾ *Jus Civile* etc. 2. l.

³⁾ *Kolozváry-Óvári* 374. l.

⁴⁾ 1694. évi statutum 8. articulusa. *Kolozváry-Óvári* 302. l.

⁵⁾ 1639. évi statutum 10. pontja. *Kolozváry-Óvári* 211. l.)

⁶⁾ *Kolozváry-Óvári* 259. l.

személyek szerint annuatim saláriumjok lészen per fl. 170. — Az más 4 tanácsbéli uraiméknak per fl. 150. — Az harmadik 4 tanácsbéli uréknak per fl. 130.*¹⁾ Az 1716. évi statutum 16. pontja már egyenlősíti az összes tanács-tagok fizetését, amidőn elrendeli, hogy „az t. n. tanácsnak egyenlő fizetése lészen, azaz kinek-kinek fl. 150 és azzal contentus legyen.”²⁾

A tanácsi végzéseket a bíró és a tanácsosok hozzák, amint az a végzésekben olvasható: „Commissio dominorum in consilio“, „Relatio domini iudicis“, „Commissio domini iudicis praescripti“, „Coram toto consilio“, „Commissio totius consilii“, „Commissio dominorum et juratorum“, „Nach Befelhung des gantzen Rathes.“

Az 1404. évben statutumot alkottak német nyelven a tanács ügyrendjéről,³⁾ amely 47 szakaszból áll. A statutum bevezetése röviden elmondja, hogy a tiszteletreméltó, gondos és igen szerény Stoyan Jakab kassai bírósága idején a tiszteletreméltó és igen szerény Hebenstrejt János (városi jegyző), Isten akaratától és lelke üdvösségétől ihletve, a tanács tagjainak felvilágosítása és útbaigazítása végett bizonyos artikulusokat készített, hogy ki-kijudja, mit cselekedjék lelkiismeretesen.

A 2—5. pontok szerint a tanácsbéli szeretettel viseltessék társai iránt; felejtsék el a hibáját egy tévedő vagy tudatlan tanácsosnak, ha megjavúl; egymást hát megett

¹⁾ Kolosváry-Óvári 368. l.

²⁾ Kolosváry-Óvári 374. l.

³⁾ Közzölte legelőször Krones Ferenc: Zur ältesten Geschichte der oberungarischen Freistadt Kaschau. (Wien, 1864.) Majd Demkó Kálmán a Történelmi Tár 1886. évf. 140. és kk. lapjain; végül Kolosváry Sándor és Óvári Kelemen „A magyar törvényhatóságok jogszabályai“ c. mű II. köt. II. felének 71. és kk. lapjain. A XVI. század első feléből származó magyar fordítását lásd először közölve a mellékelt Oklevéltár XXIII. alatt.

ne gyalázzák. A 8. pont pedig kimondja, hogy az újonnan választott tanácstag kérje meg a régieket, hogy oktatassák őt jó indulattal.

A statutum gondoskodása kiterjedt még a tanácsosoknak a társadalmi életben való viselkedésére is. A 21. pont ugyanis eltiltja nemcsak a tanácssteremben való beszélgetést, csendzavarást, illetlenkedést, lábdobogást, de még a tanácson kívül való illetlen magaviseletet is. Ha valamelyik hibát követett el, ne mentegetőzzék azzal, hogy más is úgy cselekedett, hanem igazolja magát; ha pedig nem tudná, akkor kérje tanácsos társainak elnézését. Idegenek előtt a tanácstagok ne mondjanak egymásnak ellent. A tanácstagok kiváltságos állásához és a középkori felfogáshoz mérten azt is előírja a statutum, hogy a tanácsosok többre tartsák magukat a közönséges embereknél s velük ne igen érintkezzenek, a tanácson kívül állókhoz ne ereszkedjenek le túlságosan a tanácsosok. (29. pont.)

Az ítélkezésre és a szorosan vett ügyrendre vonatkoznak a többi szakaszok: A tanácsosok ne keressék a maguk hasznát; aki a latin nyelvet nem érti, az ne törje fel a leveleket s ne engedje azokat elolvasni, csupán csak tanácsbelinek vagy jegyzőnek; a jegyző az okiratokat legalább egy tanácsos jelenlétében pecsételje meg; sem a bíró, sem valamely tanácsos ne irasson be a város könyvébe bármit is, amiről az összesnek nincs tudomása.

A statutum megállapítja a tanács elé kerülő ügyek tárgyalási rendjét is. Első sorban jönnek az egyházi ügyek, majd az özvegyek és az árvák, a szegények és belpoklosok kerülnek sorra. Azután a város közügyeit, végül a közönség ügyeit vegyék elő.

A statutum elrendeli azt is, hogy a tanácsosok a hivatali titkot őrizzék meg; végül az összeférhetetlenséget is szabályozza olyképen, hogy ha valamelyik tanácsos saját ügye kerül tárgyalásra, ő és barátai hagyják el a tanácstermet; ha pedig tanácson kívül álló a tanácsal viszályba keveredik, míg ügyét végleg el nem intézik, mindaddig ne érintkezzenek vele a tanácsosok.

Későbbi, 1707. évi statutum is szabályozza az összeférhetetlenséget (14. pontjában): „Mikor valamely tanácsbeli uramnak causája, vagy instantiája forog az t. n. tanács előtt, és hogy az dolga discutiáltassék, kilépjen.¹⁾

A tanács üléseit a reggeli, sőt hajnali órákban tartotta. Az ügyek száma szerint egy héten többször ült össze, hajnali 4 vagy 5 órakor kezdvén a tanácskozást. Szombati napon az úgynevezett *dies petitorián* a közigazgatási ügyeket tárgyalta, a többi napokon, a *dies judicialekon* biráskodott.²⁾

A városi tanács a városi autonomia képviselője és gyakorlója. Hatáskörébe a várost megillető biráskodás és a város közigazgatása tartozott, amint azt a már többször idézett 1713. évi statutum 20. articulusa oly szabatosan megállapítja: „*az t. n. tanácsnak az ő kglmek authoritása megmaradjon az juridica és politica dolgokban.*“³⁾

Ami a városi tanács közigazgatási hatáskörét illeti, azt pontosan körül nem írhatjuk. Mert ha megkísérelnők is a hatáskörébe eső ügyek konkrét felsorolását, azal nem adnánk kimerítő képet a városi tanács hatás-

¹⁾ Kolosváry-Óvári : 354. l.

²⁾ Város könyve.

³⁾ Kolosváry-Óvári : Id. köt. 370. l.

köréről, hanem csak jellemoznénk az akkori közigazgatás természetét. *Mert minden ügy, amit az akkori közigazgatás feladatai közé sorolt, a városi tanács hatáskörébe tartozott, ha csak nem volt kifejezetten valamely más szerv hatáskörébe utálva, mint pl. a gazdasági ügyek intézése a választott község és a fürmender hatáskörébe.* Meg kell tehát elégednünk ilyen negatív meghatározással; a tanács hatáskörébe eső közigazgatási ügyek pozitív felsorolása ugyanis csak exemplificativ lehetne.¹⁾

5. §. A bíró. Hivatalnokok. Pecsét.

A városi közigazgatás élén áll a városi bíró (*villicus, iudex*), aki egyúttal a tanács elnöke. A bírót éppen úgy, mint a tanácsosokat, egy esztendőre választják s egy év leforgása után köteles letenni hivatalát. (Károly Róbert 1342. évi privilegiuma; Nagy Lajos 1347. évi első privilegiumának 7. és 16. pontjai. — Krómer-féle kassai jogkönyv 19. és 20. pontjai.)

Míg a bíró választása Pozsonyban²⁾ és Budán³⁾ Szent-György napján történt, Kassán az 1461. évben Vízkereszt után való hétfőn választották meg a város bírájává egy akarattal Cromer Istvánt.⁴⁾

¹⁾ A *Kolosváry-Óvári* statutumgyűjtemény tárgy- és tartalommutatójában készen kapjuk az exemplificativ felsorolást.

²⁾ *Király*: Id. m. 67. l.

³⁾ *Relkovic Neda*: Id. m. 154. l.

⁴⁾ „Anno Domini 1461 recommendabilis dominus Stephanus Cromer *feria secunda proxima post festum Epiphaniarum Domini* per senatores hujus civitatis more solito concorditer in iudicem solemniter est electus.“
(Kassa város könyve.)

Az 1480. évben azonban Szent Ágnes vértanu napja után való hétfőn ejtették meg a biróválasztást.¹⁾ Az 1482. évben ismét Szent Ágnes napját, 1490-ben Pál fordulását, 1504-ben Szent Scholasticát, 1505-ben Fábían és Sebestyén, 1508-ban Szent Ágnes, 1509-ben Szent Vince, 1510-ben ismét Szent Ágnes, 1511-ben Pál fordulását, 1512-ben Fábían és Sebestyén napját követő hétfő volt a biróválasztás napja. 1518 tól 1520-ig ismét Vízkereszt után való hétfő, 1521-ben Pál fordulását, 1523-ban Fábían és Sebestyént, 1553-ban Judica vasárnapot követő hétfő, míg az 1554. év óta állandóan Vízkereszt után való hétfőre esett a biróválasztás, valamint a tanács és a választott község tagjainak a választása.

A biróválasztás nagy ünnepek között folyt le.

Egy szemtanu krónikás (Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus, Lipcse) következőképen adja elő:

„A város kapuit bezárják s a főrmender a mindenféle nemzetiségből, azaz magyarokból, németekből, tótokból (kiket vendeknek hí) és minden vallásuakból, katholikusból, lutheránusokból, kálvinistákból álló 100 tagu községgel felmegy a városházára, ahol más birót választanak, vagy pedig de novo konfirmálják a régít valamennyinek delibérációjával és beleegyezésével. Ha ez megtörtént, processzióval a temetőbe mennek, amelyet sűrűn meghintenek szalmával. A régi biró a tanácsurakkal szintén a processzióval jön. Minden céh és mesterember a temető előtt áll szerszámaival, vagy rúdon, vagy

¹⁾ „In anno Domini millesimo quadingentesimo octogesimo feria secunda post festum Agnetis virginis et martiris celebris et praeclarae famae prudens dominus Johannes Rusdorffer per communitatem hujus famosae civitatis unanimi consensu et voluntate concordi festivitibus solitis celebratis in judicem reeligitur.“ (Kassa város könyve.)

más módon hordva azokat, hogy a szerencsekivánatukkal együtt tiszteletük jeléül sietve a házához vigyék az új birónak, mihelyt csak a nevét megnevezni hallják. Ott vár egy ujdonatúj szekér is, magasan megrakva sima, hosszú tölgyfagerendákkal, hat ló elébe fogva; ezt is házához vontatják. Ezt a fát nem szabad abban az esztendőben elhasználnia, hanem, amint beszélük, arra való lenne ez, hogyha az ellenség előtti áruláson kapnák, s ez bebizonyosodnék, akkor a szekérrel együtt máglyát raknának belőle, hogy azon elevenen elégessék. Mihelyt a főrmender kikiáltja a nevét, a legidősebb két tanácsos egy arra a célra készült széken fölviszi a gyűlésbe. A városi trombitás, a nagydobos erre megszólaltatja hangszerét. A legfiatalabb négy tanácsos háromszor fölemeli a székkal a birót és a község tagjai szintén háromszor hangosan kiáltják a vivátot. Azután mindnyájan ismét processzióval a templomokba mennek, ahol a *Te deum laudamus* és más énekeket meg zenét zengenek és rövid magyar és német biró-prédikációt mondanak. Ennek megtörténte után a városbíró urnál tisztességes lakomát lakoznak, melyre meghívják az összes nemzetiségek egyházi és iskolai szolgálait s jó énekeket és hangszeres zenét is adnak elő¹⁾.

A bíró választása, — mint már fentebb is említettük, — egy esztendőre szólott; egy év leforgása után köteles volt letenni hivatalát, de újra megválaszthatták. Így pl. Cromer Istvánt 1452, 1454, 1456, 1459—1461, 1464. és 1466-ban ismételten megválasztották²⁾ Toklár János

¹⁾ Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus. Herausgegeben vom gedachten Dacianischen Simplicissimus. Neue Auflage. (Leipzig, 1854.) 126. l. — A magyar fordítást lásd *Sziklay-Borovszky*: Magyarország vármegyéi és városai. I. kötet. Abauj-Torna vármegye és Kassa. 88. l.

²⁾ Kassa város könyve.

biró, volt 1468-tól 1471-ig és az 1476., valamint az 1481. években.¹⁾

A bírónak a választás napján a céhek ajándékokkal kedveskedtek.²⁾ Később a város földbirtokának és szőlőjének terméséből természetbeni illetmények is járnak a bírónak, mignem az 1712. évi statutum 15. articulusa a természetbeni járandóságokat a bor kivételével megszünteti és készpénzbeli fizetést rendel, amidőn kimondja: „Főbiró uramnak ő kglmének salariumja legyen conditionaliter, hogy minden accidentiák tolláltassanak, az melyek az n. várost illetnék, avagy illethetnék. Azon accidentiák helyett leszen készpénz fizetése hung. fl. 400. — Minden angarián egy hordó alföldi bora gönczi hordóban.³⁾

A budai jog szerint bírónak csupán böles és hatalmas férfiút választottak meg, aki egyúttal ismert és kedvelt egyén volt.⁴⁾ Pozsony város joga is részletes követelményeket írt elő.⁵⁾ A tárnoki jog, amely Kassán is érvényben volt, pedig azt írja elő II. részében, hogy „a bíró jó magaviseelő, jó és fegyhetetlen legyen.“⁶⁾

Ami a bíró hatáskörét illeti, ő képviseli a városi tanácsal együtt a városi autonómiát, gyakorolja az esküdt polgárokkal együtt a várost megillető biráskodást, vezeti a város közigazgatását.⁷⁾ A városi bíró a városi tanácsal együtt az őket megillető hatáskörben korlátla-

¹⁾ Város könyve.

²⁾ Lásd a mellékelt Oklevéltár XXV. alatt.

³⁾ *Kolosváry-Ópáry* 367. l.

⁴⁾ *Relkovic Néda*: ld. m. 155. l.

⁵⁾ *Király*: ld. m. 70. l.

⁶⁾ *Jus Civile* etc. 2. l.

⁷⁾ Itt utalunk mindarra, amit fentebb a tanácsról mondottunk.

núl intézkedik, de felelősség mellett. Ugyanis felelősséggel tartozott a választott községnek, mint a városi község képviselőjének. Tánczos Pál bíró „*fegyelmi eljárás útján*“ meg is fosztatott bírói tisztségétől, sőt az 1624. évi statutum 3. articulusa elrendeli, hogy „Tánczos Pál mindennemű cselekedeti az város könyvében beirattassék, hogy ha idő jártában elől fordulna az dolog, avagy az mi successorink kívánnák érteni, érthessék.“¹⁾ Érdekes eset ez arra, hogy egy konkrét fegyelmi esetet jogszabállyá tesznek s ez által a fegyelmi jogot statuálják.

A bírón és a tanácsstagokon kívül még más városi tisztviselők is voltak, akik szintén választás útján nyerték el hivatalukat. Ilyenek voltak a külső birtokokat igazgató grófok, az adószedők, bor-, sör- és gabonatisztek, fertályosok, harmincadosok, stb., amint egy 1566. jan. 22-iki választási jegyzőkönyvben foglaltatik.²⁾

A hivatalos létra legalsó fokán álltak a koldusbíró, a székel, a cikler (cirkler, circulator) és hajdu, a berten (börtönőr) és legalul a hóhér.

A koldusbíró (judex mendicantium) az 1520-ik évben említették³⁾ Az 1658-ik évben „Tót András suplikál az koldusbírósnak rajta hagyásáért, mivel igen öreg

¹⁾ *Kolosváry-Óvári* 170. l. — Tánczos Pál fegyelmi ügyét lásd a mellékelt Oklevéltár XXVI. alatt.

²⁾ „Electio Officiorum Civitatis Cassoviensis facta est Anno Dni 1566. die 22. January :

Groffen. Zahlherren. Weinherren. Mulherren. Byrherren. Spitalherrn. Getraidherrn. Wogherrn. Cromhern. Virtelherrn. Zum Gewicht. Losungsherren. In der obern forstat, In der Nidern forstat. Erbgnetter, Kirchenvätter. Dreisiger. Schindelherren.“ (Kassa város könyve. — Lásd Abauj-Torna vármegye és Kassa monografiája. 88. l.)

³⁾ Anno 1520. Magister Simon pictor de Budamér judex mendicantium est susceptus in concivem. Kassa városkönyve.

ember s másképen sem tudja életét keresni. Deliberatum (a tanács határozata): Csak jól viselje magát, rajta hagyják az tisztet.“¹⁾

A székely a városi erdők alsóbbrendű kezelője volt. Az 1631-ik évben említettnek, amikor „suplicálnak fizetéseknek megjobbítása és nagyobbulása felől.“²⁾ Az 1668-ik évben is a város Ladrán (Szepesvárm.) fekvő erdőivel kapcsolatban említettnek.³⁾

A czikler már a középkorban szerepel, mint a város szolgálja.⁴⁾ Hivatása a vétkesek letartóztatása;⁵⁾ a hajduk előjárója,⁶⁾ s még az 1853-ik évben is találkozunk e névvel.

Az 1713-ik évi városi statútum 17. szakasza számukról s a hajdukról is említést tesz, mely szerint „mostani nehéz időre nézve elégséges 10 hajdu és három cziklér, az cziklér — inas pedig tolláltassék.“⁷⁾

A berten (büttel, praeco) egy rangban állt a cziklérrel.⁸⁾

¹⁾ U. o.

²⁾ Tört. Tár. 1909. évf. 314. l.

³⁾ „Két Ladrán — t. i. Felső- és Alsó-Ladrán — adósok sokan, az kit az székely jól tud.“ S alább: „Az nemes város szereieért az kik adósok mind itt Kassán és mind kívül, az székely jól tudja.“ Kassa város titkos levéltára, A. A. Gál. Nr. 3. jelzés alatt.

⁴⁾ 1493. Mathias Czyrkler, der Stat-Dyener of dy Zeit, hot irlanget Burgerrecht am Dinstage noch Mauritií im Jar, ut supra. Kassa város könyve.

⁵⁾ 1649. „engem az cziklérrel az Bornemisza uram házából csak megfogtak stb.“ Kassa v. lvt. 19404. sz. a. — „Czikler, hol vagy? vidd őket mindnyáját az börtönbe.“ L. A. jászóvári premontrei kanonokrend kassai főgymnásiumának évi jelentését az 1885—86-ik tanévről Kassán. 1886. 33. l.

⁶⁾ 1727. Joannes Czikler, qui Cassoviae hajdonibus praeest“ etc. Kassa v. lvt. 15649. sz.

⁷⁾ Kolozsváry és Óvári id. m. l.

⁸⁾ 1558. „nem alább való egy bertennél vagy cziklernél stb.“ Kassa v. lvt. 2011./15. sz. a

A hóhér (zeichträger) zárja legalul a sort.¹⁾

A város tisztviselői, valamint alsóbbrendű hivatalnokai is *esküt* tettek.²⁾

A hivatalnokok között különösen fontos volt a város jegyzője (notarius, Stadtschreiber.) A jegyzői tisztséget szintén választás útján töltik be a bíróval és a tanácsosokkal együtt. Csak egyetemet végzett, a jogban járatos egyén volt megválasztható.

Kassa város ismert legrégibb jegyzője, Péter az 1398. évben említetik.³⁾ Ugyanez évben íródeákja (scriptor, scriba) János, aki az 1399. évben Péter utóda lesz. „In artibus bacallarius“ azaz egyetemet végzett férfiú.

Az 1432. évben említik a város számadás könyvei Maternus jegyzőt, akinek évi fizetése 75 arany forint és egy ruhára való posztó.

Az 1475. évben aljegyzővel (subnotarius) találkozunk.⁴⁾

A jegyző és az aljegyző, — mint fentebb láttuk, — már a legrégibb idő óta húznak fizetést. Az 1712. évi statutum 15. articulusa a következőképen állapítja meg a fizetésüket: „Főnótárius uramnak ő kglmének annuális salariumja leszen fl. 100. — Vice nótárius vagyis registrator úrnak fl. 50.“⁵⁾

¹⁾ „Anno 1687. Die 14. Februarii Accusator fiscus Vancsay Balázs. In causam attractus (alperes) Szigyártó István. Aki az nemes város cziklerét rátnál becstelenftvén: Te, úgymond, most a bertent szolgálod, ezután hóhért fogsz szolgálni. Kassa város jegyzőkönyve.

²⁾ Az eskümintákat lásd a mellékelt Oklevéltár XXVII. alatt.

³⁾ Liber actorum judiciorum. 1394—1406. — Kassa város levéltárában.

⁴⁾ A város könyve.

⁵⁾ Kolosváry-Óvári: 368. l.

A jegyző a bíró helyettese.¹⁾ Vezeti a város könyvét, kezeli az aljegyzővel együtt a város iratait (aktáit).²⁾ megcsinálja a számadásokat. A jegyző szerepel jogügyletek kötésénél s ugyancsak ő ad ezekről a város pecsétjével ellátott hivatalos kiadványokat.³⁾

Az iratok hitelesítése végett ugyanis az iratokra ütötték a város pecsétjét.

Kassa város pecsétjében kezdetben magyarországi Szent Erzsébet alakja látható oltárszerű építményben. Nem lehetetlen, hogy a pecsétmetsző a Szent Erzsébet-ről elnevezett városi plébániai templom régibb oltárának a képét örököltette meg a város pecsétnyomóján.

Tulajdonképeni címert Nagy Lajos király ad a városnak az 1369. évben, amelyet Zsigmond, V. László és II. Ulászló megbővítenek.⁴⁾

A címeres pecsét használatában a XV. század közepén a nádor és az országbíró, valamint az alnádor és az alországbíró akadályozták a várost az által, hogy nem fogadták el a város pecsété alatt kiadott ügyvéd-

¹⁾ „Es bittet auch ein E. Gemein, dasz der Herr Richter in gemeine Stadt protokoll, noch in das Verbottbuch nichts einschreibe, sondern *durch den Notarium solches verrichten lassen*, damit er nicht in Argwohn gezogen und sich selbst verdächtig machen. *Im Fall aber der Stadtschreiber das Richteramt führen sollte*, soll er das Unterschreiben verrichten lassen.“ 1607. évi statutum 22. pontja. Lásd *Kolosváry-Óvári* 147. l.

²⁾ „Az kiket Isten nótáriusi és registratori tisztben helyeztet, incumbálni fog ő kegyelmeknek, hogy *mindennemű actákat jó prothocolatióban vegyenek* . . .“ 1697. évi statutum 16. articulusa. Lásd *Kolosváry-Óvári* 314. l.

³⁾ „... És mindennemű afféle osztály igazítás, eladás, engedés, adós-ság és testamentomoknak levelei az kibocsátott személyektől az n. város archivumjában conserváltatni beadassanak, és *nótárius uraimék által in forma relationis az város pecsétje alatt adassanak ki*, kiktől is ő kglmek az szokott taxánál többet ne vegyének.“ 1687. évi statutum 23. articulusa. Lásd *Kolosváry-Óvári* 276. l.

⁴⁾ Turul 1905 évf. 167. l. és 1906. évf. 39. l.

valló leveleket a királyi udvarnál folyó perekben. E miatt a város az 1449. évi országgyűlés elé panasszal járult. A panasz eredménye az lett, hogy a jogsérelem orvoslást nyert akképen, hogy az országgyűlés kimondotta, hogy mint eddig is, a város pecsége alatt kiadott ügyvédvalló levelek akár a városi közönség, akár egyes polgárok részére úgy a királyi udvarban, valamint bárhol is mindenkor érvényeseknek tekintessenek és ilyenekül fogadtassanak el.¹⁾

¹⁾ Titkos Levéltár H. Procuratoria Nro 2. — Lásd a mellékelt Oklevéltár XXVIII. alatt.

III.

Oklevéltár.

I.

Karolus Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariaeque rex. Omnibus Christi fidelibus praesentem paginam conspecturis salutem in omnium salvatore. Licet regia liberalitas singulorum sibi fideliter obsequentium merita gratiose debeat intueri, illos tamen, quorum experta probitas et laudata est in prosperis et adversis prosequi debet munificentia largiori. Ea propter ad universorum tam praesentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos consideratis fidelitatibus et multigenis servitiis fidelium hospitem nostrorum de Kassa, quibus nobis ab eo tempore, quo in regnum nostrum Hungariae jure et ordine geniturae nobis debitum nutu divino intravimus in prosperis et adversis nostris negotiis et regni nostri variis expeditio- nibus, dubiis fortunae casibus se submittendo, et se ac sua pro nostri honoris incremento variis vicibus, manibus infidelium nostrorum perditioni exponendo, continuis locis et temporibus opportunis, ut fideliter sic devote meruerunt complacere et se reddere studuerunt gratiosos, quae suo modo longum esset enarrare per singula et praesentibus inseri taediosum, volentes eisdem pro- tantis fidelitatibus et servitiis specialibus regiae remunerationis occurrere donativo considerantesque, quod regum honor et gloria in multitudine populorum decoratur, idem tamen suae dilectionis sinum populis sibi subjectis taliter debet aperire, quod populi beneficiorum largitate provo-

cati, numero semper et fidelitate augeantur, memoratos populos nostros in comitatibus de Ujvar et de Zemlino usque ad fluvios Tithiae et Sajo nuncupatos a solutione cujuslibet tributi seu thelonij tam ad castra nostra, quam ad alios proventus quocunque nomine censeatur ac usque ad comitatum de Berég, perpetuo duximus eximendos de gratia speciali. Ut igitur hujusmodi nostrae exemptionis series robur oblineat perpetuae firmitatis, nec processu temporum per quempiam in irritum valeat revocari, praesentes concessimus literas nostras privilegiales duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Johannis Albensis ecclesiae praepositi, aulae nostrae vicecancellarii et archidiaconi de Kukulieu, dilecti et fidelis nostri anno ab incarnatione Domini millesimo trecentesimo decimonono, quinto idus Aprilis, regni autem nostri anno similiter decimonono.

II,

Karolus Dei gracia hungarie, dalmacie, croacie, rame, seruie, galliae, lodomerie, comanie bulgarieque Rex. Omnibus Christi fidelibus, tam presentibus, quam futuris, presentem paginam inspecturis, salutem in omnium saluatore. Cū in multitudine plebis regum honor et gloria fameque praeconium non modicum attollatur, taliter et tam benigne regalis circumspectio suum debet adhibere subiectis remedium, vt populi beneficiorum largitate iniutate numero semper et fidelitate augeantur. Proinde ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire. Quod nos consideratis fidelitatibus et serui- ciorum pensatis meritis dilectorum et fidelium hospitem

nostrorum de Cassa preclaris, quibus iidem a toto eo tempore, quo in Regnum nostrum Hungarie iure et ordine geniture nobis debitum nutu diuino intrauimus in nostris et ipsius Regni nostri negocijs et agendis tam prosperis, quam aduersis dubijs fortune casibus se submittendo et sua exponendo cum sumpme fidelitatis studio et volue sollicitudinis diligencia locis continuis et temporibus oportunis, que per singula suo modo longum esset enarrare et presentibus inseri tediosum, meruerint complacere et se reddere gratiosos, volentes per tot et tantis fidelitatibus paucis de pluribus, hic generaliter enumeratis eisdem regio occurrere cum fauore, hanc de regie nobilitatis benevolentia, que in beneficijs suis fidelibus largiendis continuum debet sumpmere incrementum et ex officio sibi incumbenti vniuscuiusque merita pensare et hijs, quas opera sue virtutis regali remuneratione dignos efficerunt, grata redde praemia meritorum gratiam eisdem duximus faciendam, quod ipsi ab omni lucri camere nostre in eadem *ciuitate et provincia* existentis et collecta singulorum dimidiorum fertonum argenti ratione lucri ipsius Camere nostre exigenda in filios filiorum et heredum successores perpetuo exempti et excepti prorsus habeant. Ceterum quia *tres de eorundem hospitem nostrorum* certo certius libertate extitimus, ymo sumus informati et edocti in hoc videlicet, quod denarij dicte Camere nostre noui, nonnisi sex septimanis in medio ipsorum currere debent et cambiri, volumus eosdem in suis libertatibus pacifice et quiete conseruare, intendentes, quam homines extranei quicunque vel in eadem *provincia* existentes negociacionis necessitatis cuiuslibet vel contractus causa in antedictam ciuita-

tem nostram Cassa venire et intrare volentes a die, quo noui denarij iamdictae Camere nostre currere sollempniter (igy) incipiunt et cambiri, annuatim sex septimanis immediate subsequentibus et non ultra, secundum libertatis praerogatiuam hospitem praefatorum lucrum Camera dare et soluere teneantur, transactis uero ipsis sex septimanis, iidem et hospites memorati cum auro, argento, grossis uel quibuslibet monetis *uendiciones, empciones et negociaciones quascumque* faciendi et iuxta sua beneplacita exercendi liberam habeant facultatem. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti uiri magistri Johannis Albensis Ecclesie praepositi, Aule nostre uicecancellarij et Archidiaconi de Kukuleu, dilecti et fidelis nostri. Anno domini Millesimo trecentesimo uigesimo primo, duodecimo kalendas Junij, Regni autem nostri Anno similiter uigesimo primo.

III.

Nos Stephanus magister tawarnicorum excellentissimi principis domini Lodovici Dei gratia illustris regis Hungariae, comes Castriferrei et Soproniensis memoriae commendantes significamus tenore praesentium, quibus expedit universis, quod Joannes civis de Cassa et Jakus filius suus vice et nomine totius communitatis de eadem Cassa ad nostram accedentes praesentiam litteras domini Karoli, quondam illustris regis Hungariae felicitis recordationis patentes super libertate dictae civitatis anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimo secundo confectae nobis demonstrarunt, petentes nos cum instantia, ut quia

ipsas litteras, quo necesse fieret, in specie deferre non auderent, idèò easdam de verbo ad verbum praesentibus litteris nostris inseri faceremus et transscribi, quarum tenor talis est:

Nos Karolus Dei gratia rex Hungariae significamus tenore praesentium, quibus expedit universis memoriae commendantes, quòd nos consideratis et circumspèctis ac in memoriam nostri revocatis fidelitatibus et servitiis specialibus laudeque dignis fidelium civium et hospitem nostrorum de Cassa, qui eo tempore, quo adhuc fūniculi nostrae potentiae nondum sic late fuissent extensi in conflictu, quem olim contra Mathaeum, filium Petri dicti de Trenchen infidelem nostrum notorium et aemulum regni nostri juxta fluvium Tarcha vocatum prope ipsam civitatem nostram Cassa habuimus, ubi auxiliante Domino per adiutorium ipsorum fidelium civium et hospitem nostrorum cum summa diligentia et sedula solitudine nobis exhibitum victoriam obtinuimus laudabilem et triumphum, volentes ipsos ad instar *aliarum capitalium civitatum nostrarum* speciali gratia regia praedotare de plenitudine regiae benignitatis, hanc praerogativam libertatis et gratiae eisdem duximus faciendam, ut *universas causas, videlicet tam majores, quam minores* in medio ipsorum quoquo modo emergentes, *judex ipsorum et jurati ibidem inter ipsos judicabunt* et si qui quaerelantes contra quempiam ipsorum aliquid actionis habuerint, in medio eorundem exequantur, qui si quaerelantibus ex parte conhostitem ipsorum justitiam fecerint, benequidem; alioquin non ipsi cives et hospites nostri, sed praenominati judex et jurati per quaerelantes *ad nostram, vel magistrum thavarnicorum nostrorum praesentiam* possint et

debeant evocari et nos vel ipse magister thavernicorum nostrorum, *judex videlicet ipsorum ordinarius*, ex parte eorundem quibuslibet quaerelantibus justitiae debitum faciemus complementum juris ordine observato. Praesentes autem, dum nobis fuerint reportatae, in formam nostri privilegii easdem redigi faciemus. Datum in Vyssegrad feria secunda proxima post festum Conversionis Beati Pauli anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimo secundo.

Nos igitur justis et legitimis petitionibus dictorum Joannis civis de Cassa et Jakus filii sui annuentes, praefatos litteras domini Karoli quondam regis Hungariae patentes non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte viciatas, de verbo ad verbum praesentibus inseri fecimus et transscribi ad cautelam. Datum Budae feria sexta proxima ante festum Pentecostes anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimo quarto.

IV.

Lodovicus Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariaeque rex, princeps Salernitanus et honoris Montis Sancti Angeli dominus. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris notitiam praesentium habituris salutem in omnium salvatore.

Regiae sublimitatis immensa largitas singulorum pensans merita solet, crescente numero subditorum, eosdem donare largioris munere libertatis, ut ex multis efficiantur plurimi et fidelissimi ex fideli. Hinc est, quod inclinati devota supplicatione fidelium nostrorum civium

Cassensium per comitem Hannus, civem nostrum dilectum et fidelem de eadem Cassa et de Buda nostrae Majestati in personis eorundem Cassensium concivium suorum porrecta, libertates infrascriptas more praedictae civitatis nostrae Budensis habita deliberatione cum serenissima principissa domina Elyzabeth inelyta regina Hungariae, genitrice nostra charissima, praelatis et baronibus nostris praematura, eisdem civibus nostris Cassensibus in perpetuum duximus concedendas.

Primo, quod de vineis eorundem chybriones nullatenus exigantur.

Item nullus principum nostrorum violentum descensum facere possit super eos, nec aliquid contra eorundem recipere voluntatem, sed descendens justo pretio sibi necessaria debeat comparare.

Item nullus hospes ex ipsis possessiones suas vel domos vendere valeat alicui extraneo, nisi in eadem civitate volenti a modo habitare.

Item quicumque ex ipsis sine haerede decesserit, possessiones suas dimittendi facultatem habeat, cui volet.

Item quicumque ex eis possessiones emerit, si per annum et diem nullus ipsum super hoc impetierit, de caetero eas sine contradictione aliqua possideat pacifice et quiete.

Item habeant liberam electionem plebani, cum eorum ecclesia vacaverit, nec plebanus vicarios constituat eis invitis.

Item ipsi majorem villae sibi eligant, quem volent et nobis electum praesentent, qui omnes causas eorum mundanas debeat judicare, sed si per ipsum debita justitia alicui non fuerit exhibita, ipse villicius et non villa

debeat conveniri coram nobis vel illo, cui duxerimus committendum.

Item palatinus violenter descendere non possit super eos, nec eosdem judicare.

Item quicumque cum eis habitare voluerit, habentes ibidem possessiones cum eis teneantur servitia debita exercere.

Item duellum inter eos non judicetur, sed secundum quantitatem et qualitatem commissi, super quo quis impetitur, purgationem exhibeat congruentem.

Item cum impetiti fuerint per quempiam ab aliquo extraneo, non possint testes contra eos produci, nisi ex ipsis vel aliis habentibus similem libertatem.

Item currus descendentes et ascendentes cum mercimoniis apud eos descendant et forum, sicut prius, habeant cotidianum (igy !)

Insuper nos habito tractatu de consilio baronum nostrorum ex gratia concessimus speciali, ut si quis ex ipsis habens haeredes vel proximos, pro homicidio vel alio aliquo casuali excessu vel maleficio seu quocunque grandi nocumento commissso pro defensione personae suae recesserit fugitive; de possessionibus et bonis talium nec per nos vel per barones nostros, nec per iudicem eorum aliquid auferatur, sed integra et salva apud uxorem seu haeredes aut proximos eorum conserventur, ne possessionibus eorum receptis seu distractis, ipsis fugitivis redeundi omnino spes tollatur; sed ut laesis satisfacere valeant de eisdem.

Si vero haeredibus aut proximis ipsi fugitivi caruerint, de possessionibus et bonis eorum cives laesis satisfacere teneantur secundum commissi qualitatem;

residuum vero, si quid fuerit, ad opus castri dictae civitatis Cassensis expendatur.

Si vero quispiam ex praedictis hospitibus nostris intestatus decesserit, possessiones et bona talium in tres partes dividantur et una distribuatur per cives in elemosinas pro remedio animae decedentis, duae vero partes ad munimenta et aedificia castri Cassensis reserventur.

Ad haec concessimus eisdem, ut non cogantur recipere aliquem judicem per nos datum, sed ex electione sua libera assummant in villicum, quem volunt, qui quidem villicus in anni revolutione villicatum debeat in manus civium resignare.

Caeterum, ut iidem cives nostri ut merito, sic et numero augeantur valeantque honestius et commodius sublimitati nostrae deservire, concessimus et concedimus, quod pro nullo gravi excessu ipsorum possessiones eorum alienentur per manus regias aut baronum seu per iudicem ipsorum, sed excedentibus inferatur paena debita in personis, haereditates vero seu possessiones ipsorum et bona uxoribus, haeredibus, proximis et cognatis indemniter conserventur.

Ut igitur huiusmodi nostrae donationis series robur perpetuae obtineat firmitatis, nec processu temporum valeat retractari, praesentes ipsis fidelibus civibus nostris Cassensibus concessimus literas privilegiales duplicis sigilli nostri munimine roboratas.

Datum per manus honorabilis et discreti viri magistri Thatamerii, Albensis ecclesiae praepositi, aulae nostrae vicecancellarii dilecti et fidelis nostri anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimoseptimo, quinto Calendae mensis Augusti, regni autem nostri anno sexto,

venerabilibus in Christo patribus dominis Chanadino Strigoniensi locique ejusdem comite perpetuo, Stephano Colocensi, Nicolao Jadrensi, Dominico Spalatensi archiepiscopis, Nicolao Agriensi, Andrea Transylvano, Demetrio Varadiensi, Jacobo Zagrabiensi, Nicolao Quinqueecclesiensi, Petro Sirmiensi, Gregorio Chandiensi, Laurentio Boznensi, Colomanno Jaurinensi, Michaelae Vachiensi ecclesiarum episcopis, Joanne Vesprimiensi et Nicolao Nitriensi electis, confirmatis, ecclesias Dei feliciter gubernantibus, magnificis viris Nicolao palatino et iudice Comanorum, Stephano vajvoda Transylvano, comite de Zonuk, Oliverio magistro tavernicorum nostrorum, comite Paulo iudice curiae nostrae, Paulo magistro tavernicorum reginalium, Nicolao totius Sclavoniae et Croatiae et Dominico de Machov banis, Nicolao pincernarum, Ivanka dapiferorum et Dyonisio agazonum nostrorum magistris ac magistro Nicolao dicto Treutul comite Posoniensi aliisque quam pluribus regni nostri comitatos tenentibus et honores.

V.

Nos Lodovicus Dei gratia rex Hungariae tenore praesentium significamus, quibus expedit, universis memoriae commendantes, quod comite Hannus cive nostro fidele Budensi et Cassensi in personis fidelium civium et hospitum nostrorum de Cassa ad nostrum et dominae Elisabeth, inclytae reginae Hungariae genitricis nostrae charissimae praesentiam accedendo, postulante dictis fidelibus civibus et hospitibus nostris Cassensibus libertates et gratias infrascriptas more civitatis nostrae Budensis de consensu et bona voluntate dictae dominae reginae

matris nostrae charissimae ac de consilio praelatorum et baronum nostrorum praemature duximus eisdem concedendas et annuimus tenore praesentium mediante :

Primo quod nullus extraneus vel aliquis de ipsis civibus vina extranea usque festum Pentecostes in eadem civitate Cassensi propinare audeat vel praesumat, donec vina eorundem civium nostrorum Cassensium propria venditioni exponantur, cum iidem nec aratrum, nec alios proventus habeant praeter vineas et vina eorundem, quibus mediantibus nostrae Majestati possent commodius deservire.

Praeterea quicumque ratione furti, latrocinii vel homicidii extra civitatem Cassensem exorti Cassae inventi fuerint, per judicem ipsorum pro tempore constitutum et juratos judicentur juxta formam libertatis eorundem ab antiquo observatam.

Item si cives praefati aliquod nocumentum vel gravamen nobilibus vel populis extraneis inferrent et judex ipsorum justitiam facere recusaret, non cives, sed judex ipsorum ad nostram praesentiam evocetur.

Concessimus etiam eisdem civibus nostris, ut hominem nostrum pro allatione assaturae semel in anno quolibet remunerare teneantur juxta nostrae Majestatis decentiam et honorem.

Item cum praelatis et baronibus nostris deliberantes commisimus tenore praesentium mediante, ut nullus omnino hominum extraneorum et superventium ac curiensium in dicta civitate nostra Cassensi et in suburbio ejusdem curias, domos et aedificia et vineas habitas ubique et ipsos contingentes contra libertatem eorundem sine scitu, licentia et permissione judicis, juratorum et

civium de eadem cum matris dominae reginae et magistri thavarnicorum nostrorum, capitulorum vel conventuum literis, comparare vel nomine pignoris aut alioquovis colore perpetuationis recipere aut quipiam hospitem praedictorum nunquam ad debita solvenda obligare possint atque valeant, sed volumus ac praesentium serie committimus, ut quicumque extraneorum supervenientium et curiensium vel etiam incolarum ejusdem civitatis Cassensis ipsas emptiones vel impignorationes inter concives eorum facere aut se ad aliqua debita obligare persolvenda voluerint, non aliter facere possint, nisi ex scitu, consensu literis et licentia eorundem sicque literae eorum in talibus emptionibus et impignorationibus et debitis persolvendis ex consensu ipsorum emanatae ubique tam in nostrae Majestatis, quam magnatorum, judicum et justitiariorum regni nostri praesentia vigorem perpetuae obtineant firmitatis. Si qui autem praesens usque ad haec tempora sine scitu eorum et literis ac licentia cum nostris et dominae reginae, magistri thavarnicorum nostrorum vel capitulorum aut conventuum aliquorum seu regni nostri justitiariorum quorumcunque literis quaecumque emptiones vel impignorationes aut debitorum obligationes fecissent, easdem cassamus et regia auctoritate revocamus irritantes praesentiumque serie committimus non valere, nisi ad ea accesserit consensus communis eorundem.

Praeterea ex innata regali clementia onera ipsorum subjectorum, alleviantes juxta pristinam nostram annuentiam recordatis fidelitatibus et servitiis eorundem fidelium civium nostrorum de Cassa primum excellentissimo principi domino Carolo, olim inclito regi Hungariae

nostró progenitori charissimo laudandae memoriae multiplici fidelitate et constantia suffulti in suo praelio contra Mathaeum dictum de Trenchin, damnatae memoriae, ipsius patris et regni nostri notorium infidelem habito et tandem nostrae Majestati semper sollicita cura et ferventi desiderio exhibitis et impensis, eisdem civibus et hospitibus nostris de Cassa more aliorum civium de aliis civitatibus nostris hujusmodi gratiam duximus faciendam, quod nullus omnino hominum ipsos vel aliquem ex eisdem in rebus et personis eorundem alicubi possit et valeat arrestando prohibere, nec ad praesentiam iudicum extraneorum in causam attrahere et attractos judicare. Nam volumus, ut si qui contra eosdem vel aliquem et ipsis quaequam quaestiones vel actiones habent vel habuerint in eadem civitate in praesentia iudicis et juratorum ejusdem legitime exequantur. Et si idem iudex et jurati ex parte aliquorum concivium et hospitum suorum in reddenda justitia cuiquam tepidi et remissi extiterint, tunc non hi, contra quos agitur, sed praedictus iudex ad nostram vel magistri tavarnicorum nostrorum praesentiam legitime per querulantes evocetur, rationem neglectiois exhibitionis justitiae redditurus, ex parte cujus nos vel dictus magister tavarnicorum nostrorum quibuscumque querulantibus justitiae faciemus complementum.

Praeterea recensitis eorum fidelibus servitiis dictis civibus nostris Cassensibus ad humilem eorum supplicationem hanc etiam libertatem duximus concedendam, ut universos et quoslibet fures et latrones ac alios malefactores in medio ejusdem civitatis nostrae et alias ubique in circuitu et vicino reprehensos, iudex eorundem cum juratis judicandi et exigentiam suorum demeritorum

puniendi poena sibi condecanti et suspendendi liberam ex nostra praesenti annuentia habeant facultatem. Nec quisquam nobilium ipsos fures et latrones ac alios malefactores, qui de medio eorum ad ipsos confugerent, celare et defendere audeat, sed eisdem teneatur assignare ad iudicium ejusdem civitatis fiendum de eisdem. Et qui autem nobilium hoc facere recusarent, comes parochialis ex parte talium justitiam ipsis in eo dare et exhibere teneatur nostra auctoritate mediante Itaque vobis universis praelatis, baronibus, comitibus, castellanis, nobilibus, officialibus, item civitatibus, liberis villis earumque rectoribus, iudicibus et villicis et generaliter cunctis regni nostri iudicibus et justitiariis, quocunquo nomine censeantur, firmis damus regiis sub praeceptis, quatenus nullus sit ex vobis, qui dictos cives et hospites nostros Cassenses contra formam praemissae gratiae nostrae eis facere et libertatis eorum alicubi in tenutis, comitatibus, prosessionibus et villis vestris ac in medio vestri in rebus ac personis prohibere vel prohiberi facere vel eosdem iudicare aut iudicatu adstare compellere seu etiam fures et latrones ac alios malefactores reprehensos in eadem et in circuitu ejusdem a iudicio eorum auferre iudicare vel condemnare audeat vel praesumat, secus sicut nostram gravem indignationem incurrere formitatis facere non audentes, promittentes, ut quamprimum praesentes nobis fuerint reportatae, easdem in forma nostri privilegii redigi faciemus. Datum Budae in festo beati Lucae evangelistae anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimoseptimo.

VI.

A)

Lodovicus Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariaeque rex, princeps Salernitanus et Honoris Montis Sancti Angeli dominus. Omnibus Christi fidelibus, tam praesentibus, quam futuris praesentium notitiam habituris, salutem in salutis largitore. Cum sicut unumquemque regnicolarum nostrorum in suo jure conservare ex nostri suscepti regiminis officio tenemur, sic et nostrorum civium seu hospitum libertatis ipsis conferendis invigilare de jure nequaquam inconvenienter astringimur. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum Cassensium civium nostrorum universitas indefesse semper fidei vigore viguerit, illibate regiis nostris obsequiis studiosius obsecundans, quam in ipsis elegantius augere cupimus et intendi votivis ipsorum beneplacitis principalis gratiae munificentis occurrentes comite Hannus, filio Nicolai dicti Weydner, fidele cive nostro Cassensi et Budensi, suo ac universorum civium seu hospitum nostrorum Cassensium praedictorum vice et nomine hoc a nostra humiliter postulante Majestate, nundinas seu ferias ac congregationem fori annui initiandi a festo Beatae Trinitatis usque quindenam ejusdem festi Sanctae Trinitatis ad instar hujusmodi libertatis fidelium civium et hospitum nostrorum Budensium concessimus perpetuo et irrefragabiliter obtinendo annis singulis pacifice celebrandam liberam omnino et exemptam a jurisdictione regni nostri et palatini, qui regia de gratia pro tempore fuerit illius in fascibus dignitatis

aliorumque omnium universaliter nostrorum regni magnatum et baronum et specialiter magistri tavarnicorum nostrorum ac iudicis curiae nostrae imperiosa jurisdictione qualibus in eisdem sibi nundinis foro, congregatione generali seu feriis prorsus per omnia denegata ipsius tantummodo Cassensis civitatis nostrae iudicis potentia seu iudicio reservata; de telonio etiam seu tributo tam per vias terrestres seu aquaticas accedentibus undecumque vel de quibuscumque regionibus seu partibus occurrerint, ubicumque in territorio seu metis ipsius civitatis ad congregationem saepedictam dictas nundinas, forum generalem, congregationem seu ferias illas, ut praemissum, more libertatis huiusmodi praefatorum fidelium civium et hospitem nostrorum Budensium eis esse volumus per omnia liberas et ab omni exactione tributi exemptas; ut nihil ab ipsis penitus exigi valeat, census novi per quempiam vel imponi in ipsa duntaxat fori nundinalis area dum intrantur, qualescumque etiam res ipsorum et bona tam mobilia, quam immobilia quocumque nomine vocitentur et cujuscumque generis ac speciei existant, in eisdem nundinis, foro et congregatione deponendi, vendendi, emendi et commutandi liberam ex praesenti nostra annuentia habentes facultatem, volumus etiam, quod nullus omnino mercatorum ad dictas nundinas, forum et congregationem convenientium pro aliquibus debitis seu offensis prius factis se in eisdem mutuo valeat prohibere in rebus et personis, praeterea volumus, quod si quae litterae quovismodo habitae et optentae contra eosdem cives nostros et contra donationem huiusmodi ipsis per nos factam per quempiam quovis tempore exhiberentur, cassae sint et inanes et viribus penitus cariturae.

Ut igitur hujusmodi nostrae donationis series robur perpetuae optineat firmitatis, nec processu temporis valeat retractari, praesentes ipsis fidelibus civibus nostris Cassensibus concessimus literas nostras privilegiales duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus honorabilis et discreti viri magistri Tatamerii Albensis ecclesiae praepositi, aulae nostrae vicecancellarii dilecti et fidelis nostri anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimoseptimo, quinto Kalendas mensis Augusti, regni autem nostri anno sexto. Venerabilibus in Christo patribus dominis Chanadino Strigoniensi locique ejusdem comite perpetuo, Stephano Colocensi, Nicolao Jadrensi, Dominico Spalatensi archiepiscopis, Nicolao Agriensis, Andrea Transylvano, Demetrio Varadiensis, Jacobo Zagrabiensis, Nicolao Quinqueecclesiensis, Petro Sirmiensis, Gregorio Chanadiensis, Laurentio Boznensis, Colomanno Jauriensis, Michaeli Vaciensis ecclesiarum episcopis, Johanne Vesprimiensi et Nicolao Nitriensi electis confirmatis, ecclesias Dei feliciter gubernantibus, magnificis viris Nicolao palatino et iudice Comanorum, Stephano vojvoda Transylvano, comite de Zonuk, Oliverio magistro tavarnicorum, comite Paulo iudice curiae nostrae, Paulo magistro tavarnicorum reginalium, Nicolao totius Sclavoniae et Croatiae et Dominico de Machov banis, Nicolao pincernarum, Ivanka dapiferorum et Dyonisio agazonum, nostrorum magistris ac magistro Nicolao dicto Trentul, comite Posoniensi aliisque quampluribus comitatus regni nostri tenentibus et honores.

B)

Lodovicus Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galiciae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariaeque rex, princeps Salernitanus et honoris Montis Sancti Angeli dominus. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris notitiam praesentium habituris, salutem in salutis largitore. Cum sicut unumquemque regnicolarum nostrorum in suo jure conservare ex nostri suscepti regiminis officio tenemur, sic et nostrorum civium seu hospitum libertatibus ipsis conferendis invigilare de jure nequaquam inconvenienter astringimur. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire literarum, quod cum Cassensium civium nostrorum universitas indefessae semper fidei vigore vigerit, illibate regiis nostris obsequiis studiosius obsecundans, quam in ipsis elegantius augere cupimus et intendi votivis ipsorum beneplacitis, principalis gratiae munificentis occurrentes, comite Hannus filio Nicolai dicti Weydner fidele cive nostro Cassensi et Budensi suo ac universorum civium et hospitum nostrorum Cassensium praedictorum vice et nomine hoc a nostra humiliter postulante Majestate, nundinas seu ferias ac congregationem fori annui initiandi in octavis festi Beati Michaelis archangeli usque quindenam earundem ad instar hujusmodi libertatis fidelium civium et hospitum nostrorum Budensium concessimus perpetuo et irrefragabiliter optinendo annis singulis pacifice celebrandam, liberam omnino et exemptam a jurisdictione regni nostri palatini, qui regia de gratia pro tempore fuerit illius in fascibus dignitatis, aliorumque omnium universaliter nostrorum regni magnatum et

baronum et specialiter magistri tavarnicorum nostrorum
 ac iudicis curiae nostrae imperiosa iurisdictione qualibet
 in eisdem sibi nundinis, foro, congregatione generali seu
 feriis prorsus per omnia denegata, ipsius tantummodo
 Cassensis civitatis nostrae iudicis potentiae seu iudicio
 reservata, de telonio etiam seu tributo tam per vias ter-
 restres seu aquaticas accedentibus undecunque vel de
 quibuscunque regionibus seu partibus occurrerint, ubi-
 cunque in territorio seu metis ipsius civitatis ad congre-
 gationem sacpedictam, dictas nundinas, forum, generalem
 congregationem seu ferias illas, ut praemisimus, more
 libertatis huiusmodi praefatorum fidelium civium et hospi-
 tum nostrorum Budensium eis esse volumus per omnia
 liberas et ab omni exactione tributi exemptas, ut nihil ab
 ipsis penitus exigi valeat, census novi per quempiam vel
 imponi in ipsa dumtaxat fori nundinalis area dum mer-
 cantur, qualescumque etiam res ipsorum et bona, tam
 mobilia, quam immobilia quocunque nomine vocitentur
 et cujusvis generis ac speciei existant, in eisdem nundinis
 et foro ac congregatione deponendi, vendendi, emendi et
 commutandi liberam ex praesenti nostri annuentia habentes
 facultatem. Volumus etiam, quod nullus omnino mer-
 catorum ad dictas nundinas, forum et congregationem
 convenientium pro aliquibus debitis seu offensis prius
 factis se in eisdem mutuo valeat prohibere in rebus et
 personis. Praeterea volumus, quod si quae literae quovis
 modo habitae et optentae contra eosdem cives nostros et
 contra donationem huiusmodi ipsis per nos factam per
 quempiam quovis tempore exhiberentur, cassae sint et
 inanes et viribus penitus cariturae. Ut igitur hujus nostrae
 donationis series robur perpetuae obtineat firmitatis, nec

processu temporum valeat retractari, praesentes ipsis fidelibus civibus nostris Cassensibus consessimus literas privilegiales duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus honorabilis et discreti viri magistri Thatameri Albensis ecclesiae praepositi, aulae nostrae vicecancellarii dilecti et fidelis nostri anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimoseptimo, quinto Kalendas mensis Augusti, regni autem nostri anno sexto, venerabilibus in Christo patribus, dominis Chanadino Strigoniensi locique ejusdem comite perpetuo, Stephano Colocensi, Nicolao Jadrensi, Dominico Spalatensi archiepiscopis, Nicolao Agriensis, Andrea Transylvano, Demetrio Varamiensis, Jacobo Zagrabiensis, Nicolao Quinqueecclesiensis, Petro Syrmienensis, Gregorio Chanadiensis, Laurentio Bozaniensis, Colomano Jauriensis, Michaeli Vaciensis ecclesiarum episcopis, Johanne Vesprimiensi et Nicolao Nitriensi electis confirmatis, ecclesias Dei feliciter gubernantibus, magnificis viris Nicolao palatino et iudice Comanorum, Stephano vajvoda Transylvano, comite de Zonuk, Oliverio magistro tavarnicorum nostrorum, comite Paulo iudice curiae nostrae, Paulo magistro tavernicorum regionalium, Nicolao totius Sclavoniae et Croatiae et Dominico de Machovabano, Nicolao pincernarum, Ivanka dapiferorum et Dionisio agazonum nostrorum magistris ac magistro Nicolao dicto Trentul comite Poseniensi aliisque quampluribus comitatus regni nostri tenentibus et honores.

C)

Lodovicus Dei gratia rex Hungariae fidelibus suis universis, mercatoribus et cum rebus mercimonialibus procedere consuetis aliisque omnibus regnicolis nostris,

quorum notitiae praesentium pervenerit continentia, salutem et gratiam. Noveritis, quod nos ad civitatem nostram Cassensem nundinas seu ferias ac congregationem fori annui initiandi in octavis festi beati Michaelis archangeli usque quindenam earundem ad instar hujusmodi libertatis fidelium civium et hospitem nostrorum Budensium concessimus perpetuo et irrefragabiliter optinendo annis singulis pacifice celebrandam, liberam omnino et exemptam a jurisdictione regni nostri palatini, qui regia de gratia pro tempore fuerit illius in fascibus dignitatis aliorumque omnium universaliter nostrorum regni magnatum et baronum et specialiter magistri thavarnicorum nostrorum ac iudicis curiae nostri imperiosa jurisdictione, qualibus in eisdem sibi nundinis, foro, congregatione generali seu feriis prorsus per omnia denegata ipsius tantummodo Cassensis civitatis nostrae iudicis potentiae seu iudicio reservata, de thelonio etiam seu tributo tam per vias terrestres seu aquaticas accedentibus undecunque vel de quibuscunque regionibus seu partibus occurrerint, ubicunque in territorio seu metis ipsius civitatis ad congregationem saepedictam dictas nundinas, forum, generalem congregationem seu ferias illas, ut praemisimus, more libertatis huiusmodi praefatorum fidelium civium et hospitem nostrorum Budensium eis esse volumus per omnia liberas et ab omni exactione tributi exemptas, ut nihil ab ipsis penitus exigi valeat, census novi per quempiam vel imponi in ipsa duntaxat fori nundinalis area, dum mercantur, qualescunque etiam res ipsorum et bona tam mobilia, quam immobilia quocunque nomine vocentur, et cujusvis generis ac speciei existant, in eisdem nundinas et foro ac congregatione

deponendi, vendendi, emendi et commutandi liberam ex praesenti nostra annuientia habentes facultatem; volumus etiam, quod nullus omnino mercatorum ad dictas nundinas, forum et congregationem convenientium pro aliquibus debitis seu offensis prius factis se in eisdem mutuo valeat prohibere in rebus et personis, super hoc privilegium nostrum duximus eisdem concedendum. Ideo vos assecuramus per praesentes, quatenus ad dictas nundinas sub praescripta libertate in dicta civitate Cassa celebrandas cum omnibus mercibus vestris libere veniatis et secure sub nostra protectione et tutela speciali. Et hoc volumus palam ubique facere proclamari. Datum Budae in festo beati Lucae ewangelistae anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimoseptimo.

D)

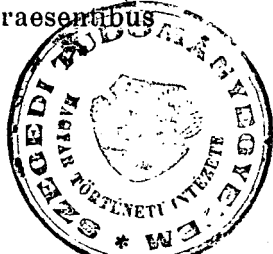
Nos Lodovicus Dei gratia rex Hungariae memoriae commendantes tenore praesentium significamus, quibus expedit, universis, quod licet nos nundinas seu ferias ac congregationem fori annui initiandi in octavis festi beati Michaelis archangeli usque quindenae eorundem octavarum commisimus in civitate Cassensi annis singulis celebrari, tamen quia illud fidelibus civibus et hospitibus nostris Cassensibus vindemio et aliis negotiis ipsorum supervenientibus non videbatur fore commodosum, ideo nos utilitati et commodo eorundem civium et hospitum nostrorum invigilare cupientes, ut tenemur, praedictas nundinas seu congregationem fori annui de praedictis octavis festi beati Michaelis archangeli transferendo in festo sanctae Trinitatis initiari et usque quindenae ejusdem festi commisimus celebrari; et haec volumus in foris et

locis publicis palam facere proclamari. Datum in Vissegrad sabbato proximo ante festa beatorum Simonis et Judae apostolorum anno Domini millesimo tercentesimo quinquagesimoquinto.

E)

Propria commissio domini regis.

Nos Sigismundus Dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc ac marchio Brandenburgensis etc. Memoriae commendantes tenore praesentium significamus, quibus expedit, universis, quod Majestatis nostrae serenitas intenta consideratione animadvertendo fidelitates et obsequia fidelium civium et populorum civitatis nostrae Cassoviensis, quibus hi idem in conspectu nostri culminis adeo multipliciter commendantur, quod ad prosecutionem ipsorum praesertim in his, quae ejusdem civitatis augmentum ac communis utilitatis et boni commodum concernunt, celsitudo regia merito gratiosius inclinatur, supplicationibus itaque claritati nostrae pro parte eorundem civium et populorum nostrorum humiliter porrectis benigne inclinati nundinas seu forum annuale ad ipsam civitatem nostram Cassoviensem in festo beatae Elisabeth yemali (sic!) utputa octo diebus ante ipsum festum inchoandas et octo diebus post idem festum duraturum more et ad instar nundinarum aliarum ibidem in Cassovia in festivitatibus Corporis Christi et in aliis civitatibus regni nostri celebrari consvetarum perpetuo celebrandum annuendo liberaliter duximus concedendum, sine tamen praejudicio nundinarum aliarum civitatum vel possessionum regni nostri. Vos itaque universos mercatores, institores et alios quosvis forenses homines praesentibus

assecuramus, ut ad dictas nundinas cum vestris mercimoniis, bonis et rebus commutabilibus secure venire duranteque hujusmodi congregatione inibi pacifice persistere et habita rerumstrarum commutatione, emptione et venditione ad propria vel alia loca, quae tendetis, libere procedere valeatis, salvis rebus vestris ac personis sub nostra protectione et tutela speciali. Et haec volumus in foris et aliis publicis locis palam facere proclamari praesentium nostrarum testimonio literarum, quas in formam nostri privilegii faciemus redigi, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum Budae in festo beati Andreae apostoli anno Domini MCCC nonagesimosecundo.

F)

Commissio propria domini regis.

Nos Lodovicus Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum supplicationem per eos pro parte fidelium nostrorum iudicis et juratorum civium ac totius communitatis civitatis nostrae Cassoviensis Majestati nostrae factam, tum vero ut civitas ipsa nostra pro nostro regnique hujus nostri commodo atque decore numero et opibus adaugeatur, ad eandem civitatem nostram Cassoviensem nundinas seu fora annualia libera singulis festivitatibus Inventionis Sanctae Crucis ac Assumptionis Beatissimae Mariae Virginis aliisque diebus ipsas festivitates praecedentibus et sequentibus ad id scilicet necessario aptis et sufficientibus omni anno omnino sub hiisdem libertatibus et praerogativis, quibus nundinae seu fora annualia libera aliorum liberarum

civitatum seu oppidorum ac villarum celebrantur, perpetuo celebrari duximus annuenda et concedenda, imo annuimus et concedimus praesentium per vigorem absque tamen praeiudicio nundinorum aliorum quarumcunque. Quo circa vos universos et singulos mercatores, institores et forenses homines atque viatores quoslibet serie praesentium affidamus certificamusque et assecuramus, quatenus ad dictas nundinas seu fora annualia per nos in praedicta civitate nostra Cassoviensi modo praemissa perpetuo celebrari commissas et concessa cum omnibus mercimoniis rebusque et bonis vestris libere, secure et sine omni pavore ac formidine rerum et bonorum vestrorum ac personarum vestrorum veniatis, properetis et accedatis peractisque inibi cunctis negotiationibus vestris ad propria vel alia, quo malueritis loca redeatis, salvis semper rebus et bonis atque personis vestris sub nostra protectione et tutela speciali permanentibus. Et haec volumus per fora et alia loca publica, ubi necesse fuerit, palam et manifeste facere proclamari. Praesentes vero, quas secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, impendenti communiri fecimus, post earum lecturam semper reddi volumus praesentanti. Datum Budae die dominico proximo post festum Ascensionis Domini anno ejudem millesimo quingentesimo decimoseptimo, regnorum nostrorum Hungariae et Bohemiae etc. anno secundo.

G)

Nos Maximilianus secundus Dei gratia electus Romanorum imperator, semper augustus ac Germaniae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, marchio Moraviae,

comes Tyrolis etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod nos cum ad humillimam supplicationem fidelium nostrorum prudentium et circumsectorum iudicis et juratorum caeterorumque civium civitatis nostrae Cassoviensis nobis propterea factam tum vero pro utilitate et commodo ejusdem civitatis ac populorum et incolarum ejusdem civitatis ultra eas nundinas, quae hactenus in eadem civitate ab antiquo celebrare solitae sunt, nunc de novo nundinas liberas seu forum annuale liberum in festivitate sanctorum Fabiani et Sebastiani martirum aliisque diebus ipsum festum praecedentibus et subsequentibus ad id aptis et sufficientibus sub eisdem libertatibus et praerogativis, quibus nundinae seu fora annualia libera aliorum civitatumstrarum liberarum celebrantur, perpetuo celebrari duximus gratiose annuendum et concedendum, absque tamen praejudicio et damno nundinarum seu fororum annualium locorum vicinorum quorumcunque, imo damus et concedimus praesentium per vigorem. Quocirca vos omnes et singulos mercatores, institores et forenses homines ac viatores quoslibet harum serie assecuramus et certificamus, quatinus ad praescriptas nundinas seu forum annuale in praefato festo sanctorum Fabiani et Sebastiani martirum per nos in dicta civitate nostra Cassoviensi modo praemisso perpetuo celebrari commissas cum omnibus mercantiis rebusque et bonis vestris libere et secure et absque omni pavore et formidine personarum rerumque et mercantiarumstrarum veniatis, properetis et accedatis peractisque ibi cunctis negotiationibus vestris ad propria aut quae malueritis loca redeatis, salvis semper rebus ac personis vestris sub

nostra protectione et tutela speciali permanentibus. Et haec volumus in foris et aliis locis publicis ubique palam facere proclamari. Praesentes vero, quas secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, impendenti communiri fecimus, post earum lecturam semper reddi jubemus praesentanti. Datum Viennae Austrae quinta die Aprilis anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimoquarto, regnorum nostrorum romani duodecimo, Hungariae ac aliorum undecimo, Bohemiae vero anno vigesimosexto. Maximilianus.

Joannes Listhius episcopus Jauriensis etc.

Nicolaus Istvánffy.

H)

Nos Leopoldus, Dei gratia electus Romanorum imperator, semper augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae Slavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carnioliae, marchio Moraviae, dux Luxemburgae ac Superioris et Inferioris Silesiae, Wirtembergae et Thaeckae, princeps Sveviae, comes Habsburgi, Tyrolis, Ferreti, Kiburgi et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod nos cum ad humillimam supplicationem fidelium nostrorum prudentium ac circumsectorum judicis, juratorum ac totius communitatis liberae ac regiae civitatis nostrae Cassoviensis nostra propterea factam Majestati tum vero pro commodo ac utilitate praefati regni nostri Hungariae, sed et praementionatorum civium ac incolarum praetactae civitatis nostrae Cassoviensis certas binas ejusdem civitatis privilegiales nundinas pro festis

nimirum sacratissimi corporis Christi ac beatae virginis Mariae in caelos assumptae ex benigna divorum quondam regum Hungariae antecessorum videlicet nostrorum beatae memoriae collatione isthic annuatim celebrari solitas et hactenus continuo ac pacifico usu celebratas anticipando, in alia festa ac tempora primas siquidem seu festi Corporis Christi in festum Ascensionis Domini alteras vero nempe festi Assumptionis Beatae Virginis in festum Transfigurationis Domini transferi idemisse petitas, benigne duximus annuendum et concedendum, imo transferimus annuimusque et concedimus praesentium per vigorem absque tamen praejudicio liberarum nundinarum et fororum aliarum quaruncunque circumvicinarum civitatum, oppidorum et locorum. Quocirca vos universos et singulos mercatores, institores ac forenses homines atque etiam viatores quoslibet harum serie assécuramus, affidamus et certificamus, quatenus ad praefatas binas nundinas liberas ratione praevia translatas ac in eadem civitate pro praedictis festis Ascensionis nimirum et Transfigurationis Domini perpetuo ex hinc celebrari commissas et concessas cum omnibus mercantiis rebusque et bonis vestris libere et secure pavoreque absque omni et formidine personarum rerumque et merciumstrarum veniatis, properetis et accedatis peractisque illic negotiationibus vestris, iterum ad propria aut alia, quae malueritis, loca redeatis, salvis semper personis ac rebus vestris sub nostra protectione et tutela speciali permanentibus. Et hoc volumus per fora aliaque publica loca ubique palam facere proclamari. Praesentes autem, quas secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, impendenti communiri fecimus, post earum lecturam semper reddi

volumus praesentanti. Datum per manus fidelis nostri nobis dilecti reverendi Blasii Jaklin episcopi Tininiensis, consiliarii et aulae nostrae per Hungariam cancellarii nostri in civitate nostra Vienna Austriae die secunda mensis Decembris anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo, regnorum nostrorum Romani trigesimotertio, Hungariae et reliquorum trigesimosexto, Bohemiae vero anno trigesimoquarto. Leopoldus. Blasius Jaklin Episcopus Tininiensis. Stephanus Tenturits.

VII.

Propria commissio domini regis.

Nos Sigismundus Dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. marchioque Brandenburgensis etc. universorum et singulorum, tam praesentium, quam futurorum perpetuae memoriae commendamus, quod nos inter sedulas curas, quibus circa salutem et accomodum subditorum nostrorum sollicitamur frequentius speciali humanitate promovemur, quomodo civitatem nostram Cassoviensem per ignis voraginem aliisque diversis aerumnarum calamitatibus flagellatam aliquali nostrae gratiae munificentia reformemus, ut fidelium nostrorum incolarum ejusdem civitatis jugis fidei sinceritas et sincera devotio nullis torpescens eventibus, nostrae Majestati hactenus gratanter exhibita tanto reddatur affuture ferventior et habilior, quanto se per principalem munificentiam efficacius et uberius senserint sublevatos. Et ideo humiles supplicesque petitiones nostrae celsitudini per fideles nostros Jacobum de Kylian et Joannem Talenti cives praedictae nostrae civitatis pro parte totius uni-

versitatis ejusdem nostrae civitatis humiliter oblatas, tanquam rationi consonas, gratiosius admittentes, subsequens nostrum decretum et principale indultum per universos et singulos cunctis secuturis temporibus inviolabiliter et irrevocabiliter observandum statuimus et sanximus, videlicet ut ipsi cives et incolae praefatae nostrae civitatis Cassoviensis omnibus et singulis libertatibus, consvetudinis, gratiis, juribus et indultis circa mercantias et universas res mercimoniales cujuscunque materiei existant, universorum et singulorum mercatorum tam regnicolarum regnorum nostrorum, quam forensium seu advenarum in praenominatam nostram civitatem Cassoviensem cum quibuslibet suis mercantiis venientium, quam etiam incolarum ipsius civitatis plene fruantur et gaudeant, *quibus fideles nostri cives et incolae nostrae civitatis Budensis* ex nostra speciali gratia et indulto potiuntur quomodolibet et fruuntur, quodque contrafacientes et renitentes eisdem paenis et mulctis compellant et coerceant, quemadmodum nostra privilegia ipsi civitati Budensi per nostram clementiam gratiose concessa limpide attestantur, non obstantibus quibuscumque aliis nostris literis datis vel dandis, quae praesentibus derogare viderentur, quas penitus revocantes in irritum nullius esse volumus roboris vel momenti sub harum, quibus secretum nostrum sigillum appressum est, testimonio literarum, quas in formam nostri privilegii, dum nobis in specie oblatae fuerint, redigi faciemus. Datum in Wissegrad in crastino Circumcisionis Domini anno ejusdem incarnationis millesimo trecentessimononagesimonono.

VIII.

Commissio propria domini imperatoris.

Sigismundus Dei gratia Romanorum imperator, semper augustus ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariaeque rex, omnibus Christi fidelibus praesentibus pariter ac futuris praesens scriptum inspecturis salutem in eo, qui est salutis largitor. Imperialis atque regalis dignitatis inclyta sublimitas tanto laudabilius in virtute suae Maiestatis illustratur, quanto per suarum lucidarum privilegialium literarum civitatum libertates et praerogativae, quibus ex gratiosis regum concessionibus gaudeant, roborantur; tunc enim fidelium numerus adaugetur et in pacis amoenitate exultet civitas plena populo vitaeque amoena hilariter perfruatur gaudeatque se a glorioso principe tantis muneribus gratiarum esse illustratam. Proinde ad universorum tam praesentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod fideles nostri, providi et circumspecti viri Joannes Hebenstreit, iudex ac Gabriel dictus de Scepus et Ladislaus Knol, iurati cives nostrae civitatis Cassoviensis, nostrae celsitudinis venientes in praesentiam suis et aliorum universorum iuratorum ceterorumque civium, hospitum et incolarum eiusdem nostrae civitatis Cassoviensis nominibus et in personis nostrae serenitati curaverunt significare, quomodo ipsa civitas nostra Cassoviensis eiusque incolae et inhabitatores a primaeva ipsius fundatione libertatibus, praerogativis et indultis infrascriptis, per divos reges Hungariae, nostros scilicet praedecessores, eis gratiose concessis et in literis eorundem *et praesertim*

quondam Caroli et Lodovici regum, sed et nostrae Maiestatis privilegialibus contentis, quas ad praesens propter viarum discrimina niviumque densitatem atque aquarum inundationes, ne ipsis in amissione literarum ipsarum privilegialium aliquod periculum evenire contingeret, nostro conspectui praesentare nequivissent, freti fuissent et gavisī fruerenturque et gauderent de praesenti, supplicantes nostro culmini annotati Joannes iudex ac Gabriel et Ladislaus Knol, iurati cives dictae civitatis nostrae Cassoviensis, suis ac aliorum, quorum supra, nominibus et in personis prece humillima et devota, ut praedictas eorum libertates et praerogativas articulatim praesentibus literis nostris modo infrascripto insertas eisdem ac ipsorum heredibus et posteritatibus universis denuo et ex novo concedere et elargire, pro ipsisque ex nostra regia libertate ratificare, roborare ac confirmare dignaremur. Quarum quidem libertatum et praerogativarum ipsius civitatis, nostrae Cassoviensis series articulatim sequitur in hunc modum. 1. Quod ipsi cives, hospites et incolae ipsius civitatis nostrae Cassoviensis ad solvendos census seu datia, chybriones vocata de eorum vineis nullo modo compellantur. 2. Item quod nullus omnino praelatorum, baronum et ceterorum regni nostri Hungariae procerum aliquem violentum descensum in ipsa civitate nostra Cassoviensi contra eorum voluntatem facere aut aliqua victualium genera ab ipsis exigere possit, sed quilibet in ipsa civitate nostra descensum faciens, omnia necessaria pro condigno pretio, prout consuetudo eiusdem civitatis nostrae pro tempore requirit, emere debeat et comparare. 3. Item quod nullus e medio ipsorum suas domos et alias hereditates, quocunque

nomine vocitatas, in ipsa civitate nostra Cassoviensi ac ejus territorio et pertinentiis situatas cuiquam extraneo in eadem nostra civitate residentiam personalem facere non volente, vendere seu alio quaesito conficto colore tradere valeat seu perpetuare. 4. Item quod nullus omnino hominum in ipsa civitate nostra Cassoviensi personaliter non residens in eadem seu ipsius territoriis et pertinentiis aliquas hereditates conservare et possidere possit quovismode, nisi iidem in omnibus censuum et dationum ac aliarum exactionum solutionibus aliisque quibuscumque factis, negotiis et servitiis ipsi civitati pro tempore occurrentibus expedire condignam et licitam cum ipsis civibus, hospitibus et incolis faciant contributionem. 5. Item quod quemcumque eorum e medio ab hac luce absque heredum solatio decedere contigerit, suas hereditates resque et bona mobilia et immobilia, cuiuscumque generis existant, quibus maluerit, in suis extremis legandi et dimittendi plenam et liberam habeat facultatem. Si vero quispiam ex eisdem intestatus decesserit, extunc hereditates resque et bona sua per iudicem et iuratos cives ac per eorum homines per ipsos ad id deputatos, in tres partes dividantur aequales, quarum una pro salute animae ipsius decedentis et aliae duae partes pro munitis et aedificiis aliisque negotiis eiusdem civitatis nostrae dispensentur. 6. Item quod quicumque ex ipsis civibus, hospitibus et incolis eiusdem civitatis nostrae aliquas hereditates in eadem aut eius territorio et pertinentiis iuxta consuetudinem ipsius legitimam emerit et comparaverit, huiusmodique emptioni iuridice infra anni circulum contradictum non fuerit, extunc talis emtor ipsarum hereditatum post revolutionem ipsius anni

huiusmodi hereditates absque quorumlibet contradictione possidere et tenere et in eisdem ipsum nullus inquietare valeat ullo modo. 7. Item dum et quotiescunque plebanum seu rectorem parochialis ecclesiae dictae nostrae civitatis ab hac luce migrare contigerit, tunc ipsi unum virum idoneum, quemcunque voluerint, in ipsorum plebanum et pastorem animarum suarum eligere et de eadem plebania sibi nostri iuris patronatus auctoritate providere valeant; idemque plebanus pro tempore constitutus loco sui vicarios seu correctores ipsis civibus, hospitibus et incolis praefatae civitatis nostrae invitis substituere possit nullo modo. 8. Item quod ipsi tempore debito et consueto iudicem et iuratos cives, quoscunque voluerint, annis singulis liberam habeant eligendi facultatem, qui universas et quaslibet causas inter eos emergendas lege et laudabili memoratae civitatis nostrae consuetudine per omnia in hac parte observatis, Deum et iustitiam ferendo prae oculis, iudicare et fine debito terminare valeant atque possint. 9. Item quod ipsi ad acceptandos aliquos plebanos seu iudices per nos aut nostros successores, reges scilicet Hungariae, praelatos et barones nostros aut alterum eorum forsitan in medio ipsorum constituendos non sint, nec esse debeant adstricti et neque compellantur. 10. Item quod iudex et iurati cives aliique ipsius nostrae civitatis officiales, prouti moris est et consuetudo eiusdem civitatis nostrae requirit, huiusmodi iudicatum et officiolatum post anni, in quo ad eosdem electi fuerint, plenariam revolutionem in manus dictorum civium, hospitum et incolarum ac totius communis praefatae civitatis nostrae resignare teneantur. 11. Item quod pro quibuscunque causis, factis et negotiis duellum

inter ipsos non iudicetur, sed causae definiantur iuxta antiquam et ab olim observatam consuetudinem praedictae civitatis nostrae Cassoviensis. 12. Item quod contra ipsos seu alterum ipsorum ratione quorumcunque factorum et negotiorum testes extranei produci non debeant, nec quilibet in iudiciis acceptari, sed testes sive ex incolis et inhabitatoribus ipsius civitatibus nostrae Cassoviensis aut aliarum civitatum et locorum regni nostri similibus libertatibus utentium. 13. Item quod si quis ex ipsis civibus, hospitibus et incolis dictae civitatis nostrae Cassoviensis hereditates in eadem et suis pertinentiis habens et possidens, homicidium, latrocinium et alios excessus et maleficia quaecunque commiserit et in quamcunque notam casualem vel alio quocunque modo inciderint de ipsaque civitate nostra pro tuitione suae personae fugitive recesserit, ex tunc nos seu nostri successores aut magister tavarnicorum vel alii praelati et barones nostri seu iudex et iurati cives dictae civitatis nostrae de hereditatibus rebusque et bonis sic fugitive recedentis se intromittere aut easdem occupare vel auferre non valeamus, nec valeant quovis modo, sed ipsae hereditates resque et bona erga manus uxoris, filiorum et heredum seu prolium et consanguineorum ipsius fugitivi illaese et inviolabiliter permaneant et neque quocunque quaesito colore dissipentur. Si vero iidem fugitivi viceversa ad ipsam civitatem nostram morandi causa non venerint et de eorum adventu nulla spes extiterit, extunc per iudicem et iuratos cives de hereditatibus rebusque et bonis ipsius fugitivi laesis et iniuriatis, prout eis videbitur, iuri consonam impendere debeant satisfactionem, et residuum erga manus uxoris, filiorum, heredum, prolium

et consanguineorum praedicti fugitivi permaneat omnibus modis. 14. Item si ipsi fugitivi heredibus et consanguineis caruerint, extunc iudex et iurati cives de hereditatibus et bonis laesis et iniuriatis satisfaciant, residuum vero, si quid remanserit, dispensent pro munitione et utilitate civitatis nostrae Cassoviensis praenotatae. 15. Item quod nos aut nostri successeres praelatique et barones vel magister tavernicorum nostrorum aliquem ex ipsis civibus, hospitibus et incolis pro quibuscunque eorum excessibus hereditatibus rebusque et bonis eorum in toto vel in parte nequaquam privare valeamus nec possimus, sed iuxta excessus qualitatem in persona puniantur, hereditates autem resque et bona eorundem remaneant illaese erga manus uxoris, filiorum, heredum et consanguineorum talismodi delinquentium. 16. Item quod quicunque currus rebus mercimonialibus onerati ad ipsam civitatem nostram pervenerint, iidem more antiquo et consueto inibi disligare ac huiusmodi res mercimoniales deponere debeant sub poena amissionis et ablationis eorundem. 17. Item quod ipsi cives, incolae et inhabitatores eiusdem civitatis nostrae Cassoviensis ac suarum pertinentiarum a solutione lucri camerae eorum parte nobis et fisco nostro regio singulis annis provenire debente exempti sint et emancipati. 18. Item quod ipsi aut alter ipsorum vel homines et familiares eorundem pro victuum suorum necessaria acquisitione diversa climata regni nostri perlustrantes in civitatibus, oppidis et villis, tam nostris regalibus, quam aliorum quorumcunque in personis iudicari aut res et bona eorundem mercimonia et alia quaecunque ad cuiusvis instantiam arrestari sub poena occupationis talium possessionum, in quibus contrafactum fuerit,

nequaquam debeant, sed si aliquis contra eos seu eorum alterum aliquid actionis vel quaestionis habuerit, id in praesentia iudicis et iuratorum civium dictae civitatis nostrae Cassoviensis legitime prosequantur, ex parte quorum iidem omnis iustitiae complementum exhibere tenebuntur omni contra eos querulantibus iuris ordine et consuetudine ipsius nostrae civitatis in hac parte observato. 19. Item quod nullus omnino hominum, cuiuscunque status et conditionis existat, ipsos seu alterum ipsorum coram nostra Maiestate aut successoribus praelatisque et baronibus vel magistro tavarnicorum nostrorum in causam attrahere et convenire valeat, sed causae prius prosequantur in praesentia iudicis et iuratorum civium ipsius civitatis nostrae Cassoviensis, si vero iidem in reddenda cupiam iustitia tepidi existerent et remissi, extunc eadem causae pro finali conclusione deduci possunt in praesentiam nostrae Maiestatis aut magistri tavarnicorum nostrorum. 20. Item quod omnes mercatores, tam regnicolae nostri, quam forenses temporibus deputatis et consuetis, prout ab antiquo est observatum, eorum negotiationes in praefata civitate nostra Cassoyiensi facere et exercere valeant atque possint. 21. Item quod ipsi universa palatia, domos, vineas, molendina, aedificia, curias et alias quaslibet hereditates, quocunque nomine vocitatas, sub censu *burkrecht* vocato testamentaliter aut aliquo quocunque modo ecclesiis, monasteriis, capellis, altaribus seu pro aliis quibuscunque divinis officiis dispositas et deputatas, ab ipsis ecclesiis, monasteriis, capellis altaribus etc. sub modis, formis et conditionibus in quibusdam literis nostris patentibus exinde confectis contentis et specificatis redimere et

libertare valeant atque possint. Nos igitur attendentes et diligenter considerantes praemissas libertates et praerogativas iuri consonas fore, in magnumque commodum et utilitatem vergere civitatis nostrae praedictae, supplicationibus praenarratorum Ioannis Hebenstreit, iudicis ac Gabrielis de Scepus nec non Ladislai Knol, iuratorum civium per eos Maiestati nostrae propterea porrectis imperiali atque regali benignitate exauditis et clementer admissis, praetactas libertates et praerogativas, exemptiones et indulta superius limpide conscriptas et specificata, praefatis iudici, iuratis ceterisque civibus, hospitibus et incolis civitatis nostrae Cassoviensis praenotatae denuo et ex novo damus, concedimus et elargimur meraque auctoritate et praetacta plenitudine ex certa scientia nostrae Maiestatis, praelatorum etiam et baronum nostrorum ad id accendente consilio praematurum pro eisdem ac eorum posteris universis ratificamus, roboramus et perpetue valituras confirmamus nihilominusque ex habundantiori plenitudine nostra praetacta et gratia speciali concedimus, ut ipsi et eorum quilibet universis et singulis aliis libertatibus et praerogativis, indultis, exemptionibus, privilegiis et immunitatibus, quibus semper et ab antiquo tum ex regum Hungariae gratiosis concessionibus, tum aliis quibuscunque iuribus ac iustis et legitimis consuetudinibus rite et rationalibiter usi fuerunt et gavisi, successivis perpetuis temporibus uti, frui et gaudere valeant atque possint praesentis scripti nostri patrocinio mediante, salvis iuribus alienis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes concessimus literas nostras privilegiales praesentis novi duplicis et authentici sigilli nostri, quo ad praesens, uti rex Hungariae utimur,

munimine roboratas. Datum per manus venerabilis domini Mathiae de Gathaloncz, praepositi ecclesiae Quinqueecclesiensis, aulae nostrae supremi cancellarii, fidelis nostri dilecti, anno Domini millésimoquadríngentesimo trigesimoquinto, decimo tertio Kalendas Novembris, regnorum nostrorum anno Hungariae etc. quadragesimo nono, Romanorum vigesimosexto, Bohemiae decimo sexto, imperii vero tertio, venerabilibus in Christo patribus dominis Georgio archiepiscopo Strigoniensi, Colocensis, Spalatensis et Jadrensis sedibus vacantibus, Petro de Rozgon Agriensis, fratre Joanne de Korchula Varadiensis, Georgio Lepes Transylvaniensis, Zagrabiensi sede vacante, Henrico Quinqueecclesiensis, Simone de antedicta Rozgon Vesprimiensis, Clemente Jaurinensis, Vacienti sede vacante, Georgio Nitriensis, Chanadiensi sede vacante, Josepho Boznensis, Jacobo Sirmiensi, Tinniniensi sede vacante, Vito Corbaviensis, Joanne de Dominis Segniensis ecclesiarum episcopis ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Sibinicensi, Nonensi, Scardonensi, Traguriensi, Macarensi et Pharensi sedibus vacantibus, item magnificis Mathius de Palucz praedicti nostri regni Hungariae palatino, Ladislao de Chaak, vaivoda nostro Transylvano, comite Stephano de Bathor, iudice curiae nostrae, Matkone de Talloecz, totius regni nostri Slavoniae, Ioanne et Stephano de Frangepanibus, Vegliae, Segniae et Modrus comitibus, regnorum nostrorum Dalmatiae et Croatiae praedictorum, Desew et Ladislao de Gara, Machoviensis banis, honorebanatus Zevrinsis vacante, Ioanne de antefata Rozgon, thavarnicorum, Emerico, filio Nicolai, vaivodae de Marchaly, ianitorum, Ioanne et Stephano Kompolth de Nana, pincernarum, Laurentio de Hedervar, agazonum

nostrorum magistris ac Stephano et Georgio de praefata Rozgón, comitibus nostris Posoniensibus aliisque quam plurimis regni nostri comitatus tenentibus et honoris.

IX.

Propria commissio domini regis.

Nos Sigismundus Dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. marchioque Brandenburgensis etc.

Memoriae commendantes tenore praesentium significamus, quibus expedit universis, quod fideles cives et hospites nostri de *Cassa* ad nostrae serenitatis accedentes praesentiam nostrae humiliter supplicarunt Maiestati, ut possessiones nostras *Felleukes* et *Alteukes*, necnon portionem possessionariam in possessione *Mysloka* vocata in comitatu Abawiariensi habitae existentes, eidem civitati annexas populosque et jobagiones in eisdem residentes hiisdem libertatum prorogativis, quibus ipsa civitas nostra ac praedicti cives et hospites nostri gratulantur, praemiare ac in numerum eorundem civium et hospitum nostrorum benignius aggregare dignaremur. Nos itaque supplicationibus annotatorum civium et hospitum nostrorum favorabiliter inclinati, ut etiam iidem prout fidelitate sic et numero augeantur nostraeque maiestatis ad servitia ferventius animentur, *memoratos populos et jobagiones nostros in coctum et numerum praedictorum civium et hospitum nostrorum duximus gratiose connumerandos et aggregandos* ita videlicet, ut iidem populi et jobagiones eorumque heredes et posteritates universi amodo inantea hiisdem gratiis et libertatum prorogativis, quibus antefati cives et hospites nostri

hucusque fuissent gratulati, perpetuo frui et gaudere valeant atque potiri harum nostrarum testimonio literarum. Datum *Cassoviae* feria secunda proxima post festum exaltationis sanctae crucis anno Domini millesimo tricesimo nonagesimoseptimo.

Hátán: Pariatum; továbbá egykorú kézzel: Obir Thökesch und halb Mysla, daz si alle Freitum haben, sullen, alz di Stat. Alatta Kromer Lénárd városi jegyző: (1556—1582) kezével: 1397 Privilegium villarum Theukes et medietatis Myzla. Ez alatt Schvarczenbach Ferencz regestája. Schvarczenbach lajstromozta a levéltárat a 18-ik század közepén. Ugyanitt a 16-ik század elején piros festéssel irt levéltári jegy: Sz. 7. m. Az oklevél hártya, rányomott piros viaszpecséttel, melynek körirata: S. Sigismundi regis Hungarie etc. s. négyelt paizsban az 1. és 4-ikben a magyar polyák, a 2. és 3-ikban a luxemburgi egyfejű sas. Kassa város titkos levéltárában M. Miszloka et Tökés Nr. 4. jelzés alatt.

X.

Commissio domini regis.

Nos Sigismundus Dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. ac marchio Brandenburgensis etc. Memoriae commendamus significantes tenore praesentium, quibus expedit, universis, quod nos ex suscepto nostri regii regiminis, quo universos regnicolas suos cujuscunque conditionis extiterint et signanter *civitatum el liberarum villarum* habitatores circa utilitatem et commodum ipsorum libenter conspicere consuevimus gratiis et libertatibus eosdem decorando, proinde ad universorum notitiam volumus pervenire,

quod nos de benignitate nostra regia et gratia speciali universis populis et habitatoribus Thehaan. vocatae, per nos nuperrima civitati nostrae Cassoviensi applicatae, annuendo duximus gratiose concedendum, ut ipsi et eorum posteri universi singulis libertatibus, gratiis, indultis, praerogativis et honoribus, quibus universi populi et habitatores dictae nostrae civitatis Cassoviensis hactenus usi, tenti, gavisii fuissent et conservati, amodo et deinceps perpetuis futuris temporibus libere et absque cujusvis obstaculo impedimenti gaudere, uti, potiri et frui valeant atque possint harum nostrarum vigore literarum. Datum in dicta Cassovia in dominica Ramis-palmarum anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimonono.

Kivül egykorú kézzel: Super libertate Thehan.

XI.

Articuli privilegiorum. et libertatis ac certarum antiquarum laudabilium consuetudinum civitatis Cassoviensis.

1. Item. Quod nullus hominum super civitatem et cives Cassovienses violentum *descensum* facere et quomodo ab ipsis violenter et sine pretio recipere atque auferre possit, sed apud ipsos descendens omnia victualia atque necessaria condigno, pro ratione temporis, pretio sibi comparet. (Nagy Lajos I. priv. 2. pontja.)

2. Item. Quod ipsi cives Cassovienses coram nullo extraneo iudice ac neque coram palatino regni iure conveniri possint, sed si quispiam aliquid actionis contra ipsos cives habuerit, teneatur prosequi coram eorum

judice pro tempore constituto et consuetudine civitatis per omnia observata. (I. 9.) (II. 5.)

3. Item. Quod *judex et jurati* cives possunt *judicare* omnes universas et singulas causas saeculares et cuilibet querulanti justitiam administrare. (I. 7.)

4. Item. Si *judex et jurati* cives in reddenda alicui justitia tepidi essent atque remissi, tunc non civitas, sed *judex* potest evocari in praesentiam regiae Majestatis, redditurus rationem neglectionis administrandae justitiae. (I. 8.) (II. 3.)

5. Si quispiam litigantium occasione haereditatum, testamentariae dispositionis et debitorum causam coram *judice et juratis* civibus moverit et illa per *judicem et juratos* revisa atque discussa ac demum super ea *juridica* sententia prolata fuerit, tunc pars tali *judicio* non contenta, durante ejusdem diei sede et *judicio*, depositis decem florenis, non *ad tabulam regiam*, sed saltem ad sedem domini *magistri tavernicorum* appellare ac ab eodem intra spatium sex septimanarum litteras praeceptorias super transmissione causae exhibere debeat. Alioquin lata sententia in suo vigore manebit. (Kovachich, Ius tavernicale. 256. l. és 264. l.)

6. Item. Causae injuriarum, honoris, homicidii, furti, prodicionis et cujuscunque generis maleficiorum *non possunt* quoquam a *judiciarum sede civitatis* appellari, sed hic debitum finem sortiri et partes tali *judicio* semper contentae esse debent. (Kovachich, Ius tavernicale. 256. l.)

7. Item. Nemo debet in consortium juris et libertatis civilis, nisi bonae famae et ex honestis natus parentibus, de quo litteras sufficientes et *natalitias* exhibere tenebitur, recipi: Ita tamen, ut habeat fidejussores, qui sub onere

triginta duarum marcarum argenti promittant et sese obstringant, eum, qui civis esse voluerit, intra annum unum et diem, legitima ducta uxore, domum et haereditates coempturum ac taliter suam permansionem, observatis universis et singulis legibus, libertatibus et consuetudinibus civitatis confirmaturum. (L. V. László király rendelete. 1453. Depositorium Nr. 26.)

8. Item. Quod nullus hominum extraneorum et supervenientium ac curiensium in civitate Cassoviensi et in ejus suburbio curias, domos, aedificia et vineas aut alias haereditates habitas ubique et ipsos cives contingentes sine scitu, licentia et permissione *judicis et juratorum civium* cum regibus, reginalibus et magistris tavernicorum, capitulorum vel conventuum literis comparare vel nomine pignoris aut alio quovis colore perpetuationis recipere, neque quispiam civium et hospitum Cassoviensium cuiquam ad debita solvenda praedictas haereditates obligare possent atque valeant. (II. 4.)

9. Item. Quicumque extraneorum supervenientium et curiensium ac etiam civium et incolarum civitatis Cassoviensis ipsas emptiones vel impignorationes inter concives eorum facere aut se ad aliqua debita persolvenda obligare voluerint, hoc illi facere aliter non possunt, nisi ex scitu, consensu, literis et licentia iudicis et juratorum eorundem. Et sic tales literae in praesentia quorumcunque iustitiariorum regni vigorem perpetuae obtinent firmitatis, aliae autem his contrariae cassae et irritae habentur. (II. 4.)

10. Item. Nullus civis Cassoviensium suas domos et alias haereditates, quocunque nomine vocitata sunt, in ipsa civitate ac territorio et pertinentiis ejus habita et exis-

tentes, cuiquam extraneo, nolenti personalem residentiam in civitate facere, vendere seu alio quaesito colore tradere vel perpetuare potest, neque debet. (I. 3.)

11. Item. Quemcunque eorum ab hac luce absque haeredum solatio decedere contigerit, is haereditates suas resque et bona mobilia et immobilia cujuscunque generis existant, quibus maluerit, in suis extremis legandi et dimittendi plenam et liberam facultatem habet. (I. 4.)

12. Item. Si quispiam ex eisdem intestatus decesserit, extunc haereditates resque et bona ejus per judicem et juratos cives ac per eorum homines, per ipsos ad id deputatos, in tres partes dividantur aequales, quarum una in elemosinas et aliae duae pro munimentis et aedificiis aliisque negotiis civitatis dispensentur. (I. 15.)

13. Item. Si quis ex civibus et incolis civitatis quoscunque excessus aut quaecunque maleficia commiserit et in quacunque notam quocunque modo inciderit et hinc fugitive recesserit, extunc neque regia Majestas, neque praelati et barones, neque judex et jurati cives civitatis Cassoviensis bona et haereditates fugitivi occupare vel auferre valent quovis modo, sed ipsae haereditates et bona salva et integra in manibus uxoris, filiorum et haeredum consanguineorumque ipsius fugitivi, ne spes redditus adimatur, permanere debent et nullo quaesito colore dissipari. Si autem nulla spes de illorum redditu extiterit, judex et jurati cives laesis, injuriatis ac etiam creditoribus, prout videbitur juri consonum, ex haereditatibus et bonis ipsius fugitivi satisfactionem impendere debent. Residuo bonorum uxori, filiis et haeredibus omnibus modis remanente. (I. 14.)

14. Item. Si fugitivi caruerint haeredibus et con-

sanguineis, nec ad civitatem redierint, tunc iudex et jurati de bonis ejus, quibus convenit, satisfaciant. Residuum pro utilitate civitatis impendatur. (I. 14.)

15. Item regia Majestas, praelati et barones vel magistri tavernicorum neminem ex ipsis civibus pro quibuscunque eorum excessibus privare debent haereditatibus rebusque et bonis eorum in toto vel in parte, sed talis juxta qualitatem excessus in persona puniri debent. Haereditates autem et bona eorum illaesa permoneant in manibus uxoris, filiorum, haeredum et consanguineorum hujusmodi delinquentis. (I. 17.)

16. Item. Quod ipsi cives Cassovienses aut alter ipsorum vel homines seu familiares eorundem pro victuum suorum necessaria acquisitione diversa climata regni perlustrantes, in civitatibus, oppidis et villis tam regalibus, quam aliorum quorumcunque in personis judicari aut res et bona eorundem mercimonialia et alia quaecumque ad cujusvis instantiam arestari sub poena occupationis talium possessionum, in quibus contrafactum fuerit, nequaquam debent. Sed si quis aliquid actionis contra eos habuerit, id in praesentia iudicis et juratorum civium dictae civitatis Cassoviensis legitime prosequatur, ex parte quorum iidem omnis justitiae complementum *exhibere* tenebuntur omni querulenti juris ordine et consuetudine ipsius civitatis in hac parte observatis. (II. 5.)

17. Quod nullus regnicolarum nostrorum, signanter mercatores cum alienis seu extraneis mercatoribus seu commutatoribus unionem in mercantiis aut societatem ac commercium sub poena capitale ac perditionis rerum ac bonorum suorum habere debeat quovis modo. ¹⁾

¹⁾ A lap szélén: Ex quarto Sigismundi.

18. Item quicumque civium aliquas haereditates in eadem civitate et territorio ac pertinentiis eius existentibus juxta legitimam civitatis consuetudinem emerit hujusmodique emptioni intra anni circulum contradictum non fuerit, extunc emptor talium haereditatum transacto anno ipsas haereditates absque quorumlibet contradictione tenebit et possidebit. (I. 5.)

19. Item. Judex et jurati cives aliique civitatis officiales, prout antiqua consuetudo requirit, post anni revolutionem hujusmodi judicatum et officiolatus in manus civium et communitatis resignare tenentur. (I. 16.)

20. Quod ipsi cives debito et consveto tempore singulis annis judicem et juratos cives, quoscunque voluerint, liberam eligendi habeant facultatem. (I. 7.)

21. Quod ipsi virum idoneum, quem voluerunt, in ipsorum plebanum et pastorem animarum suarum eligere valeant et ad acceptandum alios plebanos et judices per quemcunque forsitan in medio ipsorum constituendas non sint adstricti, neque compellantur. (I. 6.)

22. Quod omnes et singuli cives ac tota civitas Cassoviensis ab omni solutione quorumlibet *tributorum seu teloniorum* tam regalium, quam alterius cujusvis status et conditionis hominibus, ubivis per totum regnum exigí solitorum, exempti sunt in perpetuum et supportati habentur. (Zsigmond. 1405. 17. §.)

23. Item. A solutione *tricesimarum* de quibuscunque mercibus, animalibus et rebus ac bonis ipsorum venalibus, cujuscunque generis existunt, ubique per regnum Hungariae et in quibuscunque locis tricesimarum facienda ex speciali divorum regum gratia similiter perpetuo exempti et libertati existunt. (L. V. László király 1454-ben kelt

szabadalomlevelét. Kassa v. titkos levéltára, E. Tricesima 7. jelzés alatt. L. jelen mű oklevéltér XIII. sz. alatt.)

XII.

Nos Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungariae etc. rex. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod inter caeteras curae nostrae sollicitudines, quae suscepti regii diadematis fastigio non modicae, sed plurimae occurrunt ad fidelium nostrarum, civium nostrorum et populorum civitatum nostrarum liberarum tanto diligentius invigilare inducimur commodum et augmentum, quanto ipsorum praerogativa profectus culmini nostro procuratur. Verum diligenti consideratione intuentes statum et conditionem civitatis nostrae Cassoviensis quam nutu dominio inter caetera ubertate germinantis terrae et praesertim fructuositate montium vinearum tam habundanter decenterque fulcitam inspeximus, quod vinis in eisdem vineis provenientibus ne dum eadem nostra civitas, sed et aliae regni nostri partes uberrime possent sustentari, animadvertentes nihilominus, quod per frequentem adductionem vinorum alienorum extra territorium eiusdem nostrae civitatis provenientium civibus et hospitibus eiusdem nostrae civitatis intollera-bilia damna irrogantur, dignum duximus et conveniens arbitramur de regiae considerationis providentia, quae curam gerens subditorum eorum commodum et statum sollicite consuevit procurare. Ipsos nostros cives ab huiusmodi notabilibus damnis et derogaminibus periculis adhibito regali remedio opportuno eripere velle et

debere, habito superinde una cum praelatis et baronibus regni nostri consilio et deliberatione praematura sanximus, statuimus et decretum deinceps perpetuis futuris temporibus firmiter observandum ordinavimus, ut nullus omnino hominum regnicola vel forensis, utputa praelatorum, baronum, nobilium seu ignobilium vel civium, demptis incolis et inhabitatoribus vigintiquatuor civitatum terrae nostrae Scepusiensis, vna extra territorium dictae civitatis nostrae procreata sub quibuscunque rationibus, occasionebus vel cautelis ad dictam nostram civitatem apportare seu adduci facere et in eadem deponere audeat vel praesumat, sed huiusmodi libertatis praerogativa duntaxat praefatarum, Cassoviensis et vigintiquatuor terrae nostrae Scepusiensis civitatum cives et hospites perpetuis temporibus gratulari volumus et gaudere harum nostrarum sigillo nostro solito consignatarum literarum testimonio mediante, quas ipsis civibus civitatis nostrae Cassoviensis duximus concedendas. Datum Cassoviae feria quinta proxima post festum Paschae Domini anno eiusdem millesimo quadringentesimo undecimo.

XIII.

Commissio domini regis.

Nos Ladislaus Dei gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. rex ac Austriae et Stiriae dux, necnon marchio Moraviae etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod cum gloria regum in multitudine populorum et decus ac robur regnorum in divitiis et amplitudine consistant civitatum,

expedit principibus omni diligentia intendere, populis servandis et beneficentia augendis ac civitatibus magnificandis et fovendis utpote ex quibus praemissa regum et regnorum commoda procedunt, quatenus principantis et hoc et laudetur discreta providentia et status utilitatem augmentumque summat. Qua de re grata consideratione pensavimus multimoda servitiorum genera, quae civitas nostra Cassoviensis eiusque cives et communitas praedecessoribus nostris regibus et regno Hungariae ac ejus sacrae coronae semper integra mente fideles, ut veridico testimonio docemur, primum ipsis praedecessoribus nostris regibus et tandem condam serenissimae principi, dominae Elizabeth reginae Hungariae, genitrici nostrae carissimae et nobis eotunc prima incunabula nostrae infantiae agentibus, in rebus diversis et multarum adversitatum et gwerrarum tempore adeo constanter exhibuerunt, ut quamvis sepius a pravis et regios honores ac statum persequentibus viris, impugnationes gravissimas, dampna rerum, pericula personarum ac alias diversas calamitates et multas temporum injurias susceperint et pertulerint, nuncquam tamen a vere fidei semita visi sunt deviasse, sed eo clarior ipsorum fides evatis, quo incommoda suscepit graviora. Consideramus quoque sumptuosas expensas ipsorum civium et civitatis praedictae, quas iidem pro conservandis juribus nostris praemissis gwerrarum temporibus liberaliter et copiose fecerunt et habuerunt. Pro quibus omnibus ac etiam in recompensam et pro satisfactione omnium praemissarum expensarum civium et civitatis praedictae, quorum summa ad tringintaduo milia florenorum auri, prout id certis documentis didicimus, se extendit, sed et pro solutione illorum mille florenorum

auri; quos ultra dictas alias expensas praefati cives et civitas novissimis diebus nostrae Majestati pro certis necessitatibus nostris nomine mutui et sub spe restitutionis dederunt et assignarunt et nichilominus eo respectu, ut cives praefati adimpleant promissionem eorum, quam nobis fecerunt, videlicet civitatem praefatam amplificare civibus et edificiis communire ac ultra id nobis et successoribus nostris regibus Hungariae ac illi regno et ejus incolis regiae Majestati fidelibus decetero ampliori auxilio et subsidio rerum suarum ac cum personis, rebus et ingeniis ipsorum necessitatum tempore assistere et succurrere, accedente etiam recommendatione et intercessionem fidelis nostri spectabilis et magnifici *Johannis comitis Bystriciensis*, generalis capitanei regni nostri Hungariae, sed et attenta humili supplicatione praefatorum civium et dictae civitatis per medium fidelis servitoris nostri dilecti nobilis magistri Philippi Rudiger ejusdem civitatis nostrae Cassoviensis secretarii in hac re nobis facta, eosdem cives et mercatores, praesentes et futuros universos, de corpore scilicet ipsius civitatis nostrae existentes et illic commorantes, sed et totam communitatem praedictae civitatis nostrae a solutione *tricesimarum* de quibuscunque mercibus, animalibus et rebus ac bonis eorum venalibus aliisque quibuscunque et cujuscunque generis et speciei existant, propriis dumtaxat, ubicunque per regnum Hungariae et in quibuscunque locis tricesimarum nostrarum regalium facienda, ex speciali gratia duximus perpetuo eximendos, libertandos et supportandos, ymmo eximimus, libertamus et supportamus praesentium per vigorem, cassatis tamen ac invalidatis omnibus debitis nostris, quibus ipsis civibus et civitati praefatae

pro praëmissis eorum expensis, ut praemittitur ad triginta duo milia florenorum auri se extendentibus ac dictis aliis mille florenorum auri noviter per eos nobis concessis obligaremur, sed et litteris superinde qualitercunque emanatis. Quocirca nobis fidelibus nostris universis et singulis, comitibus tricesimarum et tricesimatoribus nostris regalibus, praesentibus et futuris praesentium notitiam habituris, firmiter praecipiendo mandamus; quatenus amodo imposterum quoscunque cives et mercatores dictae civitatis nostrae Cassoviensis, de corpore scilicet praedictae civitatis dumtaxat existentes in quibuscunque locis tricesimarum nostrarum ubicunque per regnum nostrum Hungariae habitis ad solvendum de quibuscunque mercibus, animalibus et rebus ac bonis eorum venalibus aliisque quibuscunque cujuscunque generis et speciei existant, propriis dumtaxat, quamcunque tricesimam contra formam praescriptae in genere artare et compellere aut ratione non solutionis tricesimae in personis vel rebus impedire aut dampnificare nusquam et nequaquam praesumpnatis, nec sitis ausi modo aliquali. In hujus autem rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes concessimus litteras nostras pendentes secreti sigilli nostri; quo ut rex Hungariae utimur, munimine roboratas, quas post earum lecturam semper reddi jubemus manibus exhibentis.

Datum Pragae in festo beati Johannis ante portam latinam anno Domini millesimoquadringentesimoquingagesimoquarto, regnorum autem nostrorum anno Hungariae etc. quartodecimo, Bohemiae vero primo.

Hátán: 12. Registrata. Jo. (hannes). M.

XIV.

Commissio domini regis.

Ladislaus Dei gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. rex Austriaeque et Stiriae dux, necnon marchio Moraviae etc. Fidelibus nostris dicatoribus et exactoribus lucricamerae nostri in comitatibus *Abawy-wariensi* et de *Sarus* constitutis praesentes visuris. Salutem et gratiam. Exponitur nobis pro parte et in personis fidelium nostrorum circumspectorum iudicis, iuratorum caeterorumque civium ac totius communitatis civitatis nostrae Cassoviensis quaerulose, quod licet universae possessiones eorundem civium in iamfatis duobus comitatibus existentes ac populi et jobagiones ipsorum in eisdem commorantes a solutione dicti *lucricamerae*, fisco regio de eisdem provenire debentes, per praedecessores nostros reges scilicet Hungariae vigore certarum litterarum ac litteralium instrumentorum pro parte eorundem civium emanatorum, gratiose exemptae fuerint et omnino libertati, prout etiam talismodi lucrumcamerae populi et jobagiones ipsorum civium hucusque minime soluissent, tamen vos quadam praesumptionis audacia ducti huiusmodi lucrumcamerae super antefatas possessiones ipsorum civium ac civitatis nostrae Cassoviensis populosque et jobagiones praenotatos contra libertatem praescriptae exemptionis eorum ab ipsis erigere et extorquere interemi atque velletis in praeiudicium dictae libertatis et exemptionis ipsorum atque dampnum. Supplicatum extitit nobis pro parte eorundem civium ac communitatis saepetactae civitatis nostrae Cassoviensis, ut eos in ipsorum libertatibus et exemptionibus manu-

teneremus. Unde fidelitati vestrae serie praesentium firmissime praecipientes mandamus, quatenus, si res sic se habent, prout nobis superius narrantur, antefatos populos et jobagiones memoratorum civium et communitatis antefatae nostrae civitatis Cassoviensis, ut praemittitur, in praefatis eorum possessionibus in antedictis duobus comitatibus existentibus, commorantibus contra formam exemptionis eorundem ad solvendum lucrum-camerae compellere siye artare aut eos occasione non solutionis eiusdem in personis rebusque ac bonis eorum impedire, molestare seu quovismodo dampnificare nusquam et nequaquam praesummat, nec sitis ausi modo aliquali, gratiae nostrae sub obtentu. Et hoc idem injungimus futuris dicatoribus et exactoribus huiusmodi lucricamerae nostrae, comitatum praescriptorum inviolabiliter observare, praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum Pragae in festo beatorum Philippi et Jacobi apostolorum anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimoquarto, regnorum autem nostrorum anno Hungariae etc. quartodecimo, Bohemiae vero primo.

XV.

Commissio propria domini regis.
Nos Mathias Dei gratia rex Hungariae, Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod fideles nostri prudentes et circumspecti Joannes Tockler et Stephanus Reich jurati cives civitatis nostrae Cassoviensis nostrae Maiestatis venientes in conspectum, in suis ac iudicis et caeterorum civium eiusdem civitatis nostrae nominibus

et personis Maiestati nostrae exponere curaverunt, quomodo ipsi in illa civitate in certis locis pontes tenere et conservare necessario haberent, ad quorum conservationem annuatim magnam quantitatem pecuniarum, quod ipsis in eorum propriis expensis tollerare nimis onerosum foret, expendere essent coacti. Quoniam autem per illam civitatem multi mercatores et negotiatores homines cum curribus oneratis ab externis regnis et praesertim ex regno Poloniae frequenter perlustrare et deambulare haberent, per quorum frequentiam pontes ipsos saepius destructos dicti cives nostri confestim iterum atque iterum in eorum propriis expensis reformari facere cogerentur, supplicarunt itaque Maiestati nostrae praefati cives nostri in suis ac aliorum praedictorum civium nostrorum personis, ut eisdem id gratiose annuere et concedere dignaremur, ut ipsi saltem a mercatoribus et negotiatoribus cum curribus oneratis ex Polonia vel aliis regnis externis ad dictam civitatem nostram venientibus aliquam solutionem tributariam exigere possent.

Nos igitur volentes commodo et utilitati ipsius civitatis nostrae in hac parte consulere et ut civitas ipsa ac cives nostri praefatos pontes et eorundem frequentes ruinas reformare et debita restauratione compactos deinceps eo melius atque facilius tenere possint et conservare, supplicatione huiusmodi exaudita eisdem civibus et toti communitati dictae civitatis nostrae id gratiose duximus annuendum et concedendum annuimusque et concedimus per praesentes, ut ipsi in illa civitate nostra, ubi eis melius et competentius videbitur, *rotam in signum exactionis tributi erigere* tributumque ab omnibus mercatoribus et negotiatoribus ex Polonia vel ab aliis regnis

externis duntaxat modo praemisso cum curribus oneratis eo venientibus hoc modo, quod a singulo uno curru rebus mercimonialibus onusto singulam tertiam partem unius floreni hungaricalis et non plus perpetuis semper successivis temporibus erigere et erigi facere valeant atque possint, ita tamen, quod ipsi cives nostri pontes ipsos debito modo ac cum bona et stabili firmitate in omnibus locis necessariis in ipsa civitate nostra exinde continuo tenere debeant et conservare. Quocirca vobis praefatis mercatoribus et negotiatoribus hominibus ex Polonia vel aliis regnis externis ad ipsam civitatem nostram curribus oneratis venientibus praesentium notitiam habituris firmissime praecipimus et mandamus, quatenus dum et quando et quotiescunque cum rebus et bonis vestris mercimonialibus ad ipsam civitatem nostram, locum scilicet exactionis dicti tributi perveneritis, extunc ab omnibus et singulis curribus vestris, rebus mercimonialibus onustis, secundum limitationem praescriptam verum et iustum tributum exactoribus huiusmodi tributi persolvere debeatis et aliud facere non praesumatis, praesentes autem, quas sigillo nostro inpendenti communi fecimus, reddatis praesentanti. Datū Budae feria secunda proxima ante festum beati Georgii martyris anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo, regnorum nostrorum Hungariae etc. anno vicesimo primo, Bohemiae vero nono.

XVI.

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex, semper augustus ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae

etc. rex. Fidelibus nostris universis et singulis plebanis seu ecclesiarum parochialium rectoribus intra praedicti regni nostri Hungariae ambitum constitutis et existentibus. Salutem et gratiam. Gravem querelam in personis providorum iudicis, iuratorum et universorum civium civitatis nostrae Cassi maiestati nostrae porrectam non sine gravi motu animi nostri percepimus plurimum displicenter, quomodo nonnulli forent forenses homines et specialiter mercatores de regno Poloniae, qui ducti temeraria praesumptione in eorundem civium nostrorum iacturam conspirantes postergantesque aut potius ignorantes praedicti regni nostri laudabilem consuetudinem quampluries ex eisdem nostris civibus ratione et praetextu debitorum aut alias in praesentiam *universitatis Cracoviensis* citari facere procurantes eosdem diversorum processuum, sententiarum et excommunicationum nexibus niterentur perturbare in eorundem praeiudicium, imo verius nostrae Maiestatis et libertatum regni nostri praedicti vilipendium non modicum et iacturam, quorum omnium et singulorum videlicet citationum, processuum, sententiarum, denuntiationum et aliarum similium executionum vos tanquam si ad hoc de iure teneremini assiduo et continuo nullo a nobis habito superinde mandato nobisque irrequisitis pleno effectui mancipare. Verum cum consuetudine et libertate praedicti regni nostri Hungariae nemo regnicolarum nostrorum in factis quibusvis praescriptum in causis iudicium seculare concernentibus aliquorum iudicum forensium iudicio debeat subiacere, exceptis duntaxat spiritualibus immediate iudicio sedis apostolicae subiacentibus, si quas quoque oriri contingit nostri iudices ad hoc deputati possunt et

debeant iudicare. Volumusque huiusmodi consuetudinem et libertatem regni nostri illibate temporibus singulis observare. Igitur fidelitati vestrae nostro regio damus sub edicto mandantes, quatenus amodo in posterum ab executione quavis praedictarum citationum, processuum, sententiarum, denuntiationum et aliis similibus, quae per praedictos mercatores et alios quosvis forenses homines specialiter polonos contra praedictos cives nostros auctoritate et prorogata universitatis studii et alias cuiuscunque extranei iudicis procurarentur, supersedere et omnino cessare in eandemque vos ulterius nequaquam intromittere quovismodo debeatis, secus sub poena amissionis vestrorum beneficiorum facere non ausuri. Praesentes post lecturam reddi edicimus exhibenti. Datum Posonii quinta feria proxima post festum beatorum Simonis et Iudae apostolorum anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo secundo, regnorum nostrorum anno Hungariae tricesimo sexto, Romanorum vero decimo tertio et Bohemiae tertio.

Relatio Petri filii Henrici de Berzeviche *magistri tavarnicorum* regiae maiestatis.

XVII.

Prelati, barones, nobiles et procures regni Hungariae universi. Honorabilibus et circumspectis viris plebanis, iudici iuratisque civibus ac maioribus tam civitatis Chassoviensis, quam oppidorum et villarum circumiacentium et vicinorum ibidem positorum. Salutem et honorem. Displicenter admodum audivimus, qualiter quidam scolares in Cracovia commorantes novo quodammodo adinvento,

contra libertatem regni nostri et consuetudinem hucusque semper observatam, quos volunt ad dictam Cracoviam in praesentiam iudicum scholae Cracoviensis per apostolicam sedem, ut dicitur, deputatorum citant, conveniunt trahereque nituntur in causam ita, ut per hoc hii quos taliter conveniunt laboribus et expensis ne fatigentur etiam in eorum iustis causis liti cedere cogantur et astringantur. Et quia libertas huius regni vetustissima consuetudine observata semper huiusmodi habetque pro praesenti, ut nemo contra limites suas trahatur iudicialiter in quibuscunque causis quam nos modis omnibus vigorosa observatione manutenere cupimus volumusque defensare et tueri. Quamobrem vos et vestrum quemlibet monemus et requirimus, nichilominus mandantes committimus, quatenus praefatos scolares, incolas scilicet dicti regni nostri et cunctos eorundem fautores, quos scilicet eisdem in praemissis operam facto vel consilio qualitercunque dare inveneritis si ad legitimam (kiszakadt) requisitionem ab huiusmodi attentatis suis non cessaverint per infiscationem omnium bonorum eorundem tamquam contra libertates nativae patriae malignantes, quos et nos praesentibus tamquam regni emulos proscriptos et bannitos condemnamus taliter emendare et ab eorum talismodi perversis conatibus retrahere et artare debeatis, ut metu huiusmodi pene alii consimilia attentare pertimescant portitoresque et delatores litterarum citationum seu quaruncunque aliarum iudicialium etiam aliis condignis peius citra tamen effusionis sanguinis afficientes et supponentes per hoc tamen nolumus quin illi causas suas coram ordinario iudice spirituali aut temporali juxta exigentiam qualitatemque et condi-

tionem ac merita ipsarum causarum valeant in hoc regno persequi movere et tractare, quibus per dictos iudices competentes dum per eosdem causantes requisiti fuerint, iudicium merum plenissimamque iustitiam praecipimus ministrari. Datum *Budae* feria secunda proxima ante festum Exaltationis sanctae Crucis anno Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo sexto.

Hátán más kézzel: „Litera regni, ut ad nullius instantiam teneamur comparare in iudicio spiritali Cracoviae“.

XVIII.

Praelati, barones, nobiles et proceres regni Hungariae universi venerabili domino N. vicario sedis et episcopatus ecclesiae *Agriensis*: Salutem et honorem.

Gravis admodum querela ex parte iudicis, civium et totius communitatis civitatis Cassoviensis nobis in eo est porrecta, quod cum ipsi vigore privilegiorum, gratiarum et libertatum a divis regibus dicti Hungariae regni ipsis concessorum et indultarum omnium causarum seculorem iurisdictionem concernentium inter ipsos et eorum subiectos moveri contingentium iudicium facere iustitiamque superinde querulantibus ministrare habeant, vos tamen ecclesiasticae iurisdictionis, cui ibidem praeesitis, limites transgrediendo in alienam messem falcem ponentes passim ad cuiusvis querulantium instantiam et sibi subiectos utriusque sexus homines coram vobis trahi mandaretis in causam severitate ecclesiasticae censurae ad id compellendo in eorum iurium derogamen vexationemque non modicam et importabilem propriarum personarum tribulationem. Super quo nobis ex parte

eorundem attentius extitit supplicatum, ut ipsis in eo de condigno remedio provideremus opportune. Unde quia hoc infantiae Serenitatis domini nostri electi regis tempore tam in administratione iustitiae, quam et circa defensionem iurium regnicolarum nostri interest unicuique providere iustum fore cognoscimus, ut unusquisque iudicum contentus esse debeat potestate sibi de iure limitata. Quamobrem honorabilitatem vestram requirimus eidem serius committentes, quatenus receptis praesentibus vobis in vim legitime monitionis decretis et transmissis sic in administratione iustitiae sedi cui praesidentia subiectis hominibus taliter consulere velitis et debeatis, ut aliis per hoc iniuriam non videamini commisisse sicque in antea per hoc ut incolas, hospites et indigenas praescriptae civitatis *Cassoviensis* et eiusdem civitatis subiectos in prophanis causis seculareque iudicium concernentes ad quorumcunque instantiam adtrahi attractosque iudicio vestro stari faceretis ipsis iniuriari per iudicemque facere nullatenus debeatis, alioquin timere poteritis non in merito poenam iniuriantibus iure inpositam ad ipsorum querulatiā instantiam exequendam.

Datum Budaë feria secunda proxima ante festum Exaltationis Sanctae Crucis anno Domini millesimo quadringentesimoquadragesimosexto.

Kivül egykorú kézzel: Litera *regni*, ut non teneamur comparere in causis civilibus Agriae. Datum 1446.

XIX.

Commissio propria domini regis.

Joannes dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae et Croatiae. Fidelibus nostris universis et singulis, egregiis

et nobilibus, decimatoribus ac nonas vinorum exigentibus, versus partes superiores huius regni nostri ubicunque constitutis et constituentibus. Salutem, et gratiam. Expositum fuit maiestati nostrae pro parte fidelium nostrorum prudentum et circumspectorum iudicis et iuratorum, civium totiusque civitatis nostrae Cassoviensis, qualiter alias ipsi et ipsorum nonnulli, dum et quando pro colligendis vineis ipsorum tempore vindemiarum ad vineas suas in istis partibus passim habitas ivissent indeque vina ipsorum reducere voluissent, pro levibus causis frequenter in locis decimarum et nonarum ad instantiam quorumcunque hominum arrestati et deinde pactati fuissent, quae res eisdem exponentis et damnosa extitisset et iniuriosa. Supplicabatur itaque maiestati nostrae nomine eorundem exponentium, ut ipsorum indemnitati consulere dignaremur. Nos autem praefatos exponentes in ipsorum privilegiis et libertatibus instar aliarum liberarum civitatum nostrarum conservare volentes et praeterea cum iuxta contenta generalis decreti huius regni nostri, non liceat quampiam arrestari seu detineri autemque coram iudice quisque suo convictus fuerit. Mandamus fidelitati vestrae et vestrum cuilibet harum serie firmiter, quatenus visis praesentibus deinceps praefatos exponentes in locis decimarum et nonarum vestrarum nequaquam arrestare, (sic) praesumatis, sed eosdem cum curribus, equis et vinis ipsorum libere ire et redire permittere et permitti facere debeatis et teneamini, demptis his causis solum, quae ad culturam vinearum pertinent et in quibus alias arrestatio merito facta fuisse perhibetur. Quod si quispiam contra praefatos exponentes in iudicio agere vult vel contendere, id coram et in praesentia iudicis dictae

civitatis nostrae experiri debeat. Secus non facturi praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in festo beatae Luciae virginis et martiris anno domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

XX.

Joannes dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae et Croatiae etc. fidelibus nostris egregiis et nobilibus universis et singulis theloniatoribus ac vices eorum gerentibus intra ambitum huius regni nostri Hungariae ubilibet constitutis et existentibus Salutem et gratiam. Exponitur maiestati nostrae in personis fidelium nostrorum prudentium et circumsectorum iudicis et iuratorum civium ac totius communitatis civitatis nostrae Cassoviensis, quod licet ipsi ex gratuita liberalitate predecessorum nostrorum divorum Hungariae regum tali privilegio ab antiquo usu fuissent, ut ipsi more aliarum civitatum liberarum nostrarum nullibi de personis eorum rebusque thelonia exolvere cogi consuevissent, neque ad id coacti fuissent, tamen nonnulli theloneatorum et vices ipsorum gerentium, frequenter super eisdem exponentes in eundo et redeundo passim per thelonia ipsorum tributa exigere et eosdem propter non solutionem theloniorum vexare consuevissent in praeiudicium libertatis praefatorum exponentium manifestum. Quoniam autem nos omnes subditos nostros in antiquis iuribus et libertatibus eorum conservare volumus, idem fidelitati vestrae et cuilibet vestrum harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus visis praesentibus a modo deinceps thelonia super ipsos exponentes neque de personis neque de rebus

ipsorum exigere audeatis, sed ipsos per terras et thelonia vestra liberas ire et redire permittere et permitti facere debeatis. et teneamini gratiae nostrae sub obtentu, secus ne feceritis, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Budae in festo annunciationis beatissimae virginis Mariae. Anno domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo.

XXI.

Commissio propria domini regis.

Joannes dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae et Croatiae etc. fideli nostro magnifico Jacobo Thornally (igy!) thesaurario, futuris etiam thesaurariis nostris. Salutem et gratiam. Quoniam nos fideles nostros prudentes et circumspectos iudicem et iuratos caeterosque cives et incolas civitatis nostrae Cassoviensis simulcum rebus, bonis et possessionibus ipsorum in eorum antiquis privilegiis et libertatibus eorundem conservare et defendere volumus, itaque mandamus fidelitati vestrae harum serie firmiter, quatenus praefatos cives et incolas dictae civitatis nostrae Cassoviensis contra eorum *libertatem* neque in personis, neque in rebus, bonis et possessionibus ipsorum molestare, turbare aut impedire audeatis, sed eosdem in eisdem manutenere et protegere debeatis et teneamini, gratiae nostrae sub obtentu secus non facturi, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Budae in festo annuntiationis beatissimae virginis Mariae. Anno domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo.

XXII.

A)

... yder seiner ... vor Krieg und Haderey vor-
 hütte, so er das ... das Wytbea und Weysen oder
 vnverstendige etliche ... unnützlich Verschwendung des
 yren, etlich des durch Unversorgnus (?) yrer Hantyrung
 yn Abgang und Armut fallen und dan ausz Notdorft
 oder Scham beweget und gedrungen yre güter eynczlich
 mit der Czeyt heymlich vorkaufen, wbergebn und so sy
 nicht haben, nemen sy die Flucht. Auch etwan wnczym-
 lich Contract ym kaufen machen wider Recht und gute
 Sytten, derhalben die Parthey yn Krieg, Unrhw, on
 Willen yn Kosthen und Schaden wachsen, das abczw-
 bendn (-abzuwenden) und pöszer Ordnung bestellen
 alles vormygen gefliessen. Darumb so ordnent seczen
 und wellen, das alle und yde Kauf oder Vorkauf ligender
 oder unbe (weg) licher Gutter sollen und kreftig und
 wnmechtyg genannt und gehalten werden, die Unwissen
 und Willen der Herrn Richter gescheen. Darumb so
 wellen wier, das eyn yeclicher, der do Stanterb oder
 Ligend bey dyser Statt, nemlich Hawsz, Hoff, Weyngarthen
 Ackherland, Wysen oder Pawmgärthen vorkaufen wyll,
 soll das vor dem Kauf *dem Herrn Richter* czw wissen
 thwn und geben und darnach den Kauf, wie und yn was
 Gestalt oder Condicion gescheen sey, lossen mit aller
 Gerechtikeyt eynschreyben Gott czw Lob, gemeynen
 Nucz czw Gut ... bey dem Richterombth des ersamen
 Herrn Andreas Melczér dy czeyt Richter. Am Montag
 vor Elizabeth ... 1535.

A. Protocollum fassionarium super haereditatibus ab anno 1535 usque annum 1653-um^a című irott könyv első, csonka lapján.

B)

Feria secunda post quasimodo. Fuit senatus et communitalis congregatio et conclusum est, ut in liberis nundinis hic Cassoviae omnibus reliquis regnicolis sit liberum pannos ad ulham divendendi, sed non Moravis, neque Bohemis, neque Austriacis, neque polonis, neque Silesiis, neque Ruthenis, neque aliis quibuscunque forensibus.

C)

Der Tuchscherer¹⁾ Sach.

Notandum, das ein ersamer Rath auf anlagend erbaren Meister der Tuchscherer yn dieser Statt Cascha wonhaftigen aus billichen Ursachen bedacht beratschlaget und beschlossen hat, das ein iglicher Tuchscherer für sich selbst einen Laden oder Gewelbe soll und moge halten und ein iglicher von solchem Gewelbe jerlich der Statt fl. 3. Czingelt geben. Auch zum neuen Richter mit dem Geschenck sich also verhalten, wie die anderen Czechen noch löblicher alter gewonheit zu thun pflegen. Solchs ist zu Urkund yns Statbuch zu schreiben befohlen worden ex consilio. Actum feria 3 post dominicam Exaudi. 1561.

D)

Notandum.

Conclusum est a senatu, ut procuratores suam quamlibet partem in quibuscunque causis emergentibus

¹⁾ Posztónyírók.

tam inter cives, quam inter extraneos ante contestatam litem aut ante tertium juridicum terminum compositionis et concordiae faciendae gratia diligenter admoneant et eis dicant, quod senatus testibus in hujusmodi causis et terminis acceptis et examinatis, sententiam proferet. Si autem partes talem finalem sententiam expectare noluerunt, sed concordiam fecerint, concordiam quidem facere poterunt. Sed quia multum negotii facesserunt et impederunt, quo minus aliorum causae levare potuerint, mulctabuntur in florenos decem irremissibiliter exigendis ab utraque parte simul et indivisim. Et haec ad *procuratorum* instantiam jussit senatus pro memoria consignari.

Actum feria sexta ante Egidii.

E)

Conclusum est per senatum, ut tempore incendii alicujus, quod Deus avertat, in civitati eorti, primi et tertii quartalis cives statim cum securis et vasis aquariis ad eum, in quo incendium factum, locum occurrant et ignem supprimant et extinguant.

Secundum quartale civitatis convolet armatis in anibus ad domini judicii aedes facturi imperata.

Quartum autem similiter manu armatu conveniat in domum civitatis senatoriam, omnes mandata ibi audituri atque executuri.

Actum feria sexta ante Conversionis Sancti Pauli apostoli. 1568.

E)

Articuli inclytae communitatis annorum 1612.

Articuli, quos inclyta communitas regiae ac libera

civitatis Cassoviensis, reelecto et renovato amplissimo senatui proposuit et praescripsit.

1. Elsőben az nemes és böcsületes Kassa szabad városának firmindere és az egész választott keresztyény község azon kéri az böcsületes tanácsot: mivelhogy Isten kegyelmességéből ecclesiánkban jó tudós és hasznos prédikátorink vannak, provideáljon ő kegyelmek, hogy az *oskolában* is mind magyar, mind német nyelven való tudós és szorgalmatos tanítók legyenek, kik az ifjúságot szabad tudományokban és jó erkölcsökben hasznosan és dicséretesen taníthassák és informálják, kiváltképpen jó tudós emberre legyen gondjuk, az kire az magyar kántor és collega tisztit bízassák; szükséges az is, hogy az gróf uraim minden kántorban egyszer-egyszer az oskolába menvén, az tanítókhoz és tanulókhöz hozzálássanak és az ő profectusokra és az disciplinára szorgalmatos gondjuk legyen ő kegyelmeknek, mert az oskola az ecclesiának seminariuma.

2. Minthogy egy ecclesiában vagyunk és egyféle ceremoniával élünk mindnyájan ez királyi szabad városban, *kire hittel is köteleztük magunkat, az város igazságát felváltván*, mind magyar, német és tót, kívánja az böcsületes nemes község, hogy az tanácsbeli uraim azon ceremoniákkal és szentségekkel is gyakran éljenek és így másoknak is példát adjanak ő kegyelmek.

3. Azt akarja az böcsületes nemes község, hogy az mely böcsületes nemes urainkat választottuk bíró uram ő kegyelme mellé, megemlékezvén juramentumáról, melyet ő kegyelmek fejedelmünknek, városunknak és bírának praestált ő kegyelmek, engedelmesek legyenek, valamit bíró uram és az böcsületes nemes tanács valamelyiknek

imponál, az mire elégséges, *még ne vonja az közönséges szolgálattól magát.* Mert általán fogva az böcsületes község azt nem szenved, hanem más remediumot talál benne, ha valaki engedetlen leszen.

4. Az *építőtisztben* levőknek meghagyja az böcsületes nemes tanács, hogy szorgalmatosan lássanak az *malmokhoz*, vigyázzván, hogy az városbeli ember az régi szokás szerint nappal örölhessen, ne éjszaka, az mint ekkeddig volt; a mellett minden módatlan dolgokat távoztattassák és fogadjanak oly fűréréket, kik józanon és szorgalmatosan, kár nélkül szolgáljanak és az szegény embereket mód nélkül ne sarcoltassák.

5. Az idegen *kalmároknak*, az kik az város igazságát fel nem váltották, ne engedje az böcsületes nemes tanács hogy egyaránt áruljanak az *purgeleites* ¹⁾ emberekkel az piacon.

6. Az *vásárbírónak* meg kell hagyni, hogy mindenfelé vigyázzon szorgalmatosan az piacon és képes árat rendeljen mindennek; ha valamit hoznak az vásárra, ne engedje az kufároknak venni, míg az városbeli ember kiki az ő szükségére valót be nem vásárolja; ha pedig valamelyiket rajta éri, szabad legyen marháját elvenni és megbüntetni. Az városbeli *purgeleites* embereket ne tiltsa az vásárlástól és árulástól, szabad azoknak egész napestig mindenkor árulniok.

7. Az *patikatisztben* levő uraim vigyázzanak jól az *singre* és egyéb *mértékekre*, hogy mindenekben igaz mérték, jó rendtartás és mód megtartassék.

¹⁾ Bürgerrecht.

8. Az böcsületes nemes tanácsnak legyen arra is gondja, hogy az tisztviselők és mások is, az kik az közönséges városnak adósok, adósságokat eligazítsák és megfizessék. Az város számára elbecsült házakat ő kegyelmek eladják és az árát felvegyék.

9. Provideáljon az nemes tanács, hogy az városnak minden utcái és kiváltképpen az cinterem és piacz tisztán tartassék.

10. Szükség az is, hogy az város körül való épületre elegendő fa legyen mindenkor készen.

11. A böcsületes N. T. csináltassa meg az város körül az utakat és az vízárkokat megtisztíttassa, az gát-szögnél és Kerekretnél; az hol az víz folyásából az szántóföldekre kiszakadott és az városbelieknek nagy kárt teszen, provideáljon ő kegyelmek, hogy praecaveáltassék az a kár ennekutána.

12. Az *bortisztben* levő uraim ne vegyenek ezután borokat kedvezésből, az mint ekkeddig cselekedték, vigyázzanak jól az olyanokra, az kik az város szabadsága ellen bort árultatnak, magok között egymástól borokat ne vegyenek, bíró uram és az N. T. hire és engedelme nélkül.

13. Az városban levő *céheket* és mesterembereket az N. T. az ő szabadságokban megtartsa és minden illendő dolgokban segítse és oltalmazza.

14. Rendeljen ő kegyelmek az böcsületes község közül, nem az község kívül, és kiváltképpen az öreg uraim közül *testamentariusokat* és *divisorokat*, hogy az szép rendtartásokat, az oszlásnak módját és rendit az ifjabbak is észekbe vehessék és az öreg uraimtól megtanulhassák és így senkinek semmiben injuriája ne legyen.

15. Legyen gondja az böcsületes nemes tanácsnak az *szegény árvákra* is, hogy azok attyok halála után örökségekbe és javokba megmaradhassanak. Az *tutorok* pedig tartozzanak esztendőnkint számot adni az *tutoria*-nak viseléséről.

16. Szükség, hogy az városban értelmes öreg asszony-állatok és *bábák* tartassanak, az kik az gyermekszülő asszonyállatok körül híven és hasznosan forgolódjának.

17. Az conciviseket, az kiknek saját házak nincsen, reá erőltesse az böcsületes N. T., hogy házat s örökséget szerezzenek; legyen zálogjok az város mellett, mint az több conciviseknek. Az Horvát János fiainak hagyja meg ő kegyelmek, hogy ha itt akarnak lakni, házat vegyenek és purgeleitet felváltassanak.

18. Az böcsületes N. T. fogadtasson jó *sernévelőket* és főzessen jó márczokat ¹⁾ és jó sert; ha az concivisek közül biró uramat valamelyik megtalálja egy tonna vagy légel sörnek bebocsátásáért, azt ő kegyelme megengedje, mert avval keveset ártnak az városnak; csakhogy a *sörurak* jó sört főzessenek.

19. Fogadtassanak ennekutána jó szorgalmatos *csordapásztorok*, az kik kárt ne tegyenek az embereknek; az barom behajtásában pedig tartassék az régi szokás. És mivelhogy nyilván vagyon, hogy egynémely atyánk fiai az pásztornak pénzt ígérenk, hogy szántóföldeiekre hajtsa az csordát és azképpen zsírosítsa azt, az olyan sűrű vesztegállás penig az baromnak igen ártalmas: ez okáért jövendőben praecaveáltassék az, ha valakit rajta érnek, büntettessenek meg mind az, az kié a föld, mind az pásztor. Item senki barmának külön pásztort ne

¹⁾ Mézser.

tartson, hanem minden ember akár gazdag legyen, akár szegény, az közönséges város pásztora eleiben hajtsa barmát; ha valaki pedig azt nem praestálná, annak barmát az város majorában behajtsák és különben onnan senki barmát ki ne bocsássák, hanem minden baromtól akármiféle barom legyen, egy-egy forintot vegyenek. Ez pedig az mulcta pénz az gróf uraim kezében szolgáltatassék és ő kegyelmek adjanak számot róla, mikor annak ideje eljő.

20. Szorgalmatos és jó vigyázó *hajtókat és mezőőröket* rendeljen az böcsületes N. T., az kik mindenütt serényen vigyázzván, az mezőt mindenféle kártól megőrizték; az házakra is gondjok legyen ő kegyelmeknek.

21. Rendeljen ő kegyelmek jó *erdőőrzőket* is, kik az erdőkben híven vigyázzanak; ne hagyják úgy vesztegetni, mint ekkorig; az kecskéket se szenvedjék ott, mert azokkal nagy kárt tesznek az erdőbe. Szükség együtt valahol egy darabot tilalmasnak foglalni, az hol senkinek ne legyen szabad semminemű fát vágatni. Ennek pedig bíró uram és az N. T. bizonyos büntetést rendeljen.

22. Mivelhogy közönségesen szó vagyon és az prédikátor uraim is jelentgetik, hogy sok gonoszság vagyon városunkban s az iszonyú fertelmesség igen eláradott, méltó az böcsületes tanácsnak vigyázni és az olyan személyeket szorgalmatosan kikeresni és az kiket abba tapasztalnak, másoknak példájára és rettentésére megbüntetni.

23. Nyilvánvaló dolog, hogy az *mesteremberek*, kiváltképpen az mészárosok, gerberek (timárok), szabók, szígyártók, vargák és asztalosok az embereket felettébb sacoltatják, nevezet szerint az asztalgyártók, az mint

értjük fl. 3 vesznek egy koporsótól. Azért az böcsületes n. tanács megintse mind őket, hogy lelkek jó ismeretek szerint illendőképpen és igazán munkájokat aestimálván, képes áron adja el kiki az ő művét. Ha pedig valamely ez ellen cselekedendik, megbüntesse az nemes tanács az olyat és el ne szenvedje.

24. Az bodnár céhnek is meghagyja ő kegyelmek, hogy jó legényeket tartisanak és az ő¹⁾ edényeket használtatás és fogyatkozás nélkül megcsinálják, az mikor kívántatnak bort kötni, akár éjjel legyen, akár nappal, késés nélkül elmenjenek, az mikor az szükség kívánja, mert ha gondviseletlenségek és késedelmek miatt kárt tésznek, az olyan hívattatott bodnár tartozzék azt megfizetni. Azután ne csináljanak alföldi hordókat, hanem csak kassait.

25. Minthogy az városnak kapuinak a féle kulcsa az városnál vagyon, az böcsületes N. T. viseljen gondot az *porkolábokra és estrásamesterekre*, hogy ne legyen valami fogyatkozás benne.

26. Az *grót tisztben levő uraimnak* ne legyen szabad az város faluiban magok borát árultatni, hanem csak az városét. Sört se neveltessenek, mint eddig az falukon és ne árultassák magok számára.

27. Az böcsületes N. T. megintsék az *patikárius uraimat*, hogy lelkek jó ismereti szerint cselekedjenek, az embereket felettébb ne sarcoltassák, az orvosságokat és recepteket megírt, ép és tiszta jó materiákból csinálják; az régi avas és erőtlen *szerszámokat*²⁾ elvessék és mindenekben az szerint cselekedjenek, az miről Isten és

¹⁾ Ócska.

²⁾ T. i. fűszerszámokat!

ez világ előtt igazán számot adhatnak. Sőt méltó volna megesküdtetni őket, hogy kétszer árán mindent ne adnának, az mint eddiglen cselekedtenek.

28. Az *korcsolyások* is felettébb sarcoltatják és vexálják az embereket, mikor az borokat pincében eresztik velek, az böcsületes tanács ne szenvedjen nekik. Ennek utána legyen az ő ordinarium fizetések négy-négy pénz mind kassai, mind alföldi hordótól.

29. Az *kéménytisztítót* is kell megszécsitani, hogy ne sarcoltassa az embereket; adattassék neki egy nagy öreg kéménytől denar 25 és egy közép kicsiny kéménytől denar 12.

30. Az *sirásót* is hogy ne vexálhasson senkit ennek utána, hanem érdeme szerint legyen contentus igaz jutalommal; rendelte az nemes község, hogy télben adjanak neki egy öreg sirtól denar 75, nyárban den. 60, kicsiny gyermeknek sirjától kedig mindenkoron den. 50 vegyen.

31. Minthogy az szitok és az átkozódás igen eláradott az emberek között, kiváltképpen az lélekmondás még az gyermekektől is hallattatik az utcán, az becsületes N. T. találjon valami remediumot, hogy azt az iszonyú szitkot városunkból kiirtsák és tisztítsák, mert annak csak az jórendüfaluban is tilalma és büntetése vagyon.

32. Nem volna ártalmas, ha az Tót utcán¹⁾ az mely bástyát csinálni kezdtünk vala, megkészülhetne jó módjával; interim az több építés között vigyázzon ő kegyelmek Faulgaszi²⁾ és az Mészár utcán való bástyákra, hogy el ne romoljanak.

¹⁾ A Kovács utca táján.

²⁾ Forgács, ma Deák Ferenc-n. A Forgács, régebben Folgasz a német Faulegasse.

33. Felette igen kívántatnék, hogy egyszer az *határokat* megjáránánk és meglátnánk, mert az öreg emberek elhalván, kevesen vannak, az kik az városnak határát tudnáják (igy !), meddig tart. Ez okáért ne negligálja az N. T. per occassionem ezt revideálni és kiváltképpen az Darholez familiával való pörös határba az viceispánt kihivja ő kegyelmek mentől hamarább lehet az violentiára, az melyet ez elmúlt nyáron patráltak magunk saját határában az Darholez familia.

34. Reávigyáztasson az böcsületes N. T., hogy az zszindelyt és az deszkát az régi mérték szerint szélesen és hosszan csinálják, az deszka 7 singnyi hosszú legyen és képes áron adják. Az mostani *kapudeák* helyébe mást rendeljen ő kegyelmek, az ki hiven vigyázzon az kapuban és ha valaki az régi mértékre nem csinálja az zszindelyt és deszkát, azt elfoglalja és megbüntetessék az ember.

35. Az böcsületes N. T. revideáltassa az *adóregestomot* is, az melyben sok defectusok és difficultások vannak; az sok zsellérek neve törültessék ki és jó módon rectificáltassék és eligazítassék.

36. Mivelhogy az nemes keresztyény választott község végezett volt az *dézsmások* felől, hogy ne legyen szabad magoknak az mezőn venniük bizonyos számú rakás buzát saláriumba, hanem az *plébániának gondviselői* fizessének nekik az csürből érdemek szerint bizonyos számú köből buzát és az böcsületes N. T. úgy deliberált felőle, hogy tíz-tíz köből buzát adjanak mindenkinek külön-külön, azért ez az végezés azután is abba maradjon perpetuo in vigore.

37. Mivelhogy ez elmúlt napokban az *városnak jobbágyi* azon supplicáltak, hogy az régi adósságokat

megengedjék nekik, azért az böcsületes község arról azt végezte, hogy az böcsületes tanács közül és az nemes község közül is kettőt vagy hármat rendeljenek, az kik odaki az falukon revideálván és meglátván, hol, kiknél és mennyi adósság vagyon és az ki azt megfizetheti, de facto exequáljanak és az hol, mit engedni kell, engedjenek is.

38. Az szőlőkben kijárnak az drabantok és az gyümölcs, élőfákat kivágják; találják meg generális urunkat ő nagyságát felőle, hogy az olyan violentia megszűnjék.

39. Az város faluira jövendőben dézmálni semmi idegen embert ki ne küldjenek, hanem az böcsületes község közül menjenek ki olyan helyre, ha az *gróf uraim* ki nem mehetnek.

40. Az piacon az *kalmárok* sátort ne vonjanak, mert azelőtt sem volt szokás, ha szintén purgelejt¹⁾ vagyon is.

41. Az *kufárok* tíz óráig semmit fel ne vegyenek az piacon nyereségre, sem az hostáton; ezt pedig bíró uram az *börtönnel* megkiáltassa egynehányszor; ha rajta találják, elvegyék és az ispotályban küldjék.

42. Az Baraniay István dolgát az mi illeti, az mint magát obligálta az böcsületes tanács előtt, azt ő kegyelmek az szerint exequálja minden haladék nélkül.

43. Az mi az sör bebocsátást illeti, az betegnek bebocsássa bíró uram, azonképpen az menyegzőkben is bebocsássa ő kegyelme, de jól végére menjen bíró uram az dolognak.

44. Az *patikáriusokra* felette nagy panasz vagyon, azért azt kívánja az böcsületes nemes község, mivelhogy

¹⁾ Burgerrecht, polgárjog.

mindenféle mesterek az ő mesterségekre esztendőnkint megesküsznek, az patikarius uram is külön-külön megesküdjének az ő mesterségekre.

45. Az mi az deszka dolgát, azonképpen a zszindely, karó és szarufát, léceet illeti, azt ő kegyelmek teljességesen deponálták, mert az városbeli urainknak nagy kárára vagyon, hanem az előbbi szokás szerint legyen az dolog és az az tiszt letéteessék; hanem bíró uram az *börtönnel* megkiáltassa, hogy az városbeli uraim 12 óráig szabadosan vehessék; azután az közönséges emberek is szabadosan vehessék, de az előbbi ára megmaradjon mindennek.

46. Mivelhogy az *szolgákra*, az kik az gróf uraim körül forgolódnak, sok panasz vagyon, azért kéri ő kegyelmek az böcsületes község, hogy oly szolgát tartsanak ő kegyelmek, hogy az városnak kárára ne legyen; azonképpen az kik bíró uram után járnak, azokat is megszólítsák, nevezet szerint Czizár Jánost, mert az községbeli urainkat nagy böcstelenségben tartja.

47. Az miszlókai molnárnak az kalácsütéstől semmit ne adjanak, ha az malmot magának akarja tartani, mint-hogy azelőtt 6 frtot adtak neki; ezután semmit ne adjanak neki.

48. Az mi az *szőlőkerülőket* illeti, azt mondja az böcsületes község, hogy nem szükség, mert az mives anélkül is szük.

49. Ez is jött az nemes község oleibo, hogy *bíró uram* tiz forint büntetést ne vegyen, hanem egy forint legyen ő kegyelmeé; az nagyobb vétket igazítsa bíró uram az becsületes tanács eleiben az szabadság kívül és ahol tűz támad.

50. Ez is jött a becsületes község eleiben, hogy némely embereket az prédikátor uraink házoknál esküdtetik meg; azért kérjük az becsületes tanácsot, parancsolja meg az becsületes tanács az prédikátor urainknak, hogy többször ne legyen, hanem feltudassák és az templomban bemenjenek és ott esküdjének meg.

51. Végezetre kéri azon ő kegyelmeket, *gróf uraimat* az becsületes község, hogy az kinek mi *accidentiái* esztendő által járnak, azt épen kiszolgáltassák mind az becsületes tanács uraimnak, mind egyéb tisztbelieknek, nem úgy, mint ekkeddig.

Conclusio.

Ez felül megírt articulusokat kéri az egész keresztyén választott nemes község, hogy bíró uram és az becsületes nemes tanácsbeli uraim eszekbe vevén, azokat *minden kántorban* egyszer-egetyszer megolvastassák, hogy azokat inkább megtarthassák és exequálhassák. Ez mellett vigyázzanak ő kegyelmek minden egyéb dolgokra is és kövessék azokban mindenekben azt, az mi az nemes respublicának javára és hasznára nézendő, melyre vezérelje az szent Isten ő kegyelmeket az ő nevének tisztességére, az utánunk valóknak jómóddal és békeséggel való megmaradására. Amen.

52. Az becsületes nemes község végezte azt, hogy ennekutána tizenkét órákor halottnak ne harangozzanak, akárki legyen az, hanem a régi szokás legyen tizenegy órákor. Az becsületes tanács azt is tiltsa meg, hogy az csillaggal járó farsangosok ne járjanak éjjel.

53. Mivelhogy Alvinczy uram ő kegyelme supplicált az nemes községnek, hogy megtekintvén az ő kegyelme sok kárvallását, melyet az káptalan háza miatt vallott,

ő kegyelmének refundálnák az ötszáz forintot és ez mellett ő kegyelmének szereznék is elegendő szállást. Azokáért az nemes tanács viselje gondját, hogy az Kapronczaitól maradt ház kamára¹⁾ számára ne essék, hanem adják Alvinczy uramnak és ő kegyelme bírja abban az summában, az melyben el vagyon becsülve, mindaddig, míg az árváknak kelletik; sőt az nemes tanács azon legyen, hogy az árvákkal jó módjával végezzenek, hogy Alvinczy uram az házban békével lakhassék. Ha penig az semmiképpen nem lehetne, tehát az Süteő Miklósné házat ő kegyelmének szerezze oda jó módjával, mert az mint az nemes község eleiben jött, az asszony el is akarja az házat adni.

54. Az conrector uram is Korocz György ada egy supplicatiót be, az melyből megtetszik kívánsága; azért az nemes község halasztotta az becsületes tanácsra, hogy ő kegyelmének viselje gondját és contentálja ő kegyelmét, hogy az is jobb kedvvel szolgálhasson.

55. Az kis templomnak az becsületes tanács viselje gondját és prima occasione ő kegyelmék építessek meg.

56. Az vizi fát az igaz öl szerint vágják és ezután jusson az községbeli uráimnak is és ennek utána ott fenn ne maradjon az fában, hanem mind aláhozzák.

57. Az plebánia nagy földét mivelhogy az viz igen elmosta, ugyannyira, hogy nagy kár vagyón benne, az *építő urak* viseljék gondját és gátoltassák meg, azonképpen az város körül való utakat is mindenütt az *hostátiakkal és város jobbágyaival* csináltassák meg szorgalmasan.

¹⁾ Szepesi kamara.

58. Mivelhogy az Czeczey és Erős György házain sok adó vagyon, ha azt le nem teszik, először őket megintvén, becsüljenek az város számára annyit belőlök.

59. Az scholát is az *építő urak* környös-körül kerítessék be palánkkal, az szükség helyét is más alkalmas helyre vigyék onnat.

60. Az becsületes nemes községnek az szíve fáj rajta, minemü nagy fogyatkozásokkal örölnek az *molnárok* és minemü kevés lisztet adnak haza, az ki azelőtt soha nem volt, és sokan megis tapasztalták, hogy nem igazán cselekesznek. Az okáért mind az három molnárt elbocsássák és olyakat fogadjanak, az kik legyenek hitesek és az ácsmesterséghez is tudjanak és az tisztbeli uraim reávigyázzanak, hogy azután barmot az molnárok ne tártsanak.

61. Az szántóföldekre minemü ajtók vannak ki, az becsületes tanács jártassa meg és küldjön becsületes személyeket mind az tanácsból és községből, és az ki káros leszen, csináltassák be.

62. Mivelhogy Mező Ferencnek mostan néminemü dolgai vannak valami darabontokkal, az becsületes tanács legyen minden oltalommal és segítséggel.

63. Az becsületes tanács viseljen gondot arra, hogy az *vigyázók* éjjel az uczákon széjjel járjanak, mivelhogy ennyi sok lopás vagyon széjjel az városban.

64. Az fazekasokra felette sok panasza vagyon, hogy rossz fazekat csinálnak és kétszer áron adják; azért hagyják meg nekik, hogy jó fazekat csináljanak és olcsóbban adják; ha nem cselekszik, minden szombaton legyen szabad idegennek behozni; hasonlóképpen az kötelesek is felette drágán adják az kötelet, nyolcz

pénzen egy istrángot; azoknak is hagyja meg az becsületes tanács, hogy olcsóbban adják.

65. Minthogy sok panaszolkodás vagyon az ucákban levő rusnyaságokról, azért kérjük biró urunkat és az becsületes tanácsot, az város szolgái által parancsolja meg, hogy 12 frt birság alatt minden ember háza elejt tisztán tartsa.

66. Az város szolgáira felette nagy panasz vagyon, főképpen Csiszár Jánosra, hogy az embereket, főképpen az idegen embereket rutul szidogatja, az kik az vásárra valamit eladni hoznak; azért ha ezután erről biró uramat panasz éri, biró uram érdeme szerint megbüntesse.

67. Felette sok panasz vagyon mind az városbeli zsemlye- és kenyérsütőkre s mind penig az hostátiakra, azért kérjük ő kegyelmét biró uramat és az becsületes tanácsot, hogy az vásárbirónak parancsolják meg ő kegyelmek, hogy vigyázzon reájok és nagyobbbat süttessen vélek.

XXIII.

Szükséges és hasznos articulusok és intések, miképpen viselje magát a biró és tanácsbeli személy a tanácsban és tisztiben, melyre Istentől és emberektől hivatattanak, Isten szerint és az ő lelkeknek jóismereti szerint.

Első Articulus.

Minekutána az örökké való Isten az ő szent nevének dicséretére és tisztességére és az szép jóságos cselekedeteknek, tisztaságnak és kegyességnek, dicséretes rendtartásoknak, békességes és csendes egyességnek az

emberi társaságban való megmaradására minden időben rendeli, hívja és az emberi szép szokásoknak ¹⁾ eszköze által elválasztja és adja minden fejedelemséget, előjárókat, bírakat és tanácsosokat és egyéb szükséges tisztviselőket, az kik hivataljok szerint egyéb embereket és alatta valókat jó értelemmel és ésszel, józan okossággal, kegyes étellel és példákkal elől ²⁾ járulván, igazgassák, az közönséges jót és hasznot minden tehetségekkel és szorgalmatossággal építeni és megtartani tartoznak. Ha immár az olyan ember, az kit az Uristen egyebek fölött fel-emelteti és felmagasztaltatja, akár bíró legyen, akár tanácsos, föltöbb való feledékenységből vagy felfuvalkodásból valamiben vétene és az közönséges jónak ártalmára nyilván és tapasztalhatóképpen feddésre méltó életben viselné magát, az több tanácsosok pedig és tisztviselők, akár gazdagok, akár szegények lévén, azt az fogyatkozást és közönséges kárt észekbe vévén, elszenvednék és elhallgatván, elhagynák mulni, az embert meg nem intenék és bátran érette meg nem szólítanák és az vétket tiszttek szeriñ meg nem büntetnék, abban az Isten és az igazság ellen vétkeznek, meg nem gondolván az tanácsnak és az közönséges jónak dicséretét, tisztességét és hasznát. Minekutána pedig időjártában az olyan tiszt és gondviselés az bírótól és az tanácsosoktól mind avagy egynémelyektől, az városnak régi dicséretes rendtartása és szokása szerint, — elvétetetnek és letétetetnek azok, ó helyettek penig más emberek és személyek választatnának és rendeltetnének, tehát azok az

¹⁾ Áthúzva a föléje írva: *rendtartásnak*.

²⁾ Felette: *előttök*.

személyek, az kiket nyugodni hagytak, az felülmegírt fogvatkozásokat, vétkeket és elmúlt dolgokat semmiképpen ki ne jelentsék avagy valakinek gyaláztatjára ki ne hirdessék, Mert ha ennek előtte elhallgatták és elszenveték annyira, hogy az olyan vétkeket és károkat meg nem büntették, hanem azután akarnának az dolgot kinyilatkoztatni és büntetésre vonni, abban Isten ellen és lelkeknek jóismereti ellen cselekednének. Sőt abból nagy botrányozás is következhetnék és az közönséges nép gyanusságot venne az olyan személyek ellen, gondolván, hogy irigységből és gyűlölségből lettek mind azok az dolgok. Mert ők az igazság ellen szintén annyit vétkeztenek, mint azok, az kik az bünt cselekedték és kiknek kedvéért ők az fogvatkozást és kárt ki nem jelentették, hanem elhallgatták, Mert az ki lesbe vagyon és az ki lop, egy büntetésre méltók az régi vers szerint: *Faciens et consentiens pari poena sunt puniendi.*

Második Articulus.

Illendő és szükséges a bírónak és tanácsosnak, hogy a bíró kiváltképpen keresse azokat, a kik melléje esküttenek és őneki hitves attyafiai és egyik a másiknak terhét, fogvatkozását és tudatlan voltát méltó hogy szenvedje, az Isten tisztességéért és lelki üdvösségéért semmit el ne hallgassanak, hanem amikor kívántatik, arról szóljanak, oktassanak és tanítsanak a többit is; de a bíró magát fel ne magasztalja a tanácsban, hogy több ideiglen való lételért a dologhoz értelmében szólhat a többinél, adjon hálát Istennek szívében az ő szép áldásáért és ajándékáért.

Harmadik Articulus.

A bíró és tanácsbeli ember csendes atyafiúi szeretetben egyik a másikat tanítsa, oktassa és aszerint megfeddje, hogy mindenek titkon legyenek és maradjanak; aki pedig oktattatik az ő értetlenségébe és tudatlanságába és tanulván, szót fogad, arról örökké elfelejtkezzenek és elhallgassák azt; ha pedig valaki jobbulni és szót fogadni nem akarna, afelől a többi és a tanács amit végez, abban maradjon.

Negyedik Articulus.

Mikor a bíró vagy tanácsbeli férfit a tanács együtt létében jelen nincsen, tehát senki a másik ellen, a ki jelen nem volna, panaszt nem tehet, sem ellene nem szólhat, hogy a többi a másik ellen a szóhoz képest fel ne induljanak szívekben. Ha vagyon valami dolga az ellen, a ki jelen nincsen, azt proponállia és elő hozza csendességgel az atyafiai előtt, a mikor a másik is jelen leszen. Akkor micsoda tanuságok és válaszok leszen a több tanácsbeli atyafiakról, a szerint tartsák magokat.

Ötödik Articulus.

Mikoron a tanácsbeli urak okuljanak minden rendbeli Szentegyházi és külső világi dolgoknak és szükségeknek rendelésére, tehát elsőben is keressék az Isteni Országot, mennyei és lelki dolgokról végezzenek lelkek üdvösségre és egyházi szükségre és megmaradásra néző dolgokat, azután a szegény árváknak és özvegyeknek dolgait, szegényeknek, gyámoltalanoknak és erőtléneknek

szükségeit forgassák és azokról gondot viseljenek. Annakutána végezzenek a város szükségéről, a városnak közönséges javairól és hasznairól és az ellen való fogyazatkozásokat elhárítsák. Végezetre a közönséges népek szükségét értsék meg és azoknak dolgait el rendeljék az időnek alkalmatossága és magok tehetsége szerint.

Hatodik Articulus.

Ha valamelyiket a becsületes tanácsból ki léptetik, küldik, kinek az ő causája a tanácstól azonban discutiáltatik, azután senki ki ne hirdesse, meg se jelentse a végezésnek és tractálásnak titkát neki, melyet az ő dolgában tractáltak, hogy senki meg ne vonja magát a tanácsból, a közönséges végezés is hallgatásba maradjon. Mert mint hogy a tanácsban lett annak a dolognak végezése, méltó, hogy titokban maradjon. Mert ha nyilvánossággal előtte akart volna a tanács a dologról végezni, tehát azt a tanácsbeli személyt ki nem küldték volna, hanem az ő jelenlétében is tractáltak volna arról.

Hetedik Articulus.

Item. Ha történnék, hogy valaki a tanácsból ki hagyatának, az olyan a tanácsnak az ő titkait és dolgait örökké el titkolja és el hallgassa, az mint hite tartja, hogy a tanácsnak az ő titkait lelke vesztése alatt senki-nek meg nem jelenti. Ezokáért úgy viseli magát, hogy se beszédébe, se cselekedetiben a tanácsnak az ő titkait ki ne jelengesse és a tanács kívül senkinek ki ne nyilatkoztassa.

Nyolcadik Articulus.

Minden tanácsbeli embernek illik, a mikor őtet ujonnan be veszik a tanácsba, hogy felállván, kövesse a tanácsbeli személyeket és kéri alázatosan, hogy minden rendtartásokban és törvényekben oktassák őtet, sőt életében és magok viselésében is jó tanács adói és oktatói legyenek neki, hogy tudja ő is, mit kellene elhagynia vagy követnie, és hogy életét és minden dolgait rendelkezhesse. Isten szerint maga lelki üdvösségére és közön-séges jóra.

Kilencedik Articulus.

Mikor valamelyiket a tanácsból felköltik, tehát nemcsak a vér szerint való atyafiai, hanem még azok is, a kik egy társaságban és tisztben véle vannak is, felkeljenek és kilépjenek mondás nélkül, hogy a több uraim annál bátrabban lelkek ismerete szerint végezzenek. Mert ha az atyafiai és társai jelen lennének, beszédekben és végzéseken nagy fogyatkozás lenne és előttek való szemérem miatt, ha a dologhoz igazán voltaképpen nem mernének szólni, semmi jót nem végezhetnének, hanem félbemaradna a dolog.

Tizedik Articulus.

Mikoron a bíró ellen vagy valamely tanácsbeli személy ellen valakinek causája vagyon, tehát vonakodás nélkül az olyan felkelvén, csendesen és értelmesen feleljen és a törvény előtt senkit ne orcázon és meg ne fedjen, hogy az ellenkező fél a több tanácsbeli személyek ellen

gyanuságot ne vegyen, mintha az ő hitves társoknak több jót kívánnának és faveálnának. Mert szükséges dolog, hogy az ember a suspiciót, amennyire lehet, evitálja és elkerülje.

Tizenegyedik Articulus.

Ha történnék, hogy a bírónak, vagy a tanácsbeli személynek valami dolga és ügye volna a tanács előtt, akár valami más esküdtnek causája forogna más közönséges emberrel és valamely fél meg nem elégednék a tanácsnak végezésével, hanem tovább apellálná a causát a városnak régi szokása és rendtartása szerint. Ha az olyan személy, a ki a törvényt appellálná, tanácsbeli ember és ágálna a tanács ellen és az egész község ellen, tehát addig a tanácsba semmiképpen be nem ülhet, míg a dolognak vége nem szakad és a causája nem decidáltatik, a mint egyéb városokban is szokott lenni.

Tizenkettedik Articulus.

Mikor az ujonnan választott tanácsbeli személyek, a tanácsban ülven, a dolgot és a causát, kiről tractálnak, megértik és azt eszközbe veszik, azután ha meg kérdeztetnek, rend szerint akaratiokat és érteelmeket megbeszél-gessék, amennyire a szent lélek Isten az ő ajándékát nyújtotta nekik.

Tizenharmadik Articulus.

Mikor a tanácsbeli emberre valami dolgot bíznak és a közönséges városnak szükségére néző dolgot reá vetik, nem illik vakmerőképen azt mondani: Nem cselekeszem.

Mert az olyan mondás engedelmesség ellen volna. Hanem ha módjával mentheti magát, jó, ha pedig meg nem menekedhetik a gondtól, hagyja az Istenre, és bízza a tanácsbelieknek jó ítéletire, ne csináljon semmi tévelygést a tanácsba ellenkező beszédével és másoknak botránkozását ne keresse. Mert azok is viszálykodhatnak azután a tanácsba és így mind Isten ellen, mind hitek ellen véténének.

Tizennegyedik Articulus.

A tanácsbeli ember egyik fél mellett se szóljon, ne is segítse, hogy a más fél meg ne rettenjen és az ő causáját ne tudja azután az adversa pars ellen elő proponálni. Hanem ha valamit ért a tanácsbeli személy, azt titkon a tanács előtt megjelentse és a dolog decidáltassék a tanácsnak értelme és deliberatioja szerint.

Tizenötödik Articulus.

Senki a maga causáját és dolgát ne ítélje még azokkal sem, akik ő hozzá tartoznak, hanem meg mérsékelje magát, míg bíróhoz vagy tanácshoz folyamhat. Azonképpen ha vér szerint való atyafisainak valami dolguk volna, azt is más tanácsbeli személyre halassza és sem benn a tanácsba, sem a tanács kívül, ne elegyítse az traktához magát, hogy a vádolóknál suspicióba ne essék.

Tizenhatodik Articulus.

Ha valami férfiú a tanács ellen valamit cselekeszik, a míg az ő dolgának vége szakad, addig senki a tanács közül avval ne társalkodjék mód nélkül, hogy a tanács

ellen ne szóljon és a tanács ne féljen valami suspiciótól. Mert fölötte igen szükséges a tanácsban, hogy egyenességből legyenek és maradjanak az ő gondolatjok.

Tizenhetedik Articulus.

A bíró vagy tanácsbeli személy semmit *a város könyvébe* be ne irasson, hanem ha előbb nagyobb igasságnak és bizonyáságnak okáért a tanácsban jelentette volna azt. Egyébképen nagy botránkozásra és ártalomra esnék, ha titokban lennének aféle jegyzések és irattatások.

Tizennyolcadik Articulus.

Item. Sem a bíró, sem tanácsbeli ur, sem egyéb városbeli ember titkon akármi névvel nevezendő örökségét és jószágát el ne adja, se el ne zálogosítsa idegennek és a város kívül lakozóknak akár egyházi személy legyen, akár világi. Elsőben jelentse meg a tanácsnak és tegye hírré, hogy valami nagyobb gondja ne következék belőle és a közönséges városnak ártalma ne legyen.

Tizenkilencedik Articulus.

Ha valamely férfiu vagy asszonyi állat a tanácsnak valamit vét, mely vétékért büntetésbe esik, avagy meg is büntettetik, tehát a bíró vagy a tanácsbeli személyek közül senki ne jelengesse, hogy bánja azt, amit a többi végeztenek arról a dologról. Mert az nem méltó és nem illik annak lenni, hogy a szerint valaki kivévén magát, mentse, mintha nem ő consensusából végeztenek volna.

A bírónak és tanácsbelieknek úgy kell viselniük és tartaniok magukat mind beszédben, mind cselekedetben egyaránt, hogy egyarányú terhet és igát viseljen eggyik a másikkal és senki ne legyen csak maga suspicióban, hanem mindnyájan egyaránt Isten szerint.

Huszadik Articulus.

Mikor bíró uram vagy tanácsbeli ember valakit az erősségbe tétet büntetésnek okáért, tehát senki a tanács közül azt ki ne bocsátassa annak híre nélkül, az ki tartattatta, hanem ha az közönséges tanácsnak végezése leszen, hogy ki bocsátassék. Ha a több tanácsbeli urak eszökbe veszik, hogy tudatlanságból és gyarlóságból vétett, intettesék és oktattassék szelidséggel, ne essék gyalázatjára, hanem egész nemes tanácsnak tisztességeért a feddést és intést jó néven vegye és tűrje. Ittem ha tanácsbeli ember valakit meg fogtatnája és azután magát ki akarván abból vonni, mondanája, hogy meg nem tarthatták és foghatták volna az olyan embert, arról a több tanácsbeli urak az mit végeznek, abban maradjon a dolog.

Huszzonegyedik Articulus.

Ittem. Semmi kedvetlenség, hiába valóság, tréfa beszéd, fülbe való sugás, lábnyomás ne legyen az tanácsban, hanem minden arra legyen figyelmetes, amiről végezniek kell, hogy semmi bontakozás és hátramaradás ne legyen a dologban és semmi egyéb dolog ne ingeráltassék a causában, amelyet elő vettek, csak arra az egyre vigyázzanak és arról gondolkodjanak, akiről tractálnak.

Huszonkettedik Articulus.

Ha a bírónak rokonai és atyafiai vannak a község között avagy közönséges emberek között, akik törvény ellen vétetenek volna avagy közönséges embereket megszomorítottak volna és bevádoltatnának két vagy három tanácsbeli személyektől, tehát nem méltó azt mondaniok az köznép előtt, hogy ők a bíróra támaszkodnak, ne patrocínáljon az nekik, mert az szemérem és gyalázat volna az bírónak, sőt tisztis és az egész tanácsnak méltósága ellen volna az a szó és a közönséges embernek engedetlenségre való botránkozás és ok adatnék. Hasonlóképpen viselje a bíró is magát a tanácsbeliekhez. Ne mondja azt, hogy: Meglátom, kicsoda menti meg ezt vagy amazt a fogaságtól. Mert az is vagy jele volna, hogy a tanácsbeli személyeket alávalóknak tartaná és semminek vélné és nagy visszavonás és ellenkedés támadna az bíró és tanács között, kiről Isten előtt számot kellene adniok.

Huszonharmadik Articulus.

Ha valamely tanácsbeli úr az tanácsba jelen nem volna és történet szerint emlékezet volna felőle, vagy az ő dolga felől akár ellene volna az a dolog, akár nem is az a tanácsbeli ember máshoz menvén, kérdezködnék dolga felől és mondaná: Hogy ezt és ezt hallottam az én dolgom felől, a másik pedig azt mondanája: Valjón ki mondta ezeket, csodálkozom rajta. Ha így mondaná, erősítené aival az első tanácsbelinek az ő beszédét és abból nagy kár, tévelgés és visszavonás következne. Akár miformán fogdosná valaki a tanácsbeli embert a

tanács kívül, tehát az ő kérdésére okosan és mógyával feleljen és a végezést semmiképen ki ne jelentse. Mert ha értésére akarták volna az dolgot adni, az ő jelenlétébe tractáltanak volna arról, de nem illik annak úgy lenni. Mert bosszuságra és haragra ingerli a szíveket és irigységet s gyűlölséget szöröz az ilyen dolog.

Huszonnegyedik Articulus.

Ha valamely tanácsbeli ember dorgáltatik valami vétékért és fogyatkozását megjelentik, nem méltó, hogy az más személyeknek fogyatkozásával és bűneivel, akik ennek előtte történtenek, magát mentse és azokat előszámlálja, feleljen a maga dolgában és csendes szép módjával igazítsa magát tehetsége szerint, ha megmentheti magát, jó, ha pedig nem, tehát alázatosan kéri a tanácsbelieket, hogy feledékenységet engedelmességgel tűrjék. Tartoznak abban az urak tűréssel, hogyha az véte szenvedhető és tűrhető.

Huszonötödik Articulus.

Ha történet szerint valaki vétene az tanács ellen és volna vér szerint való atyafia annak az tanácsban, olyan tanácsbeli személy semmit ne szóljon az rokona vétke könnyebítésére, hanem az több tanácsbeli személyek, kik nem atyafiai.

Huszonhatodik Articulus.

Ha bizonyos személyek az tanácsban elsőben bejutnak, tehát az régiek egymás tudatlanságát, az ki

ennek előtte megfeddettetett és engedtetett ki, meg ne jelentse. Mert így suspicio és vélekedés támadna az új tanácsbelieknek személyekben a régiek ellen.

Huszonhetedik Artículus.

Az ki mikor a tanácsban kérdettetik, hogy az dologhoz szóljon, ne szaporítsa az matérián kívül beszédét, hogy meg ne untassa magát, kiváltképpen előhozván, az mi nihil ad rem. Mert nem illik hosszú előljáró beszédet csinálni; mondja meg röviden értelmét az dologról, az mennyire az Úr Isten értenie hagyta és olvégezze beszédét úgy, hogy lelkiismeretinek eleget tehessen.

Huszonnyolcadik Artículus.

Mikor valami suspicio és gyanúság támadna valamely tanácsbeli ember ellen és annak dolga eligazítatnék, tehát az elvégezett dolgot soha elő ne hozza, hogy valami visszavonást és háragot ne indítson. Elégdjék meg igazságában és adjon hálát Istennek az ítézésért és tisztességes magamentségéért.

Huszonkilencedik Artículus.

A tanácsbeli személyek az tanács kívül ne conversálkodjanak és társúl ne adják magukat az közönséges embereknek, gonosz példát se adjanak, hogy gyalázatot és megutálást ne hozzanak ez méltóságos tisztviselésre és magok személyére kisebbséget. Mert qui nimium humiliatur, stultus reputatur. Et nimia familiaritas parit contemptum. A fölötébb való jámborság, bolondságnak ítéltetik. És az ki sokaknak társúl adja magát, megutáltatik.

Harmincadik Articulus.

Ez legfőbb és legnagyobb tiszti a tanácsbeli embernek, hogy engedelmes legyen, az mint megesküdt és bizonyos méltó ok nélkül el ne maradjon, távozzék a tanácstól az rendtartás szerint, kiváltképpen kedden és pénteken és egyébkor is, valamikor hivattatik. Semmi nemű mentséget maga fejétől ne gondoljon az dologban Isten tisztessége, engedelmessége és lelkiismerete ellen.

Harmincegyedik Articulus.

Mikoron valami causa az tanács elibe jó és azon órában vagy napon nem decitáltatik, el nem végeződik, hanem más napra hálasztatik, ezidő alatt és akármikor is, se az bíró, se tanácsbeli úr egyik félt se biztassa. Mert ha valaki a szerint bátorítatik, az bírónak vagy tanácsbelinek beszédére támaszkodván, animáltatik és erősítetik az adversariusza ellen. Ha ennekutána mind az két fél az törvény és tanács elébe jönne és az ő causájuk tractáltatik lelki idvőség és igasság szerint és nem aszerint volna az deliberatio, az mint az bíró vagy tanácsbeli úr az egyik félt biztatta volt, tehát azoknak szívében ez okáért az több tanácsbeliekre nehézség nevednék és az kinek reménység adattatott az bíró vagy tanácsbeli ember ellen; így mondhatná hogy az ő tanácsok és bátorítások miatt csalatkozott volna meg, kin ők szegyenlenének. És gyakorta viszálykodás és ellenkezés támad az ilyen dologból a tanácsbeliek között. Szükség ennek okáért ezt mindenkor eltávoztatniok és senki ne bízzék magában nagy és fő dolgokban, amelyekről a tanácsban végeznek, kiváltképen azok őrizkedjenek, akik régótától

fogva a tanácsban ülnek. Mert az ő beszédekben, tanácsukban, bátorításokban nagyobb reménység legyen, hogy nem mint az őket újonnan bevettek a tanácsban.

Harminckettedik Articulus.

Item. Se a bíró, sem a tanácsbeli ember, mikor valahova küldetetik az közönséges szolgálatra, azt az időt és költséget maga hasznára ne fordítsa és a közönséges jónak ne ártson. Mert a ki azt cselekedné, vétene mind Isten ellen, mind lelkiismereti ellen, és ha a több tanácsbelieknek tudásával esik az ilyen dolog, azoknak is szintén annyi vétkek legyen benne, mint annak, aki cselekedte.

Harmincharmadik Articulus.

A minemű dolgokat a bíró és a tanácsbeliek végezzék, azokról sem a tanácsban, sem a tanács kívül a közönséges ember előtt az egyik a másik ellen ne szóljon és ne ellenkezzék, hogy meg ne botránkozzék benne senki és az esküdteket meg ne szólja. Egyik fél a másiknak engedjen, míg az alkalmatosság elő jó, hogy az dolgot *ultro citroque* jól megrostálván, ruminálván, jó móddal elvégezhesék közönségesen.

Harmincnegyedik Articulus.

Dicséretes dolog, mikor minden dolgok és causák jól megvizsgáltatnak, tractáltatnak és végeztenek a tanácsban, minek előtte azokat közönségesen kijelentik, parancsolják, hagyják és kihirdettetik, hogy azokat ne

kellessék elbontani, mert az elvégezett dolognak hamar való fölbontása megszólást, szót és ítéletet hoz a tanácsra az közemberektől, kiváltképpen ha azok bontják a statumokat, akik végezték, a bíró és a tanácsbeliek.

Harmincötödik Articulus.

A bíró és tanácsbeli ember mindennemű dolgaiban és conversatiójában akár micsoda névvel neveztessek, a vételben vagy eladásban akár nyilván a vásárban, akár másutt valahol történhetik, soha embernek akaratja ellen akitől mit veszen, semmit el ne vitessen, hanem ha az emberrel megalkuszik és annak akaratja leszen rajta; egyébképen ítéletet és gyalázatot hozna a tanácsra.

Harminchatodik Articulus.

Minden ember, aki az Úr Istentől valami tisztre és méltóságra avattatik, akár bíró-legyen, akár tanácsos és az Isten nem adott annyi tudományt neki, hogy a deák nyelvet értené és azt a közönséges nyelvre *magyarázhatnája*, amely nyelven abban a városban közönségesen szólnak, az olyan a leveleket fel ne nyissa és olvasni senkinek ne adja különben, hanem valamely tanácsbelinek jelenlétében avagy a városnak hitves notáriusa mellette lévén, hanemha az olyan tisztviselője olvasni tudná és az szükség kívánná és félő volna, hogy a tanácsnak gyülekezeti késedelmet hozna és fogyatkozást. Mindazonáltal mentől hamarább lehet, azon legyen, hogy a dolgot az esküdt atyafiainak megjelöntse; ne látassék mindent magától cselekedni. Mert minden dologban és

cselekedetekben illik megtartaniok és oltalmazniok az értelemnek egyességét, hogy senki ne menthesse és külön ki ne vonja magát a többitől.

Harminchetedik Articulus.

Minden tisztviselő avagy emberek között előljáró, akár bíró legyen; akár tanácsos vagy egyéb méltóságbeli ember, méltó, hogy azt a virtust és szokást kövesse, hogy maga gondolatlanságból fölöttébb való italtól óvja magát. Mert az fölöttébb való ital tompítja és veszti az okosságot és erőtléníti az elmét annyira, hogy az titok, aki hallgatásba maradhatna, sokszor világosra jó és kinyilatkozik. Akikben ezokáért ilyen fogatkozás ismértetik, méltó azokat eltávozni, hogy előtttek semmi titok ne tractáltassék, mert nem bátorságos előtttek a titkos végezés.

Harmincnyolcadik Articulus.

A tanács és város notáriusa nagy dologban foglalatosak, mikor a leveleket kiadják a város pecsété alatt. Ha ennek okáért történnék, hogy maga a notárius tudós volna és a több tanácsbeliek nem, mindenkor jelen legyen egy tanácsbeli ember, mikoron a leveleket kiadja, hogy előbb megolvashassa előtte, minek előtte lepecsételi; hogy valami fogatkozás és hátramaradás ne következze belőle, ki mind a tanácsnak, mind a kösségnek kárára és ártalmára lenne.

Harminckilencedik Articulus.

Az alkuvásról és vett örökségről való levelek ne olvastassanak és ne hallgatassanak különben, hanem a

tanácsbelieknek nagyobb részének együtt jelenlétébe, ha az egész tanács együtt nem lehetne, hogy senkinek az ő jussa el ne nyomatassék, azután az alkuvások és örökös levelek kinek-kinek kívánsága és igazsága szerint pecsételtessenek és kiadatassanak.

Negyvenedik Articulus.

Duo articuli de papae et cardinalium reverentia, nihil ad nos.

Mikor a világi urak és felkenetett fejedelmek, úgy mint császár vagy király, levelet és parancsolatot küldenek az alattokvalóknak, bíróknak és polgároknak, tehát annak jelenlétébe, aki a levelet elhozza, tisztességesen felkeljenek és fejeket hajtsanak in signum dilectionis et obedientiae, mintha uroknak akarnának azt a tisztességet tenni az ő embereinek jelenlétébe. Ittem. Ha idegen fejedelmek leveleit hoznának is, méltó azokat is reverentiával és illendő tisztességgel fogadni és külső engedelmességet hozzájuk is megmutatni.

XLI. Articulus.

Azok akik Istentől megajándékoztattanak és megékesítettenek feljebb a többinél kedvességgel, értelemnek és bölcsességnek ajándékaival, azok közöljék az ő értelmek ajándékait és okosságokat a többivel szelidségben, akik hasonló gondviselésbe és tisztbe nem forgattanak, azokat mint tudatlanokat és értetleneket oktassák és tanítsák, megjelentvén nekik az articulusoknak titkait amelyek is itt irván vannak és a tanácsban való szép

rendtartásokat, beszédekben és cselekedetekben ember-ségesen viseljék magokat és jó példát adjanak azoknak, akik vélek conversálkodnak, hogy jót hallhassanak lát-hassanak és tanulhassanak tőlök mindenkor, az Istennek tisztességére, közönséges jónak gyarapodására és idvös-ségnek keresésére proficiálván.

XLII. Articulus.

Mikor valamely tanácsbelinek causája forog a tanács előtt és hogy az ő dolga discutiáltassék, ő neki föltre kellene kilépni, ha az valamelyiktől a tanácsban tartana, mint aki ő neki javát nem kívánná és kívánná, hogy az is véle együtt kilépjék, méltó annak lenni, valamint essik és végződik azután dolga, nem vétheti arra, akitől tartott.

XLIII. Articulus.

Mikor valami emberek a törvény-eleibe jutnak, akár egyházi renden valók, akár közönséges emberek legyenek és azoknak volna oly causájok, amely följobb való törvényre is mehetne, nem szükséges azon ellenködni, ha valaki meg nem elégszik az ő tőlük kimondott törvényen hanem jó reménység alatt följobb viszi és appellálja a törvényt, szabad véle, aszerint a mint a törvények procedálnak, de kivévén bizonyos casusokat és causákat, a melyeket nem appellálhatni, úgy mint mordáltság, lopás, árúltatás, ember öldöklés, égetés, paráznaság, tolvajlás és egyéb tisztesség ellen való vétkek. Ha a szerint a dolog nem lenne, suspitiót hozna a törvénytevőkre.

XLIII. ¹⁾ Articulus.

Item. Mikor a község összegyűl és az időben tractálván és végezvén a közönséges jóról és kárrul, amit statuálnak és végeznek Isten tisztességére és a közönséges jóra gyarapodására, amikor a végezés után valaki a statutumot felbontanája, méltó a büntetésre, aminemű büntetés amellé rendeltetett. Mindazáltal akik az olyan végezésben itthon nem lévén, jelen nem voltak volna, azokat nem büntethetik meg. Mert meg kellett volna nekik jelenteni avagy kikiáltatni, hogy senki mint engedetlen büntetésbe ne esnék és azoknak volna nagyobb vétkek akik a dolgot el végezték és a többinek meg nem jelentették.

XLV. Articulus.

Közönségesen minden bírónak és tanácsbeli úrnak kiváltképpen való vér szerint való atyafiai vagy jó akarói vannak, kik ő hozzá tartnak, hajtnak és hasonlóképpen ő is hozzájuk. Mert a kedvesség, szeretet és gyakorta való társalkodás egyességet szerez. Vagyon sokszor a maga dolgaiban és szükségiben sokakkal dolga, úgy mint mesteremberekkel és egyéb művesekkel. Ha történnék, hogy az olyaténok közül valamelyik tudatlanságból a törvény ellen vétene és az olyan bíznék atyafisában avagy a bírónak és tanácsbelinek jóakaratjában és így akarna bosszúságot és kárt másoknak szerzeni, ha az olyan ember bevádoltatnék az ő fogvatkozásáért és vakmerőségeért, tehát nem illik a bírónak a köznép előtt azt mondani: Hogy csodálkozik és álmélikodik rajta

¹⁾ A német eredetiben 46. pont!

hogy merte volna az cselekedni, hanem ha bíznék valakiben. De hogy nem használna az neki és azokáért inkább megbüntetnéje érette, hogy nem mást, Isten ellen volna ez és lelki üdvössége ellen. A büntetés aszerint legyen, amint a vétek érdemli és ne legyen egyebeknek akár bíró legyen, akár tanácsbeli ember bosszúságokra és gyaláztatjokra, hanem legyen abban tekintet a vétekben esett embernek jobbulására és közönséges jóra, az bírónak és tanácsbelieknek lelki üdvösségekre. Honor soli Deo. Soli Deo gloria.

XXIV.

Juramentum consulum (városi tanácsstag) hungarice.

Isten téged úgy segéljen, az te igaz keresztyén hited, hogy te hív és engedelmes akarsz lenni ő felséginek *Ferdinandus*¹⁾ *császárnak és királynak*, az mi kegyelmes urunknak és az ő felsége gyermekinek, annak utána bíró uramnak, az egész tanácsnak és az királyi városnak, Kassának, az privilegiomokat megtartod; *tanácsnak titkait ki nem jelented*, igaz törvényt szolgáltatasz az szegénynek, mint az gazdagnak, az ittvalónak, mint az idegennek, az atyafiadnak, mint az ellenségidnek. És mindezeket hátra nem hagyod, se adományért, se atyafiúságért, se bosszúságért, se félelemért, se irigységért, de mindenkoron az igazságban az te tehetséged szerint az özvegyeket és árvákat meg akarod oltalmazni. Isten téged úgy segéljen, az ő szent evangéliuma.

(Formulae juramenti pro officiariis et regulae pro senatoribus regiae ac liberae civitatis Cassoviensis. Negyedréti füzet. Kassa város levéltárában.)

¹⁾ I. Ferdinand király.

XXV.

Anno 1687 die 20 Decembris.

In generali amplissimi magistratus et electae communitalis congregatione tractata et conclusa :

Elsőben köszöntvén nemzetes biró uram az tekintetes nemes községet, szerencsés karácson napokat kívánja elérni ő kegyelmeknek.

Tovább emlékezet lőn ennek az nemes város régi szép szokásiról, kiváltképpen uj biró választáskor való az czéhesek ajándékiról, minthogy afféle ajándékokat az czéhesek kénytelenségből drágán meg szoktak venni, mely mostani nehéz sulyos portiós állapotban az szegény czéhes embereknek nagy kárára vagyron. Azomban meg-gondolván mostani nyomorult állapotunkat, mikor azon ajándék azon nap világosan szokott praesentáltatni, a nemes városnak nem nagy becsületére esik, sőt ő felsége tiszteitől csak megítélteti magát; azért tetszik ő kegyelmeknek a nemes tanács-(csal) együtt, hogy hi et nunc vagy egészen tolláltassék (megszűnjön) avagy valami-képpen modificáltassék."

Bőven discutálván ezen nemes biró uram propositionjáról az nemes község és nemes tanács, egyező akaratból végezték ő kegyelmek, nem hogy az egész szokás simpliciter tolláltassék és semmi emlékezete ne maradjon, hanem proportionate (arányosan) fog minden czéhnek az ajándéka limitáltatni; az pedig nem lészen élésből, hanem mesterségéből való munka, és nem nyilván, hanem kiki csak házához vigye az uj bírónak és nem egyszersmind, nemis az nap, hanem csak farsangfarkig; aki akkorra meg nem hozza, 12 forint büntetése.

Mostani állapotokra való nézve az becsületes czéhek az ajándékokban ez szerint limitáltattak.

Kereskedő társaság.

Egy dolmánynak való angliai posztót.

Mészáros czéh.

Egy bornyú, egy fertály tehénhús.

Szöcsczéh.

Egy pár vidrakesztyű.

Szabó czéh.

Egy nadrágra való posztót.

Ötvös czéhből.

Egy szép ezüst kanál.

Varga czéh.

Béresnek való hosszú sarut, kétszer varrásút.

Szígyártó czéh.

Egy bagaria kengyelszijat s törött szijból egy kantárt.

Gerber (timár) czéh.

Négy gyártott bornyúbőrt, két pár talp hozzá.

Magyar lakatos czéh.

Egy pár ólmozott kengyelvasat, egy öreg (nagy) lakatot.

Német lakatos czéh.

Egy szép hosszú srétes flintát.¹⁾

Kovács czéh.

Otven patkót, ahhoz való szeget.

Asztalos czéh.

Egy tisztességes ládát.

Kerékjártó és esztergáros czéh.

Egy pár kerék, egy tisztességes kalamáris.

¹⁾ Felette áthuzva: Egy szép dupla ólmos pléhet, ajtóra valót.

Bodnár czéh.

Egy remekforma kádat.

Nyeregjártó czéh.

Egy tisztességes szép magyar nyerget.

Köteles czéh.

Egy ruhaszáritó kötelet és egy font fejér spárgát.

Csiszár czéh.

Egy tisztességes pallost.

Fazekas czéh.

Egy tuczin (tuczat) tálat, egy tuczin fazokat.

Süveges czéh.

Két magyar süveget.

Gombkötő czéh.

Egy ruhára való tisztességes gombot makkostól.

Takács czéh.

Egy tisztességes abroszt.

Borbély czéh.

Két tábla szappant.

Kannagyártó czéh.

Egy szép öreg tál.

Rézfazokas czéh.

Egy tisztességes ónos fazokat.

Késcsináló czéh.

Egy pár szép kést.

Zsemlyesütő czéh.

Vajas pereczet, fél tallér árát.

Csizmadia.

Egy szép pár karmasin csizmát.

Kőműves czéh.

Két nyulat, két kappant.

Mézeskalácsütő czéh.

Négy fontos tekert gyertyát gyertyatartóstól.

Fűsűcsináló.

Két szép fűsűt.

Üvegestől.

Egy üveg lámpást.

Tőcsinálók.

Két pár ispékelőt és szép ollót, papíroshoz valót.

Tölcsércsináló.

Egy tormareszelőt.

Compactor (könyvkötő).

Egy szép aranyos calendariumot.

Fürminder uram ő kegyelme viszontag az egész czéheselek képében instál az tekintetes nemes tanács előtt, hogy az czéheseleknek is szokás szerint méltóztassék mostani állapotokhoz képest kiadatni: Azt a nemes tanács maga is elvégezi.

Minthogy az ajándékokban az régi modálitás meg nem tartatik, *a fa adás is* abrogáltatik (eltöröltetik).

(Kassa város jegyzőkönyvéből.)

XXVI.

A)

Anno 1623 post partum almae virginis nobilissimus, prudens ac celebris famae dominus *Paulus Tánczos* mutuis voluntatibus et animis mātūre deliberatis per inclytum consortium amplissimae communitatis usitato et solenni ritu hujus celeberrimae reipublicae Cassoviensis electus est *in judicem primarium* regiae ac metropolitanae civitatis liberae Cassoviensis. Quem Jehovah optimus

maximus pro commodo et utilitate praetactae civitatis
salvum et incolumen annos Naestoreos conservare dig-
netur. Amen.

Ordo senatorum (városi tanács):

NB. Andreas Waranay.¹⁾

Joannes Langh notarius. sat. sat.

Ordo communitalis (választott község):

Georgius Pap tribunus sat. sat.

M. Vas.²⁾

Notandum.

Anno 1623 die 5. mensis Augusti in curia reipub-
licae Cassoviensis sub tribunatu domini Georgii Pap per
inclytam juratam electamque totam communitatem prae-
dictae reipublicae haec infrascripta puncta sunt conclusa
et pro memoria jussu eorum introscripta, quae in prae-
sentia domini iudicis et trium juratorum civium sunt
perlecta.

Emlékezik az nemes község, hogy ez elmúlt időkben
az minemű articulust irt az jószágnak revideálása felől
és az urbariumnak megcsinálása felől, azt ő kegyelmek
egyáltalában exequálni akarják, melynek executiójára
hétfőn mindjárt ki is mennek az deputátusok.

Ezen alkalmatossággal esék értésekre az nemes
községnek, hogy bíró uram ő kegyelme akármi kicsiny
írásért és subscriptióért is egy egész tallért, aranyat
veszen, az mely soha in usu nem volt, sőt ugyan hallatlan
dolog, hogy az subscriptióért valaki valamit adjon; sőt

¹⁾ A lapszálon: NB. Hic notatur, pro eo, quod absque scitu domini
iudicis et amplissimi senatus, immemor juramenti semel depositi, rancore
plenus nullaue valedictione praehabita a consortio numeroque amplissimi
senatus se abalienavit, quod lacere minime debuisset etc.

²⁾ T. i. a ki feljegyezte.

akármi kicsiny vétékért is tiz-tizenöt forint bírságot veszen és legalább egy arany avagy két tallér büntetés alatt bocsátja ő kegyelme ki az börtönházból az embe-
reket. Az ki nagyobb, az községbeli atyánkfiait is börtön-
házban viteti és arannyal, tallérral bünteti, az mely dolog
az nemes községnek praerogativája ellen vagyon. Sőt
ezt is bizonyosan értették, hogy mikor az céhes uraim
valamely atyjokfiát hátravitetik,¹⁾ ha szintén az céhnek
kedvét keresi is, bíró uram addig ki nem bocsátja az
fogságból, míg ő kegyelmének is kedvét nem keresi, az
mely azelőtt soha nem volt. Azért az nemes község
egyáltalában ezeket az megirt dolgokat továbbá nem
akarja admittálni, hanem *prima occasione* úgy gondol-
kodnak felőle az dolognak, hogy az articulusok meg-
tartassanak és effectuáltassanak is; melyre képest bíró
uram az egy forinttal való büntetéssel megelégedjék; az
is pedig módjával legyen.

Ez is esék értésünkre, hogy sokan, az kik nem
purgereitesek, bort árultatnak cégér alatt, ugymint Eghry
Miklós, Wenthey Ferenc, Gelleiné és minthogy Bokatiusné
is férjhez ment, ő kegyelmének se legyen szabad ezután
árultatni. Az többinek pedig semmiképpen meg ne enged-
tessék. Az kik pedig az ellen cselekednek, borokat elfog-
lalják és ha csapon vagyon borok, az csapját elmessék
és megbüntessék.

Item az ki nem purgereites ember, akárki legyen,
szabadosan ne áruljon se boltban, se kapu között, hanem
az régi szokás szerint áruljanak csötörtökön és szombaton
tíz óráig.

¹⁾ T. i. a börtönházba.

Minthogy ez is nyilván vagyon, hogy biró uram minden arestumokat és tilalmakat maga ír be, azért ezt is ő kegyelme ezután ne cselekedje, hanem az *notáriusokra* bízza ő kegyelme az beiratást, hiszen azért vagyon két *notáriusa* az nemes városnak; azért abba is az régi szokás tartassék meg, mert egyáltalában el nem akarják ő kegyelmek szenvedni.

Az minemű controversia és gyűlölködés vagyon biró uram és Almássy István uram között igen aprólék dolog miá¹⁾ is, az melynek az nemes község bizonyosan végére ment, hogy annak nem kevés ideje vagyon, hogy az gyűlölség közöttök mind fennál; az melyet az nemes község nagy szíve fájdalomával hallott és értett ekkeddig. Hogy azért ezután ne legyen, végezte az nemes község egyenlőképpen, hogy valamely féltől előfordítatnak²⁾ vagy titkon vagy nyilván, egyáltalában kétszáz forintot imponál arra az nemes község irrevocabititer. Sőt nemcsak pénzbeli büntetése leszen, hanem másképpen is gondolkodnak felőle. Ezt is hozzátevén, hogy Zeghedy István uram hallotta legyen Waranay András uram szájából, hogy Almássy uram mondta volna azt, hogy ez mostani biróurammal nem akarna egy asztalnál ülni soha; melynek végére akarván menni az nemes község, ugy van-e az dolog avagy nincs? Waranay András uramhoz két böcsületes attyokfiát küldötték megkérdeni. Melyre Waranay uram ilyen választ adott, hogy jó lelkiismereti szerint mondja, hogy soha Almássy uramnak szájából azt nem hallotta, sem pedig Zegedy István uram sem hallotta Waranay uram szájából. Azért az sok *monda, monda* ezután minden embertől tiltva legyen.

¹⁾ Miatt.

²⁾ Előfordulna.

Nagy panaszolkodva jelentette az nemes község, hogy városunkban sok beteges emberek vannak. Azért az betegek számára személyválogatás nélkül egy-egy átalag sört behocsátasson bíró uram. Az mézsört is szabadon adhassák az betegeknek, az hová kívánják.

Az zabnak, buzának nyereségre való felvételét kikiáltassa bíró uram, hogy senkinek szabad ne legyen.

Az *vásárbíró* tisztit ő kegyelme bírouram azon authoritásban hagyja, az mint azelőtt volt.

Az harangozót haladék nélkül removeálja ő kegyelme és az kit illendőbbnek talál lenni az nemes tanács, annak adják.

Et hos *articulos* in scriptis domini iudici incluya communitas tradendum curavit, quod etiam factum est.

Nota. És lön, mikoron az 1623 esztendőben die, loco et tempore mikoron az nemes keresztény választott teljes község ez királyi szabad Kassa városának régi dicséretes rendtartása és szokása szerint az ő szokott helyekre felgyülekeztenek volna ez végre, hogy Istent először segítségül híván, ez nemes respublicának méltóságos, fő, és az tisztek közül legelsőbb tisztit, ugymint az bíróságot megújítani akarván, annak az tisztnek elviselésére oly böcsületes, tudós, istenfélő személyt mutatna Isten az voxok által, az ki az Istennek tisztességét szüntelen szemei előtt viselvén, ennek az nemes respublicának javát, öregbülését, régi jó hírét-nevét, szép rendtartását és annak megrögzött szabadságát igyekeznék promoteálni, megbántott részeit ezelőtt megszámlált dolgoknak, az mennyire lehetséges, restaurálni igyekeznék, sőt magaviselésében is, életében és minden cselekedetiben mintegy tüköre lenne mindenféle rendeknek előtte, mely magaviseléséből,

mint az szép forrásból, az szent békesség, isteni félelem, egyesség és egymás szeretet folyjon ki, melyre nézván az alatta való nép, semmiféle egyenetlenségre és sok külömb-külobbféle inconuenientiákra ne vetemedjék. Könyörgések után more solito mikor immár az nemes keresztény választott teljes község anno, ut praemissum est, conjunctis votis et suffragiis választották volna *Paulum Tanczos* Szanthoviensem az bíróságnak méltóságos főtisztire, remélván, hogy ő lenne az, az ki az megírt méltóságos és nagy tisztnek jól, dicséretesen és az mint kívántatik, nagy haszonnal megfelelvén, mindenféle egyenetlenségeket, az emberek között való régi haragtartásokat és sok egyéb inconuenientiákat, az mint tempore inaugurationis suae az egész keresztény választott község in praesentia amplissimi senatus renovati kérte és ugyan intette, — tollalni fogná. De óh! mely igen megfogyatkozának reménységekben, mert nem sok idő múlva az ő telhetetlen, rut, dus fősvénységét, emberekkel való gyűlölködését, emberek szólását és rágalalmazását, melyeket ezelőtt megszokott vala, alájok való áskálását maga kárával megkezde ujítani. Mely dolgokat napról napra mikoron continuált volna, az nemes és keresztény választott községnek feje és főrmünderere értvén az ő sok mód nélkül való cselekedetét, tiszti szerint privatim megintette és atyai indulattal kérte, hogy afféle dolgokat, melyek mind tiszti ellen s mind maga becsületi ellen valók, ne cselekedje, mert bizonyára, ha az nemes község megérteni fogja, az mint hogy immár mind az két fülök rakva vele, el nem kezdik szenvedni és ez privatim való intés, főrmünder uram ő kegyelme által sokszor lett, de ugyan igen keveset és ugyan semmit az ő kegyelme

intése nem fogott. Mindezek után mikoron egyszer, occasione data viszont az nemes község, úgymint 5 die mensis Augusti anno 1623 az ő szokott helyekre bizonyos dolgok végett felgyülekezett volna, azon alkalmatossággal egyenlőképpen az nemes község értvén és tudván, az külső emberektől is hallván az ő számtalan mód nélkül valóságit, mód nélkül nem akarván semmit cselekedni, bizonyos punctokat irván egy jegyzésben, uti in praemissis articulis videre est; először magát Tánchezos Pált, azután három becsületes nemes tanácsbeli urainkat, úgymint Langh János uramat, Almássy István uramat, Zeghedy István uramat felhivatván, publice az nemes község mind szóval, mind penig az punctoknak elolvastatásával igen serio kérte és intette, hogy ezután immáron azok ne legyenek, hanem az szent egyességben élvén, városunknak régi szokásit tartsa meg etc., mert egyáltalában másképpen kezdenek provideálni az dolog felől, hogy ha meg nem szűnik ő kegyelme és az megírt dolgok szerint ezután nem tartja magát; az melyre akkor is miképpen felelt; Istennek tartó lelkű ember nem mondhat egyebet, hanem mindjárt az ő jövedelmit kezdé forgatni, hogy hát hova legyen ő, hogyha csak egy forint büntetést kezd venni etc. és az többi. Mely ő sok hiába való replicatiója után ugyan in scriptis azon előljáró articulusokat magához küldötték, megüzenvén, hogy tréfára ne vegye, hanem azokhoz szabván magát, az kit effectuálni kell, haladéknélkül effectuáljon. De mindezzel sem gondolván és ennyi sok szép intéseket is semminek tartván, nem hogy az privatim való intésekkel gondolt volna, de sőt mindaz publice lett intéseket megvetvén, az írásban specificáltatott articulusok ellen sponte és studio cselekedvén, még

többet kezdett ujítani mód nélkül valóságához. Sőt községbeli sok atyánkfiait nemcsak pirongatta és előle ugyan kiriogatta, hanem még fenyegetődött, hogy meg-higgyjétek így s amugy leszen, ugymond, az dolog. És valamint ezelőtt, ujjonnan ismét pro suo libitu cselekedvén, az ördögi gyűlölséget, régalmazást és az nagy rút, dús fősvénységet üzte. Az mely dolgot nagy szíve fájdalom-
kal látván és értvén, sőt bizonyosan végére menvén, ez felgyuladt gonosznak mint lehetne megoltása, az nemes község egybengyülekezvén, maturo consilio, látván, hogy semmi intések és végezések ő nála nem volnának fog-
natosak, ez is interveniálván, hogy ő felsége, az mi kegyelmes urunk ¹⁾ űtet hamis bírónak nevezte publica et manifeste sok fő uri és nemes rendek előtt, azért anno 1623, die 3. Octobris unanimi voto et consensu Deum invocante az ő méltóságos tisztitől priválta az nemes egész keresztyén választott község nullo contradicente. És így azon az napon solenniter in frequentia amplissimi senatus in iudicem primarium regiae ac liberae civitatis Cassoviensis electus et confirmatus est generosus ac prudens vir dominus Joannes Langh juratus supremus notarius, quem Deus ter optimus maximus annos naestoreos conservare dignetur. Omnis populus tandem dixit: Amen. Ergo fiat. Amen.

His peractis inclyla communitas *Paulo Thanczos* in scriptis voluntatem et consensum totius amplissimae communitatis de verbo ad verbum, ut hic inferius videre est, transmisit per duos juratos concives:

¹⁾ Bethlen Gábor.

Tisztelendő, becsületes bíró uram, Az nemes község kíván Istentől kegyelmednek minden jókat megadatni és ajánlják szolgálatjokat.

Kivánták volna, hogy kegyelmed ő kegyelmek között jelen lehetett volna, annak okáért miáltalunk ő kegyelmek egyenlő végezésből kegyelmednek ezt üzenték: Az mikor kegyelmedet ő kegyelmek erre az becsületes tisztre választották, akkor ő kegyelmek kegyelmed felől más reménységben voltak, de nem kicsiny szívök fájdalomával látták ő kegyelmek naponként, hogy az sok jó intések kegyednél nem fogatosak és kegyelmed nem úgy viselte magát, mint az becsületes bíróságnak tiszti kívánná. Sőt az mi legnagyobb, ő felsége is az mi kegyelmes fejedelmünk kegyelmedet hamis bírónak nevezi; melyet az nemes község nagy gyaláznak tartván, továbbá semmiképpen el nem szenvedheti. Ehez képest ez napságtól fogva kegyelmedet város bírájának nem akarja agnoscálni semmiképpen mindaddig, valameddig kegyelmed magát ebből ki nem tisztítja elegendőképpen és erkölcsét meg nem jobbítja. Azokáért ő kegyelmek egyenlő akarattal, az nemes község választotta ez nemes királyi szabad városnak *főbírájává* Langh János uramat ő kegyelmét. *Ez okáért kegyelmed otthon maradhat.* Et haec omnia ex jussu et conclusionem inclutae communitatis consensuque amplissimi senatus post confirmationem articulorum anni 1624 per Michaelem Wass pro tempore viconotarium juratum introscriptae sunt manibus propriis.

XXVI.

B)

1649. Die 21 Julii.

Scriptum *Andrae Stirbicz* contra generosum dominum *judicem* ex correspondentia complicum suorum continuatum in apicum protrahetur et per eundem dominum *judicem* publice perlegitur in hunc modum et formam, uti sequeretur:

Numero 9 ratiók és bizony nagy okok, *miért nem lehet immáron Keviczky János kassai főbíró.*

1. Mivel ő kegyelme sem a nemes tanácsossal és községgel immáron a nemes város szabadságának megtartásában egyet nem akar érteni, sem pedig az expeditionak, — hogy még egyszer kellene mind ő felségét a mi kegyelmes koronás királyunkat, a *bellicum consiliumot*¹⁾ és palatinus urunkat ő nagyságát megtalálnunk — *consentiálni* (beleegyezni).

2. Mivel ő kegyelme a maga hiti és kötelessége ellen s mind pedig instructiója (utasítása) kívül hírünk és akaratunk ellen palatinus urunknak ő nagyságának beadván a kezét, hogy többet szabadságunk mellett nem szól, hanem hallgat, amint nyilván is experiáltuk (tapasztaltuk).

3. Mivel ő kegyelmét immáron mind a mi kegyelmes koronás királyunk és az egész ország előtt publice (nyíltan) vádolták, hogy ő volna az áruló, aki megérdemlette volna, hogy keresztül koczó (kasul) nyárspan vonják.

¹⁾ Egykorú fordítás szerint: *hadakozó tanács.*

4. Mivel immáron annyira gyűlölték ő kegyelme személyét mind urak, nemesek és városbeliek, hogyha nem tudunk, minemű vastag és temérdek igazsága volna is a nemes Kassa városának, haszontalan.

5. Mivel ő kegyelme a concivis embereken, mind tanács és községbelieken nem paterniter (atyailag) kívánja azokat gubernálni (kormányozni), hanem egyedül csak maga akar regnálni és uralkodni, azok közül egynémelyeknek szájokat, nyelveket és lelkiösmereteket megkötvén, hogy ne mondhassa azt, kit az igazság és a maga jó lelkiösmerete ő neki diktál, hanem mást, a mit ő kegyelme akar; ha pedig valamely tanács avagy községbeli ember nem úgy akarja a dolgot, mint ő kegyelme, tehát kész mindjárást mindenféle bosszúállással, színes praktikával gyalázatosképpen az olyan személyt mind tisztéből, becsületéből és helyéből removeálni (elmozdítani) és kivetni, amint ez elmúlt napokban is a magyar ministerium¹⁾ és *Mikovinyi Dániel uraimék előtt az egész német nátiót olyan jutalommal fenyegetvén ő kegyelme.*

6. Mivel ő kegyelme feles boroknak az árával adós, melyeket egynehány ízben a mi nemes városunktól vett és ekkoráig a pénzét be nem szolgáltatatta, hanem mindenkor Csizmadia Gáspárra halasztván, a ki azt mondja, hogy a tolvajok vonták el a pénzt és ő a maga fele részét megadta immáron és nem adós és a többinek mintha a nemes város tartozna kárát patálni és szenvedni.

7. Mivel nem igaz tökéletes, hasznos bírása és szolgálja a nemes városnak, mert mindeneknek előtte és elsőben is mindenben a maga hasznára vigyáz ő kegyelme, amint annakelőtte, így most is dupla kárt tévén a nemes

¹⁾ Papság.

városnak a numero 100 hordó boraival, melyeket drága áron és majdnem kölömben, mint egy földesur a maga jobbágysaira szokta néha kelletlenül adni, úgy adta, egy hordót à fl. 42.

8. Mivelhogy ő kegyelmének mind ott alatt és itt fenn Kassán számtalan sok örökségi vannak és azokkal meg sem elégedvén, hanem többet kíván és szegény Lángh János árváinak is minden örökségét kívánja kezéhez venni. Mely sok rabota (dolog) miatt lehetetlen dolog, hogy a nemes város jószágá végső pusztulásra ne jusson, amint most is sok pusztá helyek is vannak a nemes város jószágában.

9. És utolszor a ki csudálkozásra méltó, mivel a nemes község ő kegyelmét ebben az esztendőben ujabban kassai főbirónak választotta, kit egész hazajöveteléig ugyis tartottak és becsültek; annak utánna ez elmúlt napokban ujabban a nemes község ő kegyelmének nagy emberségesen azon méltóságot, kassai főbiróságnak tisztit conferálták (feladták) és concivis hitire megemlékeztették; de ő kegyelme nemhogy alázatosan és becsületesen — beteges állapotjával — magát excusálta (mentegette) volna, hanem hiti, köteles concivissége ellen a nemes községnek elsőben mérges és bosszuságos conditiókat (feltételeket) akarván praescribálni (előírni), hogy azáltal *mind a magyar és a német natio között valami divisiót (meghasorlást) indítson és egyik a másikra támadjon*, tudniillik az volt kívánsága, hogy ő kegyelme addig a biróságot fel nem veszi, miglen a nemes község elsőben magók-között fel nem keresnék azokat, melyek a nemes házában *Miskolczy uramról* a firminderségnek tisztit akarták volna levonni. És innét is kitetszik, hogy

nem igen különbben vagyon, a mint az *egész országban beszélík, hogy csak egy-két ember dirigálja a dolgot Kassán, mivel egyik a másiknak igen pártját fogja és succurál (segítségére van).*

Amellett ő kegyelme nemcsak nem javalotta a nemes községnek a mi kegyelmes urunk és palatinus urunkhoz való expeditiójokat (küldöttséget), hanem még az egész tanács előtt azt mondotta, hogy *a nemes község két német bolondot ő felségéhez küldött volna*; mely gyalázatos szavaiból nyilván kitetszik, hogy ő kegyelme előtt az egész nemes község nem eszesség, hanem mind bolondok, mivel jobbakat és okosabbakat nem tudtak választani.

Mivel penig afféle engedetlenséget és illetlen gyalázatos szókat a nemes község ellen még soha talán, mióta Kassa városa fennáll, senki és csak egy hites concivis ember nem cselekedte, amellet a ki mind az Istentől való hivatalját, az egész nemes községnek authoritását, hatalmát és becsületét semmiben tudta volna, sem peniglen a ti a nemes várostól adatott instructióján (utasítás) járt volna, mint *Keviczky János* urunk ő kegyelme cselekedett.

Azért az egész *német nátió*, mind a magyar nációnak jobb részével együtt azt a nagy engedetlenséget, instructiójából való kihágását és illetlen gyalázatos szavait egyáltaljában törvény nélkül nem hagyják, hanem most statim et defacto (azonnal) ő kegyelmét törvéynapig itt fenn arestálják (fogságba vetik).

Ex originali de verbo ad verbum sine aliquali diminutione et augmento descriptum. Et licet nullis modis instantiisque utramque nationem in suam perversissimam

opinionem practicamque singularem attrahere allaborabat sed posteaquam nihil obtinere potuerit in probaque deferrent, tandem qualem superinde Deliberationem ab amplissimo senatu, tribunoplebe, tota denique electa communitate habuerit, ex sequentibus patebit. Deliberatum: Quoad negotium Andreae *Stirbiez* seditiosi: Mivel az előszámlált kilenc punctumokban, valamelyekkel nemzeti bíró uramat vádolta és a kikkel in instanti bizonyítani is akart, azok totaliter (teljesen) tagadták s magokat mentgették, hogy ő nekik sem hírek, sem tanácsok nem volna azokban, sőt a kikkel kommunikálta (közölte) is azon punctumokat, noha látták, de nem consentiáltak (helyeseltek) azoknak. Annak okáért a nemes község azt deliberálta (határozta), hogy *Sterbiez András* nemesaktaliot (hasonló büntetést) érdemel, árestomban tartóztatván törvény napig, hanem *vasat is pendítsenek a lábára, mivel hallatlan dologban egyelítette volna magát.*

(Kassa v. jk.)

Jegyzet. Erre hozták az 1650. évi szabályrendeletben:

Articulus nonus: Ha ennekutánna valaki találtatnék, az ki bírója avagy tanácsa híre nélkül, alattomban való conventiculumot avagy gyűlést csinálna, bíró, tanács avagy városa szabadsága, privilegiuma ellen, az olyan ember mindjárt, ha *tanácsbeli* lesz, tisztitól fosztassék meg és az tanácsházról leüzettessék és valamit az törvény hoz, az szerint procedáltassék véle minden gratia nélkül.

Articulus decimus: Ha penig *községbeli személy* lesz, annak az süvegét levévén, az tanácsházról mindjárt az bertenházba vitettessék, törvénynyel nyulván hozzá, élete fogyjon el érte.

Articulus undecimus: Ha penig valaki valamit hall bíró avagy tanács ellen és azt az bírónak avagy tanácsbeli uraiméknak meg nem mondja és elhallgatja, azután kitudódik, *tisztól* priváltassék, azon kívül is érdeme szerént büntetessék, mint aféle hitehagyott ember.

XXVII.

A)

1517.

Hogh az ty myweteghez zerywel hozzá látlock, hog myndennek az ő ygaza meglegyen, az yttén walónack, mynt az ydegenneck és hogh est nem haggyátok schem dywlöllschégért, schem barátságért. Isten tykteked wgh schegeyen, zenth †.

B)

1517.

Judicibus foris civitatem.¹⁾

Hogh ty byró wramnak és az egéz tanáchnak engedelmesek leztek. És a myt reátok byztack, hywen és zerywel hozzá látlock. Isten tykteketh vgh segheyen zent †.

C)

Juramentum super registrum scriptum 1554.

Én A. d.²⁾ vallom azt Istenre és az én keresztyén hitemre és conscienciámra, hogy valami itt ez registromban

¹⁾ Külvárosi bírák.²⁾ Ujlaky Albert deák, Kassa város jegyzője az 1538-ik évben.

írva vagyon, mind tiszta és nyilván való igaz dolog, semmi hamis benne nincsen. Isten engem úgy segítjen és az én keresztyén igaz hitem.

D)

Juramentum novi civis, quando juscivile assequitur
1557.

Isten téged úgy segítjen, az te keresztyény hited, hogy az felséges Ferdinandus királynak, az ő gyermekinek, biró uramnak, az tanácsbeli uraimnak és egész városnak hív, igaz és engedelmes leszesz. Városnak törvényét és igazságát mindenkor megtartasz. Titok dolgot senkinek oda ki meg nem jelentesz. Valamit hallassz ez város ellen, biró uramnak és az tanácsbeli uraimnak megmondod. Az városnak privilegiuma és igazsága ellen soha semmit nem cselekszel. Isten téged úgy segítjen.

E)

Juramentum cocharum hungarice. 1557.

Isten téged úgy segítjen, az te igaz keresztyény hited, hogy hív és engedelmes akarsz lenni ő felségének Ferdinandus királynak, az mi kegyelmes urunknak és az ő felsége gyermekinek. Azonképen biró uramnak, az egész tanácsnak és az egész királyi városnak, Kassának. Az te tisztvedben és hivatalodban hiven és igazán eljársz. Az te mesterségednek minden cselekedetiben igaz akarsz lenni, mind szegénynek s mind boldognak.¹⁾ És az te

¹⁾ Gazdagnak.

gondviseléseddel senkinek nem ártani. De minden igazsággal ez városnak javát keresni. És az céhnek igazságát mindenben és mindenkor megtartani. Isten téged úgy segéljen és az szent evangelium.

F)

Juramentum judicum suburbanorum. 1557.

Isten téged úgy segéljen, az te igaz keresztyény hited, hogy te hiv. és engedelmes akarsz lenni ő felségének, Ferdinandus királynak, az mi kegyelmes urunknak és az ő felsége gyermekinek. Azonképen bíró uramnak és az egész tanácsnak és az egész királyi városnak, Kassának. Az te tisztetben mindenkor híven és igazán eljársz, mind szegénynek s mind boldognak. Ha valamit hallasz az város ellen, akárhon legyen, bíró uramnak megmondod. Az városnak titkait pedig, akit megértesz, odaki soha senkinek meg nem jelentesz. És minden dolgaiban ez városnak igazsága szerint igazán eljársz. Isten téged úgy segéljen és az szent evangelium.

G)

Isten téged úgy segéljen, ki az Atya, Fiu és Szent-Lélek egy bizony igaz Isten, Boldogságos Szűz Mária, Istennek minden szentjei, hogy én Zaborszki Mátyás, az nemes város szőleinek vinczlére tisztetben tehetségem szerint igazán és jámborul akarok szántai és tállyai hegyen levő nemes város szőleinek igazán szolgálni, minden kár nélkül; az mely pénzt nemes bortiszt uraim kezemben szolgáltatnák, máshova tavagy másra nem

forditom, hanem az nemes város szőleinek munkájára és hasznára forditom ; mindenkor, mikor annak ideje vagyon, azon igyekezem, minden késedelem nélkül idején megmívolttetem, az nemes bortisztnek mindenben parancsolatja szerint szófogadó leszek és mindenben igazán és híven eljárók. Isten téged úgy segéljen és a te keresztyén igaz hlted és az ő szent evangelioma.

(17. század vége felé.)

XXVIII.

Nos praelati, barones, nobiles, necnon proceres regni Hungariae universi.

Memoriae commendamus per praesentes, quod nobis pro parte iudicis iuratorumque et caeterorum universorum civium et incolarum civitatis Cassoviensis expositum est admodum quaerulose, quod licet ipsi *sigillum autenticum* per divos reges Hungariae habeant eis concessum, tamen plerique forent et signanter domini, palatinus et iudex curiae regiae eorumque in iudicatu vicegerentes, qui, cum per ipsos iudicem et iuratos ac caeteros cives sub huiusmodi sigillo eorum *litterae procuratoriae* ad causas eorum et etiam concivium in curia regia mitterentur, non acceptarent. Unde volumus omnino et decernimus, ut amodo in antea, sicuti dignum esse dinoscitur, omnes *litterae procuratoriorum* tam pro parte universitatis dictorum civium praedictae civitatis Cassoviensis, quam etiam pro parte singularis personae eiusdem civitatis quandocumque et quotienscumque tam in curia regia, quam etiam alias ubicunque fuerint exhibitae, tamquam ratae et acceptae

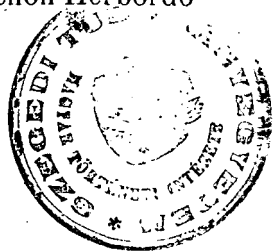
atque vigorosae admittantur et reputentur et teneantur. Praesentes autem volumus semper aput (igy) exhibentium manus post eorum lecturam debere remanere.

Datum Budae feria secunda proxima post festum Annuntiationis Beatae Mariae virginis gloriosae anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimonono.

XXIX.

Kassa város birája Albert és a tizenkét tanácsdag az egész város nevében tudtul adja, hogy Samphleben és Obl örökösaitől Fel-Kassát megváltotta :

Sicut oliva speciosa secus paradisi fluentia fructificans suos ramos solet dilatare, sic sapientium provisio suos metarum terminos consuevit amplificare, huic est, quod ad universorum matura deliberatione praehabita pro fruitione et usu universaliter omnium concivium nostrorum, tam pauperum, quam divitum, illam particulam terrae, quae Superior Cassa nuncupatur, quam olim liberalis majestas excellentissimi principis, Stephani Dei gratia primogeniti filii Belae eadem gratia illustrissimi condam Hungariae regis pro multis et diversis fidelibus servitiis quondam praedecessoribus concivibus atque amicis nostris, videlicet Samphleben atque Obl dictis et eorum haeredibus haeredumque suorum successoribus perpetuo concesserat possidendam, quam etiam Ladislaus Dei gratia filius ejusdem Stephani olim inclytus rex Hungariae eisdem suis cum litteris confirmavit, quae quidem particula terrae tandem temporis in processu haereditario jure successit atque remansit discretis viris Arnolodo atque Voblino fratri suo, olim iudicibus nostris, necnon Herbordo

Samphleben, similiter et Georgio et Jacobo fratri ejusdem Samphleben etiam vocatis, concivibus nostris, nos vero praescientes et considerantes eosdem omni tempore hororem prout et profectum civitatis supremo conamine anhelare ac se et sua pro gloria et honore civitatis exponere, cum *bonum sit et commodum habitare fratres in unum*, id circo cum praedictis civibus nostris talem coordinationem perpetue et irrevocabiliter observandam statuimus itaque praedictam particulam terrae praedictae, cujus metae privilegiis in regalibus sunt conscriptae, nostras in manus resignarunt *cum omni jurisdictione* et utilitate ad eandem spectante, tale tamen conditione interposita, quod illum censum, quem singulis annis regia Majestati tenentur deservire, scilicet dimidium fertonem auri boni, nos perpetue persolvere promisimus et tenemur, insuper pro omnibus decimis frugum de eadem parte occurentium singulis annis seu domino episcopo seu capituli ecclesiae Agriensis unam marcā grossorum eisdem persolvemus et denique idem haeredesque suos haeredumque suorum successores ab omni collecta et exactione de agris ejusdem particulae terrae pertinente perpetue supportabimus, de vineis autem in eadem particula terrae sitis omnes eadem possidentes singulis temporibus civitati deservire aut parimodo, sicut de vineis aliorum montium solitum et consuetum est, praeterea omni anno circa festum beati Martini dimidiam marcā grossorum pro meliorandis haereditatibus ejusdem terrae eisdem dare promittimus et spopondimus; quam nostro cum scitu pro reformatione illa exponere tenebuntur, insuper vice et efficaciter statuimus, quod quilibet ementium seu vendentium quascunque haereditates ibidem

sitas *pari fungantur libertate*, qua functi sunt concives nostri praedicta gratia de regali. Sivero quispiam imposterum quascunque litteras seu objectiones contra praedictam particulam terrae seu contra quoslibet probare satageret, eidem ab omnibus cassae et vanae dignoscantur ac minime valiturae. In cujus rei certitudinem et fortitudinem pleniorum praesentes litteras nostras privilegiales nostri sigilli majoris appensione volumus roborare. Datum Cassae feria tertia post festum purificationis Matris gloriosae anno Domini millesimo tercentesimo quadragesimo septimo.

XXX.

Ludovicus per Dei gratiam Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariaeque rex, princeps Salernitanus et honoris ac montis Sancti Angeli dominus.

Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris notitiam praesentium habituris, salutem in omnium salvatore.

Assumptis ad regni gubernacula principibus nihil magis adscribitur ad gloriam, nihil potius accidit ad honorem, quam si antiquorum regum exemplo zelum divinae legis habeant, subditis sibi populis vigilantissimo studio quietem praeparanda. Nam dum provisione moderationis regalis eorum excutiuntur onera, augetur numerus et ad ferventiora fidelitatis obsequia crescit affectus et excitatur devotio subjectorum.

Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos cupientes civitatem nostram

Cassensem uberiori gratia insignire, ut pro hoc cives dictae civitatis nostrae ad fidelitatis opera exercenda vehementius invitentur, et sicut numero, sic fidelitate augeantur, reminiscentes fidelitatum et servitiorum praeclarissimorum constantias eorundem civium, quibus iidem quondam glorioso principi, domino Carolo, olim inclyto regi Hungariae nostro genitori charissimo bonae memoriae in conflictu ejusdem contra Mathaeum dictum de Trinchino, dicti patris nostri notorium infidelem et regni depraedatorem manifestum, cum tentoria potentiae ejusdem patris nostri suos funiculos nondum late extenderat, ante praedictam civitatem Cassensem habito eidem patri nostro, solita fidelitatis constantia circumfulti collateraliter adhaerentes, per quorum adjutorium praecipue dictus pater noster victoriam justitia suffragante obtinuit concupitam, ut haec certa relatio nostrorum fidelium nostrae patefecit Majestati. Volentes ipsos fideles cives et hospites nostros Cassenses speciali gratia nostra regia prosequi et amplecti, promissionem nostram, dum in medio ejusdem civitatis extitimus ipsis factam per Georgium Samphleben et Hannus Vajdner juratos cives et nuncios ac litteras eorundem in nostram reminiscentiam dominicam effectui mancipientes ipsis absolutionem et dationem novem ponderum auri, pro quibus decem florenos compensabant, quam iidem pro quadam hereditate Ful-Cassa et Hoph vocata in vicinio ejusdem civitatis sita per ipsos pretio, ut dicitur, ad eandem civitatem comparata facere, singulis annis tenebantur nostrae regiae Majestati, perpetuo eximimus et absolvimus testimonio praesentium mediante ac eadem novem pondera auri seu pro eisdem ipsos decem florenos praefatis

civibus nostris Cassensibus de beneplacita voluntate serenissimae principissae dominae Elizabeth inclytæ reginae Hungariae, genitricis nostræ karissimæ perennialiter induximus relaxantes. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes eisdem civibus nostris de Cassa concessimus litteras nostras privilegiales duplicis et authentici sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus venerabilis in Christo patris domini Nicolai, eadem et apostolicae sedis gratia episcopi Zagrabiensis, aulae nostræ vicecancellarii dilecti et fidelis nostri anno Domini millesimo tercentesimo quinquagesimo secundo, quarto Idus Februarii, regni autem nostri anno undecimo.

JEGYZET.

A jelen mű 40. és 44. lapján megemlékeztünk arról, hogy a kassaiak szabadalmat nyernek a *parket* gyártására. A M. Tud. Akadémia Nagyszótára a *Parket* vezérszó alatt oly magyarázatát adja a szónak, hogy az len- és gyapotfonalból szőtt kelmét jelent.

A *parket* a német barchent, barchet szóval volt azonos.

L. Wenzel Gusztáv: Kassa város parketkészítése a XV. század kezdetén. Pest. 1871.

B 22956